

EU-MIDIS II

Drugie Badanie Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji

Romowie – wybrane wyniki

**Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu
znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej.**

Numer bezpłatnej infolinii (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna (niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

Zdjęcia (na okładce i wewnątrz publikacji): © Shutterstock (Tomas Vynikal) i FRA

Więcej informacji o Unii Europejskiej można znaleźć w portalu Europa (<http://europa.eu>).

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2018

Print	ISBN 978-92-9491-856-7	doi:10.2811/918377	TK-AN-16-111-PL-C
PDF	ISBN 978-92-9491-835-2	doi:10.2811/53818	TK-AN-16-111-PL-N

© Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2016

Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Drugie Badanie Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji

Romowie – wybrane wyniki

Przedmowa

Około 80 % ankietowanych Romów żyje poniżej progu zagrożenia ubóstwem w swoim kraju; co trzeci Rom mieszka w budynku bez wody wodociągowej; co trzecie dziecko romskie mieszka w gospodarstwie domowym, w którym ktoś poszedł spać głodny przynajmniej raz w poprzednim miesiącu; 50 % Romów w wieku 6–24 lat nie uczęszcza do szkoły. Niniejsze sprawozdanie podkreśla niepokojącą, lecz nieuniknioną rzeczywistość: największa mniejszość etniczna w Unii Europejskiej nadal boryka się z niedopuszczalną dyskryminacją i nierównym dostępem do podstawowych usług.

Uwydatniając utrzymujące się bariery w zakresie zatrudnienia, edukacji, mieszkalnictwa i opieki zdrowotnej, sprawozdanie to pokazuje również, że czterech na 10 ankietowanych Romów czuło się dyskryminowanych co najmniej raz w ciągu ostatnich pięciu lat, jednak tylko ułamek z nich podjął kroki w sprawie tego incydentu. Takie realia nie są zaskakujące, gdyż większość Romów nie zdaje sobie sprawy z istnienia przepisów zakazujących dyskryminacji ani z istnienia organizacji, które mogłyby zaoferować wsparcie. Fakty te budzą poważne wątpliwości co do realizacji prawa do niedyskryminacji gwarantowanego przez Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej (UE) oraz dyrektywę w sprawie równości rasowej.

Niniejsze sprawozdanie oparte jest na badaniu na dużą skalę, w ramach którego zgromadzono informacje o niemal 34 tys. osób mieszkających w romskich gospodarstwach domowych w dziewięciu państwach członkowskich UE, pozyskane z blisko 8 000 bezpośrednich wywiadów z Romami. Przedstawiono w nim wybrane wyniki drugiego Badania Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji, którym objęto około 26 tys. osób mieszkających w UE i mających pochodzenie imigranckie lub należących do mniejszości etnicznych.

Drugie Badanie Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji stanowi główną część zobowiązania Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej do gromadzenia i publikowania danych dotyczących grup nieuwzględnionych w badaniach populacji ogólnej. Jest to trzecie badanie Agencji poświęcone Romom. Przeprowadzone w 2008 r. Badanie Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji stanowiło pierwszą próbę przedstawienia danych porównawczych dotyczących sytuacji mniejszości. Metodyka drugiego Badania Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji została dostosowana, aby zapewnić jak najlepsze wyniki pod względem wiarygodności i porównywalności pomiędzy państwami.

Dane prezentowane w niniejszym sprawozdaniu stanowią wyjątkowe źródło informacji dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki, pozwalając ocenić postępy osiągnięte w miarę upływu czasu oraz pomagając zidentyfikować zarówno sukcesy, jak i braki w realizowanej polityce. Taka wiedza jest niezbędna dla formułowania skutecznych środków nie tylko w odniesieniu do Romów, lecz także dla wszystkich grup znajdujących się na marginesie społeczeństwa.

Ponieważ realia przedstawione w niniejszej publikacji działają otępliwająco, Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej ma nadzieję, że doprowadzą one do ożywienia działań na rzecz promowania pełnego włączenia Romów oraz poszanowania ich praw podstawowych.

Michael O'Flaherty
Dyrektor

Kody państw

Kod państwa	Państwo członkowskie UE
BG	Bułgaria
CZ	Czechy
EL	Grecja
ES	Hiszpania
HR	Chorwacja
HU	Węgry
PT	Portugalia
RO	Rumunia
SK	Słowacja

Grupy państw

UE-28 obecne 28 państw członkowskich UE
9 państw członkowskich dziewięć państw członkowskich UE, w których Romów objęto badaniem EU-MIDIS II

Akronimy i skróty

- EU-MIDIS** Badanie Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji
- EU-SILC** europejskie badanie dochodów i warunków życia
- LFS** badanie siły roboczej
- MBP** Międzynarodowe Biuro Pracy
- MPPGSiK** Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych
- SDG** cele zrównoważonego rozwoju (sformułowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych)
- UNDP** Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju

Spis treści

PRZEDMOWA	3
DLACZEGO NINIEJSZE BADANIE JEST POTRZEBNE?	7
1 NAJWAŻNIEJSZE USTALENIA I OPINIE FRA	11
1.1. Ubóstwo i wykluczenie społeczne	11
1.2. Uczestnictwo w rynku pracy	12
1.3. Edukacja	12
1.4. Świadomość praw i zgłaszanie dyskryminacji	13
1.5. Działania na rzecz bardziej skutecznego monitorowania i oceny	14
2 CO POKAZUJĄ WYNIKI?	15
2.1. Ubóstwo i zmarginalizowane warunki życia	15
2.1.1. Ubóstwo dochodowe	16
2.1.2. Głód	18
2.2. Uczestnictwo w rynku pracy	19
2.2.1. Status działalności głównej	20
2.2.2. Praca za wynagrodzeniem	22
2.2.3. Młodzież niekształcąca się, niepracująca ani nie szkoląca się	24
2.2.4. Niska intensywność pracy gospodarstw domowych	25
2.3. Edukacja	26
2.3.1. Udział w edukacji	26
2.3.2. Segregacja w edukacji	31
2.3.3. Poziom wykształcenia	33
2.4. Zdrowie	33
2.4.1. Pokrycie ubezpieczeniem zdrowotnym i niezaspokojone potrzeby w zakresie opieki medycznej ...	33
2.4.2. Długotrwałe ograniczenia aktywności	34
2.5. Mieszkalnictwo	36
2.5.1. Dostępność przestrzeni	36
2.5.2. Dostęp do infrastruktury publicznej i podstawowych udogodnień	37
2.5.3. Jakość warunków mieszkaniowych i otaczające środowisko	39
2.6. Dyskryminacja i świadomość praw	40
2.6.1. Ogólna częstość występowania dyskryminacji	41
2.6.2. Postrzegane rozmiary dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne	43
2.6.3. Zgłaszanie incydentów dyskryminacji	44
2.6.4. Wiedza o organizacjach wsparcia, organach ds. równości, przepisach i kampaniach dotyczących dyskryminacji	45
BADANIE W SKRÓCIE	47
ŹRÓDŁA	51

Rysunki i tabele

Rysunek 1: Wskaźnik zagrożenia ubóstwem (poniżej 60 % mediany ekwiwalentnego dochodu po transferach socjalnych) Romów w porównaniu z wskaźnikiem Eurostatu dla populacji ogólnej w 2014 r., według państwa członkowskiego UE (%)	16
Rysunek 2: Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i zagęszczenie Romów na obszarach mieszkalnych, według państwa członkowskiego UE (%)	17
Rysunek 3: Możliwość „związania końca z końcem”, Romowie, według państwa członkowskiego UE (%)	18
Rysunek 4: Romowie żyjący w gospodarstwach domowych, w których w poprzednim miesiącu co najmniej jedna osoba poszła spać głodna raz, kilka razy lub cztery lub więcej razy, według państwa członkowskiego UE (%)	19

Rysunek 5:	Wskaźnik pracy za wynagrodzeniem w odniesieniu do romskich kobiet i mężczyzn w wieku 20–64 lat, z uwzględnieniem samozatrudnienia i pracy dorywczej lub pracy w ciągu ostatnich czterech tygodni, w porównaniu ze wskaźnikiem zatrudnienia z 2015 r. na potrzeby strategii „Europa 2020” (Eurostat), według państwa członkowskiego UE (%)	23
Rysunek 6:	Młodzież romska w wieku 16–24 lat jako główna działalność niekształcąca się, niepracująca ani nieucząca się, według państwa członkowskiego UE (%)	24
Rysunek 7:	Romowie w wieku 0–59 lat żyjący w gospodarstwach domowych o aktualnie niskiej intensywności pracy, według państwa członkowskiego UE (%)	25
Rysunek 8:	Dzieci w wieku od 4 lat do wieku (obowiązującego w danym państwie) rozpoczęcia kształcenia obowiązkowego uczestniczące we wczesniej edukacji, według państwa członkowskiego UE (%)	27
Rysunek 9:	Dzieci w wieku obowiązku szkolnego (obowiązującym w danym państwie) uczestniczące w kształceniu, według państwa członkowskiego UE (%)	28
Rysunek 10:	Romowie w wieku 6–24 lat według poziomu kształcenia, w jakim uczestniczą (%)	30
Rysunek 11:	Osoby wcześniej kończące naukę i szkolenie, w wieku 18–24 lat, według państwa członkowskiego UE (%)	31
Rysunek 12:	Segregacja w szkole – odsetek dzieci romskich w wieku 6–15 lat w szkołach, według państwa członkowskiego UE (%)	32
Rysunek 13:	Romowie, którzy nie ukończyli żadnego poziomu kształcenia formalnego (ISCED o) według grup wiekowych i państw członkowskich UE (%)	33
Rysunek 14:	Romowie w wieku co najmniej 16 lat, którzy wskazali, że są objęci krajowym podstawowym ubezpieczeniem zdrowotnym lub dodatkowym ubezpieczeniem, według państwa członkowskiego UE (%)	34
Rysunek 15:	Długotrwałe ograniczenie aktywności kobiet i mężczyzn, Romowie i populacja ogólna, według państwa członkowskiego UE (%)	35
Rysunek 16:	Średnia liczba pomieszczeń na osobę w gospodarstwie domowym, Romowie i populacja ogólna (średnia arytmetyczna), według państwa członkowskiego UE	37
Rysunek 17:	Romowie mieszkający w gospodarstwach domowych bez dostępu do wody wodociągowej w mieszkaniu, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)	38
Rysunek 18:	Romowie mieszkający w gospodarstwach domowych bez dostępu do toalety i prysznicy lub łazienki w mieszkaniu, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)	38
Rysunek 19:	Ogólna częstość występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 5 lat i ostatnich 12 miesięcy, według państwa członkowskiego UE (%)	41
Rysunek 20:	Romowie, którzy uważają, że dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne, kolor skóry lub przekonania religijne jest w ich kraju bardzo powszechna lub dość powszechna, według państwa członkowskiego UE (%)	43
Rysunek 21:	Rozmiary dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne postrzegane w populacji ogólnej w dziewięciu państwach członkowskich UE (badanie specjalne Eurobarometru nr 437), według państwa (%)	44
Rysunek 22:	Romowie, którzy złożyli skargę dotyczącą ostatniego incydentu dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie, według państwa członkowskiego UE (%)	45
Rysunek 23:	Wiedza Romów o organizacjach, które oferują wsparcie lub doradztwo ofiarom dyskryminacji (niezależnie od przyczyny dyskryminacji), według państwa członkowskiego UE (%)	46
Rysunek 24:	Wiedza wśród Romów o przepisach zabraniających dyskryminacji ze względu na kolor skóry, pochodzenie etniczne lub religię, według państwa członkowskiego UE (%)	46
Tabela 1:	Aktualna działalność główna w dziewięciu państwach członkowskich UE, wszystkie osoby w romskich gospodarstwach domowych w wieku co najmniej 16 lat (%)	21
Tabela 2:	Wskaźnik pracy za wynagrodzeniem w odniesieniu do Romów w wieku 20–64 lat, z uwzględnieniem samozatrudnienia, pracy dorywczej i pracy w ciągu ostatnich czterech tygodni, według grupy wiekowej i państwa (%)	23
Tabela 3:	Współczynniki skolaryzacji Romów na odpowiednim poziomie kształcenia w porównaniu z populacją ogólną, według grupy wiekowej i państwa członkowskiego UE (%)	30
Tabela 3:	Współczynniki skolaryzacji Romów na odpowiednim poziomie kształcenia w porównaniu z populacją ogólną, według grupy wiekowej i państwa członkowskiego UE (%)	29
Tabela 4:	Romowie żyjący w budynkach mieszkalnych z przeciekającym dachem lub z zawilgoconymi ścianami, lub z innymi problemami związanymi ze strukturą budynku oraz w budynkach mieszkalnych, które są zbyt ciemne, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)	39
Tabela 5:	Środowisko budynków mieszkalnych – Romowie żyjących na obszarach dotkniętych zanieczyszczeniem, przestępczością, przemocą lub wandalizmem, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)	40
Tabela 6:	Częstość występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 12 miesięcy w różnych obszarach życia, według państwa członkowskiego UE (%)	42
Tabela 7:	Częstość występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 5 lat w różnych obszarach życia, według państw członkowskich UE (%)	42
Tabela 8:	Liczba Romów i romskich gospodarstw domowych objętych wywiadami w ramach EU-MIDIS II, według państwa członkowskiego UE	

Dlaczego niniejsze badanie jest potrzebne?

Instytucje Unii Europejskiej (UE) od dawna podkreślały potrzebę zapewnienia, aby Romowie – największa europejska mniejszość – byli traktowani jednakowo pod względem ich praw podstawowych, zapisanych w Kartie praw podstawowych Unii Europejskiej. Przekazały państwom członkowskim UE również wytyczne i środki finansowe na potrzeby osiągnięcia tego celu.

W 2011 r. Komisja Europejska zaproponowała Unijne ramy dotyczące krajowych strategii integracji Romów do 2020 r. Służą one zapewnieniu równego dostępu Romów do czterech kluczowych obszarów – zatrudnienia, edukacji, opieki zdrowotnej i mieszkalnictwa – w celu poprawienia ich warunków społeczno-ekonomicznych. W komunikacie tym podkreślono, że strategia „Europa 2020” na rzecz zatrudnienia i inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu nie zostawia miejsca na utrzymującą się ekonomiczną i społeczną marginalizację grupy będącej największą mniejszością w Europie. W dniu 9 grudnia 2013 r. Rada UE przyjęła zalecenie w sprawie skutecznych środków integracji Romów w państwach członkowskich (zalecenie Rady z 2013 r.)¹, z którego realizacji Komisja Europejska co roku składa sprawozdanie.

Chociaż Romowie są największą mniejszością etniczną w Europie², w państwach członkowskich UE nie gromadzi się systematycznie danych dotyczących Romów. Z tego względu wskaźniki statystyczne dotyczące zatrudnienia, ubóstwa i edukacji sformułowane w ramach strategii „Europa 2020” nie mogą być zdezagregowane dla Romów. W ogólnounijnych badaniach na dużą skalę, takich jak europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC) oraz badanie siły roboczej (LFS), obecnie – z bardzo nielicznymi wyjątkami – nie gromadzi się informacji na temat pochodzenia etnicznego i nie uwzględnia się w wystarczającym stopniu mniejszości etnicznych, w tym Romów.

Terminologia

Rada Europy stosuje pojęcie „Romowie” jako termin ogólny. Oznacza on Romów, Sinty, Kale i powiązane grupy w Europie, w tym Trawelerów i grupy wschodnie (Dom i Lom), i obejmuje wiele różnych grup, w tym osoby określające się jako Cyganie.

Do celów badania EU-MIDIS II termin „Romowie” oznacza autochtonicznych „Romów” w wybranych państwach członkowskich UE i nie skupia się na „Romach”, którzy przenieśli się z jednego państwa członkowskiego UE do drugiego.

Więcej informacji – zob. Rada Europy (2012), [Descriptive glossary of terms relating to Roma issues](#), Strasburg.

W 2016 r. Europejski Trybunał Obrachunkowy opublikował sprawozdanie specjalne mające na celu ocenie wpływu unijnych inicjatyw politycznych i wsparcia finansowego na integrację Romów³. W zaleceniu 8 lit. b) sformułowanym w tym sprawozdaniu wezwano Komisję Europejską, aby w ciągu najbliższych dwóch lat zachęciła państwa członkowskie do gromadzenia kompleksowych danych statystycznych dotyczących pochodzenia etnicznego. Ponadto zaproponowano, żeby Eurostat ujął stosowne pytania w EU-SILC oraz w swoim badaniu siły roboczej. Komisja Europejska odrzuciła jednak to zalecenie, zwracając uwagę, że gromadzenie danych statystycznych na temat pochodzenia etnicznego za pośrednictwem europejskich instrumentów statystycznych jest technicznie trudne, kosztowne i problematyczne pod względem prawnym w niektórych państwach.

W programie działań Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030 państwa członkowskie zobowiązują się do dokonywania przeglądu postępów poczynionych w realizacji celów i zadań w ciągu najbliższych 15 lat oraz do opracowania wskaźników pomocnych w tej pracy. Potrzebne będą dostępne, aktualne i wiarygodne dane zdezagregowane wysokiej jakości, które pomogą mierzyć postępy i zapewnić, aby nikt nie został pominięty⁴.

1 Rada Unii Europejskiej (2013), [zalecenie Rady z dnia 9 grudnia 2013 r. w sprawie skutecznych środków integracji Romów w państwach członkowskich](#) (Dz.U. C 378 z 24.12.2013, s. 1).
2 Komisja Europejska, „EU and Roma” (online), 5 sierpnia 2016 r., i Rada Europy (2012).

3 Europejski Trybunał Obrachunkowy (ECA) (2016).

4 Więcej informacji można znaleźć na [stronie internetowej programu działań do roku 2030](#).

Reagowanie na konieczność gromadzenia danych

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) likwiduje tę lukę w danych poprzez swoje badania dotyczące mniejszości etnicznych i Romów. W niniejszym sprawozdaniu przedstawiono wybrane wyniki dotyczące Romów na podstawie drugiego Badania Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji (EU-MIDIS II). Pełne wyniki dotyczące Romów zostaną opublikowane w 2017 r.

W 2008 r. FRA przeprowadziła badanie wśród Romów w siedmiu państwach członkowskich UE⁵ w kontekście pierwszego Badania Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji (EU-MIDIS I)⁶. W 2011 r. – wraz z Komisją Europejską, Programem Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) i Bankiem Światowym – FRA przeprowadziła [drugie badanie dotyczące Romów](#) w 11 państwach członkowskich UE⁷. W ramach tego badania zgromadzono dane na temat sytuacji społeczno-ekonomicznej Romów pod względem zatrudnienia, edukacji, mieszkalnictwa i opieki zdrowotnej, doświadczeń związanych z dyskryminacją oraz świadomości praw⁸.

W 2016 r. FRA przeprowadziła badanie wśród Romów po raz trzeci: w ramach EU-MIDIS II, na potrzeby oceny postępów w czasie, odzwierciedlających wpływ zmian prawnych i politycznych w praktyce. Badanie to opiera się na doświadczeniach zdobytych w trakcie poprzednich badań, aby umożliwić porównywanie z danymi Eurostatu przy zachowaniu w możliwym zakresie porównywalności z poprzednimi badaniami dotyczącymi Romów.

Gromadzenie danych

■ **Państwa objęte badaniem** – w ramach EU-MIDIS II zgromadzono informacje od ponad 25 500 respondentów z różnych mniejszości etnicznych lub środowisk imigranckich we wszystkich 28 państwach członkowskich UE. Wyniki streszczone w niniejszym sprawozdaniu opierają się na 7 947 indywidualnych wywiadach z respondentami romskimi w Bułgarii, Chorwacji, Czechach, Grecji, na Węgrzech, w Portugalii, Rumunii, Słowacji i Hiszpanii. Ponadto w ramach badania zgromadzono informacje na temat 33 785 Romów żyjących w gospodarstwach domowych respondentów. Romowie mieszkający w dziewięciu państwach objętych badaniem stanowią około 80 % Romów żyjących w UE, jak wynika z szacunków

Rady Europy⁹. Spośród dziewięciu państw objętych badaniem EU-MIDIS II osiem było objętych badaniem dotyczącym Romów z 2011 r., a sześć – badaniem EU-MIDIS I z 2008 r.

- **Reprezentatywność wyników badania** – dane są reprezentatywne dla Romów mieszkających w dziewięciu państwach członkowskich UE w jednostkach geograficznych lub administracyjnych o gęstości populacji romskiej większej niż 10 %, którzy sami identyfikują się jako „Romowie” lub jako członkowie jednej z innych grup objętej tym terminem ogólnym. Ustalenia przedstawione w niniejszym sprawozdaniu odzwierciedlają zatem warunki życia, korzystanie z praw podstawowych i doświadczenia związane z dyskryminacją do 80 % Romów mieszkających w dziewięciu państwach członkowskich UE objętych badaniem (zob. więcej szczegółów w sekcji [„Badanie w skrócie”](#)).
- **Uczestnicy badania** – udział w badaniu wzięć mogły osoby w wieku co najmniej 16 lat, które identyfikują się jako Romowie i których miejsce zwykłego pobytu przez co najmniej 12 miesięcy znajdowało się na terytorium UE, żyjące w prywatnych gospodarstwach domowych.
- **Pytania ujęte w badaniu** – respondenci dostarczyli informacji na temat swojej sytuacji osobistej i warunków bytowych, a także na temat podstawowych cech społeczno-ekonomicznych wszystkich członków gospodarstwa domowego. Badanie zawiera pytania dotyczące doświadczeń związanych z dyskryminacją w zakresie zatrudnienia, edukacji, mieszkalnictwa, opieki zdrowotnej oraz korzystania z usług publicznych lub prywatnych, a także na temat zakresu zgłaszania takich incydentów. Ponadto badanie zawiera pytania o doświadczenia związane z wiktylizacją (w tym w kontekście przestępstw z nienawiści). Badanie zawiera również pytania do respondentów na temat ich wiedzy o przysługujących im prawach i mechanizmach dochodzenia roszczeń. Kwestionariusz jest oparty na pytaniach z EU-MIDIS I i badania dotyczącego Romów z 2011 r. Został dalej rozwinięty na podstawie konsultacji z zainteresowanymi stronami i ekspertami, a następnie przeprowadzonego w 2014 r. wstępnego testu poznawczego (jakościowego narzędzia służącego do ulepszania projektu kwestionariusza)¹⁰. Wywiady w ramach badania przeprowadzono w okresie od października 2015 r. do kwietnia 2016 r.

5 Bułgaria, Czechy, Grecja, Węgry, Polska, Rumunia i Słowacja.

6 FRA (2009).

7 Bułgaria, Czechy, Francja, Grecja, Węgry, Włochy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja i Hiszpania.

8 FRA (2012).

9 Rada Europy (2012).

10 Zob. Willis, G. B. (2005), s. 3.

■ **Wybór wskaźników** – zbiór wskaźników przedstawionych w niniejszym sprawozdaniu odzwierciedla obszary priorytetowe Unijnych ram dotyczących krajowych strategii integracji Romów do 2020 r.: zatrudnienie i ubóstwo, edukację, mieszkalnictwo, zdrowie, dyskryminację i świadomość praw. Szczegółowe wyniki i analiza wskaźników dodatkowych zostaną opublikowane w 2017 r. W miarę możliwości oraz w celu umożliwienia porównania analitycznego wskaźniki są takie same jak te stosowane w standardowych badaniach europejskich, takich jak europejskie badanie dochodów i warunków życia lub badanie siły roboczej, lub podobne. Pierwsze porównania z badaniem dotyczącym Romów z 2011 r.

i EU-MIDIS I przeprowadzono w odniesieniu do porównywalnych wskaźników i przedstawiono tylko wtedy, gdy zaobserwowano większe różnice. Biorąc pod uwagę ulepszenie metodyki doboru próby i stosowanie wag planu doboru próby w 2016 r., porównywalność z badaniem dotyczącym Romów z 2011 r. lub EU-MIDIS I jest ograniczona, przy czym w poszczególnych przypadkach poczyniono pewne zastrzeżenia (zob. więcej szczegółów w sekcji „Badanie w skrócie”). W analizach tendencji w odniesieniu do każdego państwa objętego badaniem należy uwzględnić zastrzeżenia metodologiczne i zróżnicowanie statystyczne oraz konieczność przeprowadzenia dalszej dogłębnej analizy.

1

Najważniejsze ustalenia i opinie FRA

Poniższe opinie FRA, które opierają się na najważniejszych ustaleniach EU-MIDIS II dotyczących Romów, należy interpretować w kontekście celów określonych w unijnej strategii na rzecz wzrostu gospodarczego „Europa 2020”, a w szczególności w kontekście zalecenia Rady z 2013 r. w sprawie skutecznych środków integracji Romów w państwach członkowskich.

W strategii „Europa 2020” wyznaczono cel polegający na zmniejszeniu do 2020 r. liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym o 20 mln. Romowie stanowią nieproporcjonalnie duży odsetek osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym: w pierwszym badaniu dotyczącym Romów przeprowadzonym przez FRA w 2011 r. okazało się, że co najmniej ośmiu z 10 ankietowanych Romów było zagrożonych ubóstwem, a średnio mniej niż jeden na trzech zgłosił, że wykonuje pracę za wynagrodzeniem, niemal połowa zaś mieszkała w gospodarstwach domowych pozbawionych podstawowych udogodnień, takich jak: kuchnia wewnątrz budynku, toaleta wewnątrz budynku, prysznic lub wanna wewnątrz budynku lub energia elektryczna.

W tym kontekście Komisja Europejska przyjęła w kwietniu 2011 r. unijne ramy dotyczące krajowych strategii integracji Romów, koncentrując się na czterech głównych obszarach: edukacji, zatrudnieniu, opiece zdrowotnej i mieszkalnictwie. Na podstawie tych ram państwa członkowskie opracowały swoje krajowe strategie integracji Romów i zestawy zintegrowanych środków z zakresu polityki. W grudniu 2013 r. Rada ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia

i Ochrony Konsumentów (Rada EPSCO) wydała zalecenie zawierające wytyczne dla państw członkowskich mające na celu zwiększenie skuteczności ich środków integracji Romów. Jednocześnie UE przeznaczyła środki finansowe z unijnych funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, wprowadzając konkretny tematyczny warunek wstępny, który uzależnia korzystanie z funduszy na rzecz integracji Romów od posiadania odpowiedniej krajowej strategii integracji Romów.

1.1. Ubóstwo i wykluczenie społeczne

Z EU-MIDIS II wynika, że 80 % Romów nadal żyje poniżej progu zagrożenia ubóstwem w swoim kraju; co trzeci Rom mieszka w budynku bez wody wodociągowej, a co dziesiąty bez energii elektrycznej oraz że co czwarty Rom (27 %) i co trzecie dziecko romskie (30 %) mieszka w gospodarstwie domowym, w którym przynajmniej raz w poprzednim miesiącu doświadczone głodu.

Sugeruje to, że daleko do osiągnięcia celu dotyczącego ograniczenia ubóstwa poprzez inwestycje społeczne, sformułowanego w zaleceniu Rady z 2013 r. w sprawie skutecznych środków integracji Romów. To samo odnosi się do zalecenia Komisji Europejskiej z 2013 r. „Inwestowanie w dzieci: przerwanie cyklu marginalizacji”, które zawiera wytyczne dla państw członkowskich dotyczące przygotowania i wprowadzenia w życie strategii politycznych, których celem jest rozwiązanie problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego dzieci.

Opinia FRA 1

Państwa członkowskie UE powinny dostosować swoje krajowe programy reform w ramach europejskiego semestru i nadać najwyższy priorytet ograniczeniu ekstremalnych form ubóstwa, zwłaszcza głodu, niedożywienia i poważnej depresji mieszkaniowej wśród Romów, jak przewidziano również w 1. celu zrównoważonego rozwoju sformułowanym przez ONZ.

Państwa członkowskie UE powinny zapewnić, aby systemy zabezpieczenia społecznego oraz usługi społeczne udzielane osobom defaworyzowanym, w tym Romom, były odpowiednie, dostępne i wykorzystywane przez potencjalnych beneficjentów.

Cele krajowe strategii „Europa 2020” oraz krajowych programów reform powinny wyraźnie uwzględniać trudną sytuację dzieci romskich, zapewniając, aby gospodarstwa domowe miały przynajmniej dostęp do odpowiednich lokali mieszkalnych z wodą wodociągową i energią elektryczną oraz o wystarczającej przestrzeni.

Państwa członkowskie UE powinny w pełni wykorzystywać Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym¹¹, aby zapewnić bezpłatne posiłki w szkołach i placówkach opieki nad dziećmi dla wszystkich dzieci, w tym romskich, które są w potrzebie i cierpią na niedożywienie.

1.2. Uczestnictwo w rynku pracy

W ramach EU-MIDIS II stwierdzono, że tylko jeden na czterech Romów w wieku co najmniej 16 lat był „zatrudniony” lub „samozatrudniony” w czasie badania. W przypadku kobiet romskich odnotowano znacznie niższe wskaźniki zatrudnienia niż w przypadku mężczyzn romskich – 16 % w porównaniu z 34 %. Ogólnie rzecz biorąc, z badania wynika, że odsetek Romów w wieku 20–64 lat wykonujących pracę za wynagrodzeniem wynosi 43 %, czyli jest znacznie niższy od unijnej średniej wynoszącej 70 % w 2015 r. Sytuacja młodzieży jest znacznie gorsza: średnio 63 % Romów w wieku 16–24 lat nie kształciło się, nie pracowało ani nie szkoliło się w czasie badania, unijna średnia dla tej samej grupy wiekowej wynosiła zaś 12 %. W przypadku tej grupy wiekowej wyniki wskazują również na znaczne zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn – 72 % młodych Romek nie pracuje, nie kształci się ani nie szkoli, a w odniesieniu do młodych Romów odsetek ten wynosi 55 %.

¹¹ Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym wspiera działania państw członkowskich mające na celu zapewnienie pomocy materialnej – na przykład żywności, odzieży i niezbędnych przedmiotów osobistego użytku – osobom najbardziej potrzebującym.

Wynika z tego, że osiągnięcie sformułowanego w zaleceniu Rady z 2013 r. celu dotyczącego podejmowania skutecznych działań służących zapewnieniu równego traktowania Romów w dostępie do zatrudnienia i do możliwości zatrudnienia będzie sporym wyzwaniem.

Opinia FRA 2

Państwa członkowskie UE powinny zapewnić, aby w środkach wdrażających postanowienia zalecenia Rady z 2013 r. w sprawie dostępu do zatrudnienia położony był odpowiedni nacisk na przechodzenie z etapu kształcenia i szkolenia do etapu zatrudnienia, co ma na celu zapewnienie, aby inwestowanie w edukację stwarzało możliwości zatrudnienia dla osób defaworyzowanych – w tym Romów, zwłaszcza młodzieży i kobiet.

Państwa członkowskie UE powinny propagować silniejsze zaangażowanie przedsiębiorstw, zwłaszcza na poziomie lokalnym, a także rozważyć wspieranie rozwoju przedsiębiorstw społecznych w celu stworzenia trwałych miejsc pracy dla Romów, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet romskich.

Państwa członkowskie UE powinny wdrożyć postanowienia zalecenia Rady z 2013 r. dotyczące promowania możliwości zatrudnienia w służbie cywilnej w odniesieniu do osób należących do mniejszości etnicznych takich jak Romowie, zwłaszcza kobiet. Administracje publiczne mogą odnieść korzyści dzięki etnicznej różnicowości personelu, a jednocześnie poprawi to ich rozumienie konkretnych wyzwań napotykanych przez Romów i będzie stanowiło pozytywne wzorce dla mniejszości etnicznych.

1.3. Edukacja

Wyniki pierwszego badania dotyczącego Romów z 2011 r. były niepokojące. Pokazały one, że tylko co drugie dziecko romskie objęte badaniem uczęszczało do przedszkola, a bardzo niewielki odsetek kontynuował naukę po zakończeniu obowiązku szkolnego. Wyniki EU-MIDIS II pokazują, że dzieci romskie pozostają w tyle za rówieśnikami niebędącymi Romami pod względem wszystkich wskaźników edukacyjnych. Tylko połowa (53 %) dzieci romskich w wieku od czterech lat do wieku rozpoczęcia kształcenia obowiązkowego w szkole podstawowej uczestniczy we wczesnej edukacji. Średnio 18 % Romów w wieku 6–24 lat należy do klas niższych niż odpowiadające ich wiekowi. Odsetek Romów wczesnie kończących naukę jest nieproporcjonalnie wysoki w porównaniu z populacją ogólną. Segregacja szkolna pozostaje problemem w Bułgarii, Grecji, na Węgrzech i Słowacji mimo prawnego zakazu stosowania tej praktyki oraz najnowszego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Wynika z tego, że nie osiągnięto określonego w zaleceniu Rady z 2013 r. celu dotyczącego podejmowania skutecznych działań służących zapewnieniu równego traktowania dzieci romskich i ich pełnego dostępu do dobrej jakościowo, powszechnej edukacji oraz zapewnieniu kończenia przez wszystkich uczniów romskich co najmniej edukacji obowiązkowej. Wyniki sugerują, że władze publiczne nie wdrożyły skutecznych środków w celu zapewnienia równego udziału dzieci romskich w kształceniu przedszkolnym, średnim II stopnia i wyższym.

Opinia FRA 3

Państwa członkowskie UE powinny wdrożyć postanowienie zalecenia Rady z 2013 r. dotyczące eliminacji wszelkiej segregacji szkolnej poprzez podjęcie natychmiastowych działań w celu zapewnienia równego udziału wszystkich dzieci romskich w szkołach i klasach integracyjnych.

Krajowe władze oświatowe powinny ściśle współpracować z romskim społeczeństwem obywatelskim i władzami lokalnymi nad rozwiązywaniem konfliktów społecznych lub eliminowaniem postaw antycygańskich, które uniemożliwiają rodzicom romskim posyłanie dzieci do szkół i klas integracyjnych.

Władze lokalne powinny uwzględniać ogólne warunki bytowe dzieci romskich i napotykaną przez te dzieci bariery w odniesieniu do edukacji. Działania w ramach polityki powinny obejmować oferowanie środków zachęty oraz wsparcia społecznego i w zakresie uczenia się w szkołach, aby zrekompensować wiele wyzwań napotykaną przez dzieci romskie i zwiększyć ich możliwości, by zapewnić im równy start.

Krajowe władze oświatowe powinny zapewniać szkołom, w których uczą się Romowie, niezbędne wsparcie i zasoby w celu zapewnienia, aby dzieci romskie przydzielane były do klas według swojego wieku oraz aby zmniejszyć odsetek osób przedwcześnie kończących naukę.

1.4. Świadomość praw i zgłaszanie dyskryminacji

W badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. około połowa respondentów wskazała, że czuje się dyskryminowana ze względu na swoje pochodzenie etniczne. Tylko niewielki odsetek wiedział o istnieniu przepisów zakazujących dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne przy ubieganiu się o pracę.

Z EU-MIDIS II wynika, że Romowie nadal napotykają niedopuszczalną dyskryminację w życiu codziennym – czy

to przy poszukiwaniu pracy, w miejscu pracy, w edukacji, w opiece zdrowotnej, czy podczas kontaktu z organami administracyjnymi lub wchodząc do sklepu. Niemal co drugi Rom (41 %) czuł się dyskryminowany ze względu na swoje pochodzenie etniczne w jednym z tych obszarów życia codziennego co najmniej raz w ciągu ostatnich pięciu lat. Co czwarty Rom (26 %) zgłasza, że ostatni incydent postrzeganej dyskryminacji miał miejsce w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Stwierdzono, że najczęściej przypadków dyskryminacji w ciągu ostatnich 12 miesięcy wystąpiło podczas korzystania z usług publicznych lub prywatnych (19 %) oraz podczas poszukiwaniu pracy (16 %). Średnio tylko 12 % Romów zgłasza jednak swój przypadek dyskryminacji organowi. Co więcej, prawie jedna trzecia (27 %) Romów objętych badaniem nie zna żadnego przepisu zakazującego dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, a większość Romów (82 %) nie zna żadnych organizacji oferujących wsparcie dla ofiar dyskryminacji.

Wynika z tego, że chociaż w zaleceniu Rady z 2013 r. wyraźnie wspomina się szereg horyzontalnych działań w ramach polityki mających na celu rozwiązanie problemu dyskryminacji, wciąż pozostaje wiele do zrobienia, aby zapewnić skuteczne i praktyczne egzekwowanie dyrektywy w sprawie równości rasowej (2000/43/WE)¹², jasno wymagane w zaleceniu.

Opinia FRA 4

Państwa członkowskie UE powinny zapewnić, zgodnie z zaleceniem Rady z 2013 r., aby ich administracja publiczna i organy ds. równości zastosowały niezbędne środki w celu zapewnienia skutecznego i praktycznego egzekwowania dyrektywy w sprawie równości rasowej (2000/43/WE), ze szczególnym naciskiem na aspekty płci.

Państwa członkowskie UE i Komisja Europejska powinny zwiększyć wsparcie wysiłków społeczeństwa obywatelskiego mających na celu podnoszenie świadomości praw wśród Romów.

Państwa członkowskie UE powinny w pełni wdrożyć art. 10 dyrektywy 2000/43/WE, który zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia, że przepisy przyjęte zgodnie z tą dyrektywą, jak również odpowiednie przepisy pozostające w mocy, „udostępniane są zainteresowanym osobom przy wykorzystaniu wszystkich stosownych środków na całym ich terytorium”.

¹² Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, Dz.U. L 180 z 19.7.2000.

1.5. Działania na rzecz bardziej skutecznego monitorowania i oceny

Jedno z działań strukturalnych wymaganych w zaleceniu Rady z 2013 r. dotyczy polityki monitorowania i oceny. Komisja Europejska i FRA od kilku lat promowały gromadzenie danych, które można zdezagregować według pochodzenia etnicznego oraz które oparte są na informacjach o samookreśleniu respondentów, zbierane dobrowolnie oraz z pełnym poszanowaniem unijnych i krajowych przepisów dotyczących ochrony danych. W tym kontekście FRA regularnie prowadzi badania na temat członków mniejszości etnicznych, religijnych i innych. Opracowanie wspólnej metodyki, która zapewnia odpowiednie i porównywalne dane na temat ludności romskiej w państwach członkowskich na potrzeby monitorowania jej włączenia społecznego, można najskuteczniej osiągnąć na poziomie UE w ścisłej współpracy ze wszystkimi państwami członkowskimi.

W tym kontekście Europejski Trybunał Obrachunkowy wzywa Komisję Europejską – w zaleceniu 8 zawartym

w jego sprawozdaniu specjalnym z 2016 r. dotyczącym unijnych inicjatyw politycznych i wsparcia finansowego na rzecz integracji Romów – do współpracy z państwami członkowskimi w celu opracowania wspólnej metodyki. Komisja „powinna zachęcać państwa członkowskie do zgromadzenia w ciągu dwóch nadchodzących lat danych statystycznych na temat przynależności etnicznej zgodnie z krajowymi ramami prawnymi i przepisami unijnymi i z uwzględnieniem ewentualnych istniejących odstępstw”.

Opinia FRA 5

Komisja Europejska powinna zachęcać państwa członkowskie UE do rozważenia gromadzenia danych statystycznych dotyczących pochodzenia etnicznego w ramach badania siły roboczej (LFS) oraz europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC). Chociaż gromadzenie danych statystycznych dotyczących ludności romskiej jest problematyczne pod względem technicznym i prawnym, jak również kosztowne, poszczególne państwa członkowskie z powodzeniem przetestowały włączenie pytań dotyczących pochodzenia etnicznego do EU-SILC oraz LFS.

2

Co pokazują wyniki?

2.1. Ubóstwo i zmarginalizowane warunki życia

Artykuł 25 Powszechnej deklaracji praw człowieka, przywołany w art. 11 Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, stanowi, że każdy człowiek ma prawo do stopy życiowej zapewniającej zdrowie i dobrobyt jego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i konieczne świadczenia socjalne¹³. Wraz z Europejską kartą społeczną (zrewidowaną) te międzynarodowe instrumenty praw człowieka zapewniają szerszą podstawę dla przeprowadzenia konsultacji w sprawie nowego europejskiego filaru praw socjalnych, które Komisja Europejska zapowiedziała w 2016 r.¹⁴.

Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym stanowi główny cel strategii „Europa 2020”. W zaleceniu Rady z 2013 r. w sprawie skutecznych środków integracji Romów łączy się ograniczanie ubóstwa z polityką na rzecz aktywizacji i uwłasnowolnienia na rynku pracy¹⁵. Jest to również sedno 1. celu zrównoważonego rozwoju sformułowanego przez Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ), który dotyczy wyeliminowania ubóstwa we wszystkich jego formach do 2030 r. i służy zapewnieniu

ochrony socjalnej osobom ubogim i szczególnie narażonym oraz zwiększeniu dostępu do podstawowych usług¹⁶.

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ i powiązane z nimi zadania

Cel 1: Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie.

Zadanie 1. Do 2030 r. wyeliminować skrajne ubóstwo w odniesieniu do wszystkich ludzi na całym świecie, aktualnie określone jako utrzymywanie się za mniej niż 1,25 USD dziennie.

Zadanie 2. Do 2030 r. zmniejszyć przynajmniej o połowę odsetek mężczyzn, kobiet i dzieci żyjących w ubóstwie, we wszystkich jego wymiarach określonych zgodnie z polityką danego kraju.

Zadanie 3. Wdrożyć właściwe dla poszczególnych krajów systemy i mechanizmy zabezpieczenia społecznego dla wszystkich ludzi, włącznie z najniższymi klasami społecznymi, oraz objąć nimi do 2030 r. jak największą liczbę ludzi ubogich i szczególnie narażonych.

Cel 10: Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami.

Zadanie 1. Do 2030 r. stopniowo osiągać i utrzymywać wzrost dochodu uzyskiwanego przez najbiedniejsze 40 % populacji na poziomie wyższym niż średnia krajowa.

¹³ Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), Zgromadzenie Ogólne (ZO), Powszechna deklaracja praw człowieka, 10 grudnia 1948 r., art. 25. Zob. również ONZ, ZO, Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, 3 stycznia 1976 r., art. 11.

¹⁴ Komisja Europejska (2016).

¹⁵ Zalecenie Rady z 2013 r., zalecenie 2.6, Ograniczanie ubóstwa poprzez inwestycje społeczne.

¹⁶ Zob. 1. cel zrównoważonego rozwoju. Zob. również FRA (2016).

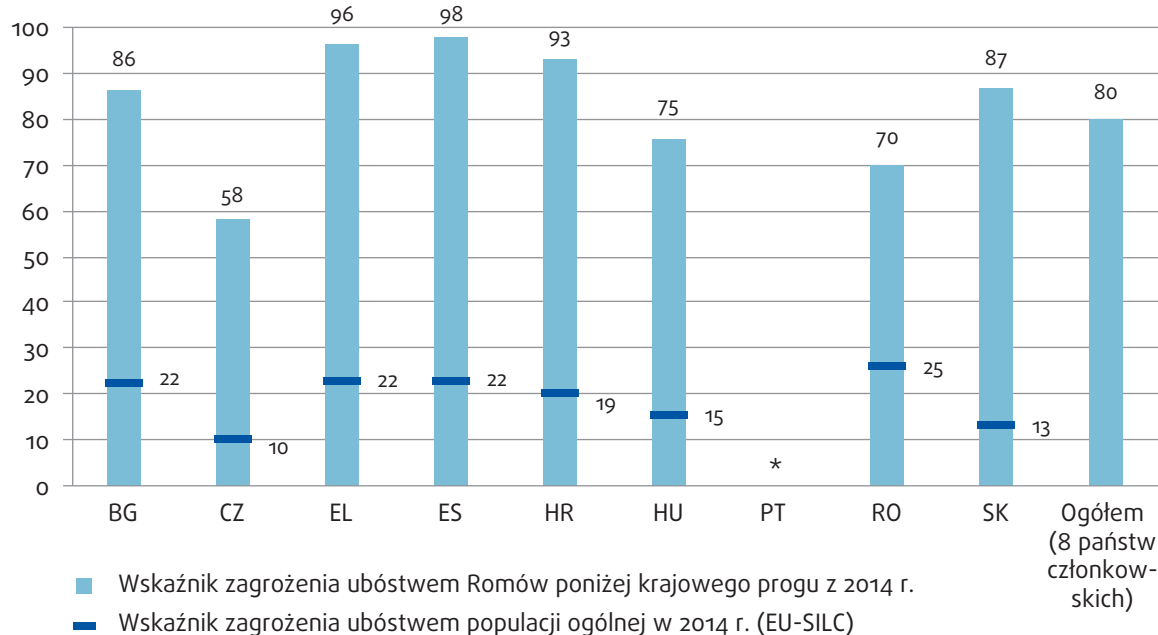

2.1.1. Ubóstwo dochodowe

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem obejmuje osoby żyjące w gospodarstwach domowych o ekwiwalentnym dochodzie gospodarstwa domowego poniżej krajowego progu zagrożenia ubóstwem, który wynosi 60 % rocznej mediany dochodu po transferach socjalnych i jest co roku publikowany przez Eurostat¹⁷.

Ogólnie rzecz biorąc, 80 % ankietowanych Romów i ich dzieci mieszka w gospodarstwach domowych o dochodzie poniżej krajowego progu zagrożenia ubóstwem (rysunek 1). Dla porównania – w całej UE w 2014 r. zagrożone ubóstwem było średnio 17 % ludności. W Hiszpanii (98 %), Grecji (96 %) i Chorwacji (93 %) prawie cała populacja romska objęta badaniem miała dochód poniżej krajowego progu ubóstwa dochodowego. Odsetek ten jest najniższy w Czechach (58 %), lecz wciąż jest prawie sześć razy wyższy niż w populacji ogólnej.

Rysunek 1: Wskaźnik zagrożenia ubóstwem (poniżej 60 % mediany ekwiwalentnego dochodu po transferach socjalnych) Romów w porównaniu z wskaźnikiem Eurostatu dla populacji ogólnej w 2014 r., według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b}

Uwagi: * Nie dotyczy. Wartości dla Portugalii nie można było opublikować ze względu na dużą liczbę brakujących wartości (> 50%).

^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych (n = 26 571); wyniki ważone.

^b Na podstawie badania EU-MIDIS II zagrożone ubóstwem są wszystkie osoby o ekwiwalentnym bieżącym miesięcznym dochodzie gospodarstwa domowego do dyspozycji wynoszącym poniżej jednej dwunastej krajowego progu zagrożenia ubóstwem w 2014 r. (opublikowanego przez Eurostat). Ekwiwalentny dochód do dyspozycji to całkowity dochód gospodarstwa domowego po opodatkowaniu i innych odliczeniach podzielony przez liczbę członków gospodarstwa domowego przeliczoną na ekwiwalentne osoby dorosłe za pomocą tak zwanej zmodyfikowanej skali ekwiwalentności OECD (1-0,5-0,3). Eurostat [ilc_lio2] (pobrano 14.09.2016).

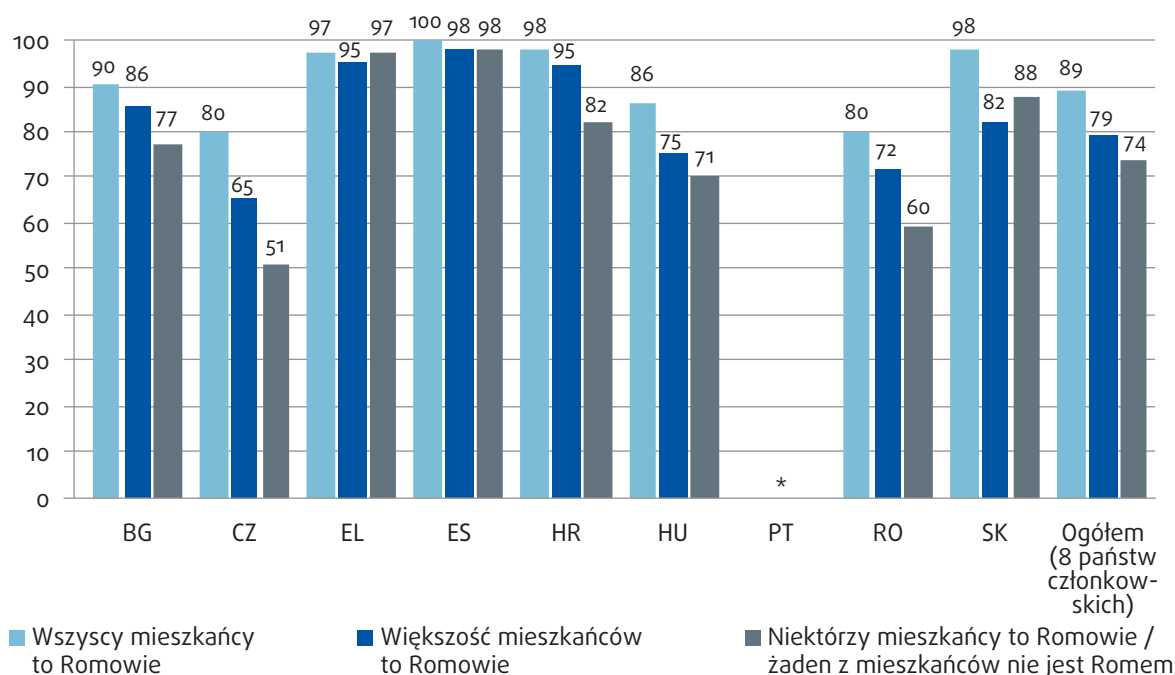
Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2014

¹⁷ Wskaźnik obliczony na podstawie EU-MIDIS II ma ograniczoną porównywalność z unijnym wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem po transferach socjalnych. Z jednej strony w ramach EU-MIDIS II informacje o dochodach zebrano w latach 2015-2016, ale stosowany próg ubóstwa jest oparty na danych EU-SILC z 2014 r. (najnowszych dostępnych danych w momencie opracowywania niniejszej publikacji). Ponieważ oczekuje się, że próg ubóstwa w latach 2015-2016 będzie wyższy, w niniejszym sprawozdaniu wskaźnik zagrożenia ubóstwem w odniesieniu do Romów może być niedoszacowany. W ramach EU-MIDIS II zapytano respondentów o ich aktualny miesięczny dochód gospodarstwa domowego. Może to prowadzić do niedoszacowania rocznego dochodu gospodarstw domowych, co oznacza, że w EU-MIDIS II liczba osób zagrożonych ubóstwem może być zawyżona. Dane zebrane na potrzeby wskaźnika Eurostatu dostarczają natomiast informacji na temat rocznych dochodów gospodarstw domowych.

Wydaje się, że istnieje związek między ubóstwem dochodowym a odsetkiem Romów wśród mieszkańców. W większości państw odsetek Romów zagrożonych ubóstwem jest najwyższy w dzielnicach, które respondenci oceniają jako zamieszkałe przez osoby,

które są „wszystkie” lub „w większości” pochodzenia romskiego (rysunek 2). Grecja i Hiszpania stanowią wyjątek – w tych państwach członkowskich ryzyko ubóstwa jest szczególnie wysokie, ale nie różni się istotnie w poszczególnych dzielnicach.

Rysunek 2: Wskaźnik zagrożenia ubóstwem^a i zagęszczenie^b Romów na obszarach mieszkalnych, według państwa członkowskiego UE (%)^c

Uwagi: * Nie dotyczy. Wartości dla Portugalii nie można było opublikować ze względu na dużą liczbę brakujących wartości (> 50%).

^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych, z wyjątkiem Portugalii (n = 26 419); wyniki ważone.

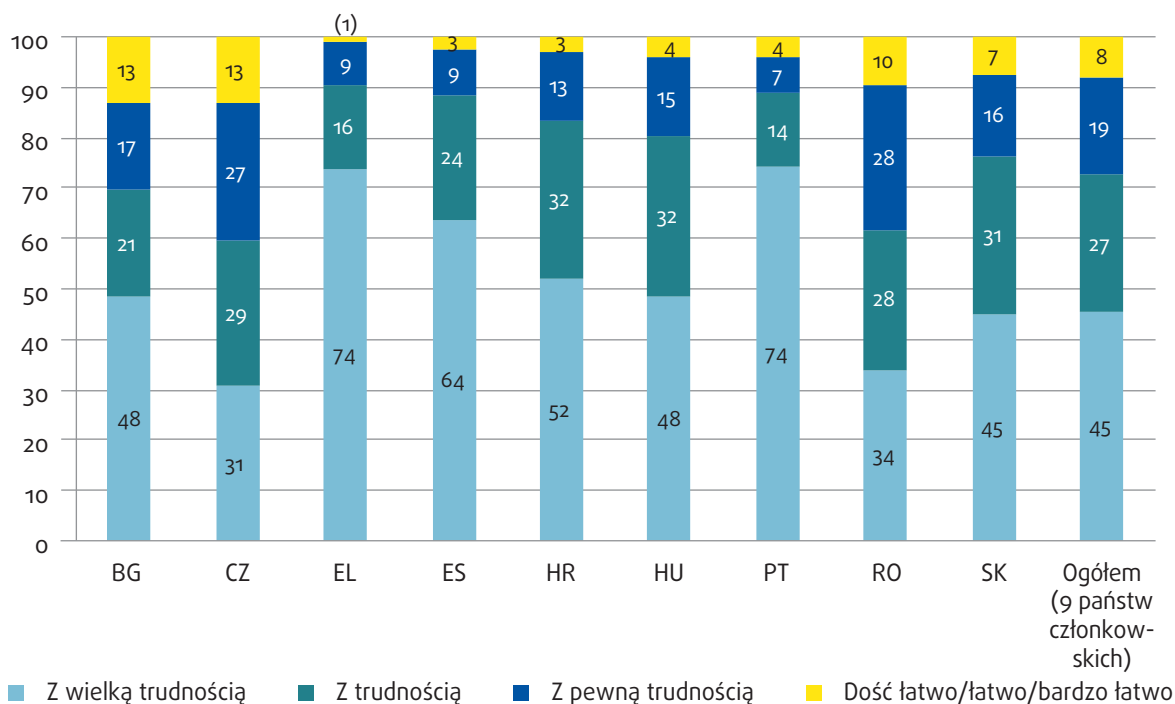
^b W kwestii zagęszczenia zadano pytanie: „Ilu mieszkańców dzielnicy, w której Pan/Pani mieszka, jest według Pana/Pani pochodzenia romskiego podobnie jak Pan/Pani: wszyscy mieszkańcy, większość z nich, niektórzy z nich lub żaden z nich?”.

^c Ze względu na zaokrąglenia sumy kategorii na rysunku mogą różnić się od tekstu o jeden punkt procentowy.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Na pytanie, czy całkowity dochód gospodarstwa domowego jest wystarczający, aby związać koniec z końcem, 92 % ankietowanych Romów wskazało, że napotyka pewne trudności pod tym względem, a 45 % napotyka „wielkie trudności”. W Grecji i Portugalii odsetek ten sięga 74 % (rysunek 3).

Rysunek 3: Możliwość „związania końca z końcem”, Romowie, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych (n=31 334); wyniki ważone.

^b Pytanie zadane w ramach badania: „Biorąc pod uwagę całkowity dochód Pana/Pani gospodarstwa domowego, czy Pana/Pani gospodarstwo domowe jest w stanie związać koniec z końcem?”.

^c Ze względu na zaokrąglenia sumy kategorii na rysunku mogą różnić się od tekstu o jeden punkt procentowy.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

2.1.2. Głód

Artykuł 25 Powszechnej deklaracji praw człowieka i art. 11 Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych stanowią, że każdy człowiek ma prawo do pożywienia i niezbędnych usług społecznych. Prawo do pomocy społecznej jest również określone w art. 34 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (dostęp do zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej). Prawa te są wyraźnie naruszane, jeżeli ludzie cierpią głód i niedożywienie. Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych dokonał wykładni prawa do odpowiedniego pożywienia w komentarzu ogólnym 12 (1999), stwierdzając, że prawo to jest realizowane, kiedy każdy mężczyzna, każda kobieta i każde dziecko, samodzielnie lub wspólnie z innymi, ma stały dostęp fizyczny i ekonomiczny do odpowiedniego pożywienia lub możliwości zapewnienia sobie do niej dostępu. Wyeliminowanie głodu i osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego jest kolejnym filarem celów zrównoważonego rozwoju.

Rysunek 4 pokazuje, że 7 % ankietowanych Romów mieszka w gospodarstwach domowych, w których co najmniej jedna osoba regularnie (czyli cztery lub więcej razy) szła spać głodna w poprzednim miesiącu. Doświadcza tego 17 % Romów w Chorwacji, 13 % Romów w Grecji i 11 % Romów na Węgrzech. W Grecji niemal co druga

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ i powiązane z nimi zadania

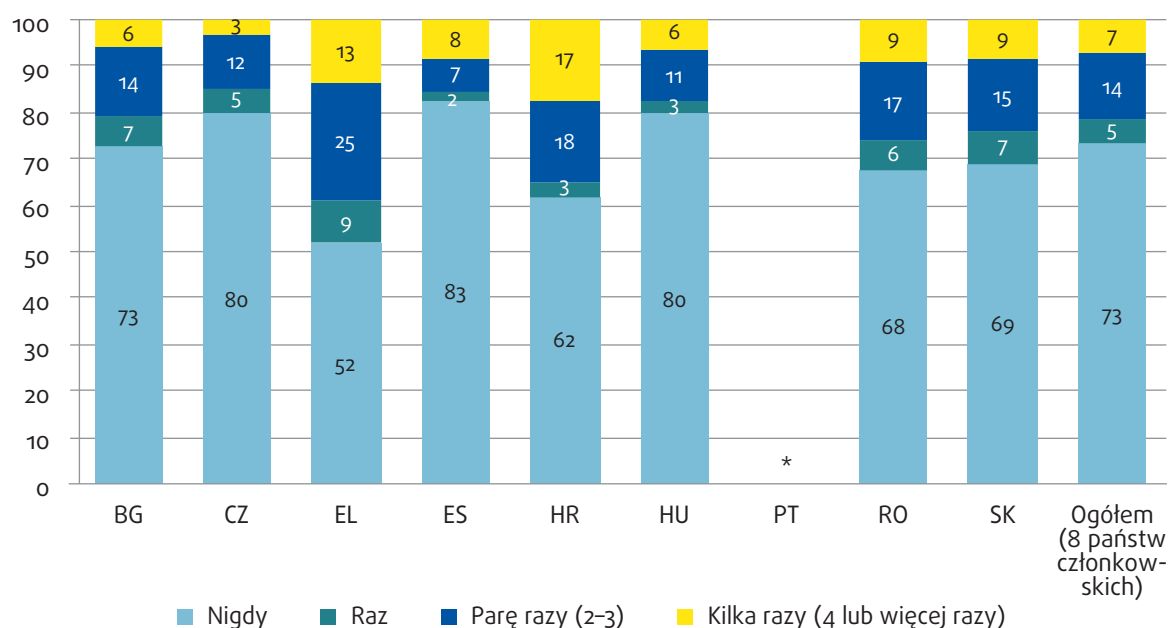
Cel 2: Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo.

Zadanie 1. Do 2030 r. wyeliminować głód i zapewnić wszystkim ludziom, w szczególności ubogim i narażonym na zagrożenia, w tym niemowlętom, dostęp do bezpiecznej i pożywnej żywności w wystarczającej ilości przez cały rok.

Zadanie 2. Do 2030 r. wyeliminować wszystkie formy niedożywienia, w tym do 2025 r. zrealizować uzgodnione na szczeblu międzynarodowym zadania dotyczące zaburzeń wzrostu wśród dzieci poniżej piątego roku życia oraz zapewnić właściwą żywność dla dorastających dziewcząt, ciężarnych i karmiących kobiet oraz osób starszych.

osoba (47 %) mieszka w gospodarstwie domowym, w którym ktoś musiał pójść spać głodny co najmniej raz w poprzednim miesiącu. Jest to szczególnie niepokojące, gdyż w Grecji odnotowuje się najwyższy odsetek Romów wykonujących pracę za wynagrodzeniem, które wydaje się nie wystarczać na zaspokojenie nawet podstawowych potrzeb, takich jak żywność. Ponadto wyniki pokazują, że średnio co trzecie dziecko romskie

Rysunek 4: Romowie żyjący w gospodarstwach domowych, w których w poprzednim miesiącu co najmniej jedna osoba poszła spać głodna raz, kilka razy lub cztery lub więcej razy, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b}

Uwagi: * Nie dotyczy. Wartości dla Portugalii nie można było opublikować ze względu na dużą liczbę brakujących wartości (> 25%).

^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych (n = 31 793); wyniki ważone.

^b Pytanie zadane w ramach badania: „Czy w ubiegłym miesiącu Pan/Pani lub ktokolwiek z domowników poszedł spać głodny, ponieważ nie było wystarczająco dużo pieniędzy na żywność? Jeżeli tak, jak często miało to miejsce w ubiegłym miesiącu?”

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

w państwach objętych badaniem mieszka w gospodarstwie domowym, które w poprzednim miesiącu co najmniej raz doświadczyły głodu.

W porównaniu z wynikami badania z 2011 r. odsetek Romów żyjących w gospodarstwach domowych, w których co najmniej jedna osoba poszła spać głodna co najmniej raz w poprzednim miesiącu, zmniejszył się w Bułgarii, Czechach, na Węgrzech i w Rumunii. Odsetek ten nie uległ zmianie w Grecji, na Słowacji i w Hiszpanii.

2.2. Uczestnictwo w rynku pracy

Artykuł 15 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej chroni prawo do podejmowania pracy. Pierwszy główny cel strategii „Europa 2020” dotyczy zapewnienia, aby do 2020 r. wskaźnik zatrudnienia ludności UE w wieku 20–64 lat wynosił 75 %. Zalecenie Rady z 2013 r. stanowi, że państwa członkowskie powinny podjąć skuteczne działania, aby osiągnąć ten cel, w tym poprzez zwalczanie dyskryminacji, zapewnianie wsparcia w zakresie pierwszych doświadczeń zawodowych, szkolenia zawodowego, szkolenia w trakcie pracy, uczenia się przez całe życie i rozwijania umiejętności, a także

wspieranie samozatrudnienia i przedsiębiorczości. Trzy z zadań w ramach 8. celu zrównoważonego rozwoju – „Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywnie zatrudnienia oraz godną pracę dla wszystkich ludzi” – dotyczą uczestnictwa w rynku pracy.

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ i powiązane z nimi zadania

Cel 8: Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywnie zatrudnienia oraz godną pracę dla wszystkich ludzi.

Zadanie 5. Do 2030 r. zapewnić pełne i produktywnie zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich kobiet i mężczyzn, w tym dla ludzi młodych i osób niepełnosprawnych; zapewnić jednakowe wynagrodzenie za pracę o takiej samej wartości.

Zadanie 6. Do 2020 r. znacznie zmniejszyć odsetek młodych ludzi pozostających bez pracy i nieuczestniczących w procesie edukacji lub szkoleniach.

Zadanie 8. Chronić prawa pracownicze oraz promować bezpieczne środowisko pracy dla wszystkich pracowników, w tym pracowników-migrantów, w szczególności dla kobiet migrantek i osób mających niepewne zatrudnienie.

2.2.1. Status działalności głównej

Średnio co czwarty Rom w wieku co najmniej 16 lat (25 %) opisał swoją działalność główną jako „zatrudniony” lub „samozatrudniony” w czasie badania (tabela 1). Obejmuje to zatrudnienie w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy, a także „pracę dorywczą”, jeżeli jest traktowane jako działalność główna¹⁸. W populacji ogólnej badanych dziewięciu państw członkowskich UE prawie dwa razy więcej (64 %) osób deklaruje zatrudnienie¹⁹. W porównaniu z wynikami badania z 2011 r. nie można zaobserwować istotnej poprawy. Wskaźniki deklarowanego zatrudnienia Romów są najwyższe w Grecji (43 %), a w dalszej kolejności na Węgrzech (36 %) i w Portugalii (34 %). Najniższe wskaźniki odnotowano w Chorwacji (8 %) i Hiszpanii (16 %).

Jedna trzecia ankietowanych członków romskich gospodarstw domowych (34 %) deklaruje się jako „bezrobotni”, przy czym odsetek ten wynosi ponad 50 % w Chorwacji (62 %), Hiszpanii (57 %) i Bułgarii (55 %). W Rumunii odnotowano szczególnie niski odsetek deklarowanego bezrobocia – 5 %, a na dalszych miejscach plasują się Portugalia (17 %) i Węgry (23 %). Ponieważ postrzeganie bycia bezrobotnym i odsetek osób zajmujących się pracami domowymi są powiązane, potrzebne byłoby dokładniejsze zbadanie na poziomie krajowym, czy brak jest rejestracji w rejestrze bezrobotnych lub dochodzi do wycofywania się z rynku pracy oraz czy jest to spowodowane zwolnieniem.

Ponadto tabela 1 pokazuje znaczne zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn: 34 % mężczyzn romskich deklaruje swoją działalność główną jako „zatrudniony”, w przypadku kobiet zaś odsetek ten wynosi zaledwie 16 %. Dla porównania – w populacji ogólnej zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn jest nadal znaczne, ale nie tak duże jak wśród Romów (zatrudnionych jest 71 % mężczyzn, a kobiet – 57 %). Zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn pod względem współczynnika aktywności zawodowej wśród Romów można tłumaczyć wyższym zaangażowaniem kobiet w prace domowe jako ich działalność główną. Badanie Romów z 2011 r. również wykazało znaczne zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn pod względem współczynnika aktywności zawodowej oraz wyższy odsetek kobiet zajmujących się głównie „pracami domowymi”, która to kategoria jest w 2016 r. (i była w 2011 r.) drugą najczęściej deklarowaną kategorią aktywności zawodowej po „bezrobociu”. Zgodnie z wynikami badania EU-MIDIS II 28 % wszystkich ankietowanych kobiet romskich wskazuje „prace domowe” jako swoją działalność główną, a wśród wszystkich mężczyzn romskich odsetek ten wynosi 6 %. Odsetek ten jest wysoki dla kobiet romskich w porównaniu z kobietami w populacji ogólnej, co można tłumaczyć oczekiwaniami dotyczącymi tradycyjnych ról związanych z płcią²⁰.

Około 12 % respondentów romskich deklaruje „emeryturę” jako działalność główną, przy czym nie ma znacznej różnicy między mężczyznami a kobietami. Odsetek ten jest stosunkowo niski i odzwierciedla fakt, że w porównaniu z populacją ogólną Romowie są przeciętnie młodszy. Można to tłumaczyć wyższym współczynnikiem urodzeń i krótszym średnim trwaniem życia Romów w większości państw objętych badaniem²¹. Najniższy odsetek Romów na emeryturze – 2 % – odnotowano w Chorwacji i Grecji.

18 „Działalność główna” bada obecną sytuację wszystkich członków gospodarstwa domowego w zakresie zatrudnienia. Różni się ona od koncepcji zatrudnienia MOP oraz statusu badania siły roboczej (MAINSTAT). „Zatrudnienie” obejmuje również pracę niezarobkową w niewielkim wymiarze w przedsiębiorstwach rodzinnych, gdyż przynosi ona zysk rodzinie.

19 Na podstawie wniosku o udostępnienie danych przez Eurostat dotyczących badania siły roboczej w kwestii statusu głównej aktywności zawodowej (MAINSTAT) deklarowanego przez osoby w wieku co najmniej 15 lat.

20 FRA (2014).

21 Fundación Secretariado Gitano (red.) (2009).

Tabela 1: Aktualna działalność główna w dziewięciu państwach członkowskich UE, wszystkie osoby w romskich gospodarstwach domowych w wieku co najmniej 16 lat (%) ^{a, b}

Państwo członkowskie UE		Zatrudniony	Bezrobotny	Niepracujący ze względu na chorobę lub niepełnosprawność	Prace domowe	Emerytura	Inne formy bierności zawodowej (edukacja, służba wojskowa, inne)
BG	Kobiety	16	59	(1)	6	16	3
	Mężczyźni	29	52	(1)	(0)	13	5
	Ogółem	23	55	1	3	14	4
CZ	Kobiety	21	30	5	18	18	8
	Mężczyźni	37	35	3	(1)	16	8
	Ogółem	29	32	4	9	17	8
EL	Kobiety	20	26	2	48	(1)	(2)
	Mężczyźni	67	25	4	(0)	(2)	(2)
	Ogółem	43	26	3	25	2	2
ES	Kobiety	12	51	3	24	6	4
	Mężczyźni	21	63	5	(0)	6	5
	Ogółem	16	57	4	12	6	5
HR	Kobiety	5	51	4	34	(1)	6
	Mężczyźni	11	74	3	(0)	(2)	8
	Ogółem	8	62	4	17	2	7
HU	Kobiety	26	22	8	14	13	17
	Mężczyźni	45	24	5	(0)	16	9
	Ogółem	36	23	6	7	14	13
PT	Kobiety	23	12	(1)	46	9	9
	Mężczyźni	44	22	(1)	(1)	15	18
	Ogółem	34	17	(1)	24	12	13
RO	Kobiety	13	4	2	59	10	11
	Mężczyźni	42	6	4	22	13	13
	Ogółem	28	5	3	40	12	12
SK	Kobiety	14	46	4	15	13	8
	Mężczyźni	26	50	4	(1)	11	8
	Ogółem	20	48	4	8	12	8
Ogółem (9 państw członkowskich)	Kobiety	16	32	3	28	12	8
	Mężczyźni	34	35	4	6	12	9
	Ogółem	25	34	4	17	12	8

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w wieku co najmniej 16 lat w romskich gospodarstwach domowych (n = 22 097); wyniki ważone.

^b Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

2.2.2. Praca za wynagrodzeniem

Pojęcie „praca za wynagrodzeniem” odnosi się do osób, które były „zatrudnione” lub „samozatrudnione” w czasie badania²², w tym osób, które wykonywały jakąś pracę w ciągu ostatnich czterech tygodni, aby zarobić trochę pieniędzy²³. To jest przybliżenie definicji wskaźnika zatrudnienia stosowanego przez Eurostat na potrzeby pomiaru realizacji celów strategii „Europa 2020”²⁴.

Pytanie dotyczące „jakiegokolwiek pracy za wynagrodzeniem w ciągu ostatnich czterech tygodni” dodaje średnio 18 punktów procentowych do wskaźnika deklarowanego zatrudnienia. Ogólnie rzecz biorąc, wskaźnik pracy za wynagrodzeniem w odniesieniu do Romów w dziewięciu państwach członkowskich UE objętych badaniem wynosi zatem 43 % (rysunek 5). Jest znacznie niższy od średniego wskaźnika zatrudnienia w UE-28, który wynosił 70 % w 2015 r. Wskaźnik pracy za wynagrodzeniem jest najwyższy w Grecji (52 %), a najniższy w Chorwacji (21 %). We wszystkich państwach zaobserwowano znaczne zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn, przy czym największe różnice odnotowano w Grecji (22 % kobiet romskich wykonujących pracę za wynagrodzeniem w porównaniu z 82 % mężczyzn romskich), a w dalszej kolejności w Rumunii (27 % w porównaniu z 64 %). Najmniejsze zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn odnotowano w Hiszpanii, gdzie 16% kobiet romskich i 31 % mężczyzn romskich pracowało za wynagrodzeniem w ciągu ostatnich czterech tygodni.

W Grecji odsetek Romów wykonujących pracę za wynagrodzeniem jest najbardziej zbliżony do analogicznego wskaźnika w populacji ogólnej, a w przypadku mężczyzn romskich nawet go przewyższa. Z jednej strony można to częściowo wytłumaczyć wysokim odsetkiem Romów deklarujących się jako „samozatrudnieni” i wykonujących „pracę dorywczą”, co zaobserwowano również w badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. Z drugiej strony połączenie wysokiego wskaźnika pracy za wynagrodzeniem i wysokiego wskaźnika ubóstwa (96 % w przypadku Romów w Grecji) wskazuje na to, że wielu Romów to „ubodzy pracujący” lub osoby wykonujące głównie zawody niskopłatne. We wszystkich innych państwach wskaźnik pracy za wynagrodzeniem w odniesieniu do Romów jest niższy niż analogiczny wskaźnik dla populacji ogólnej, zarówno w przypadku mężczyzn romskich, jak i kobiet romskich.

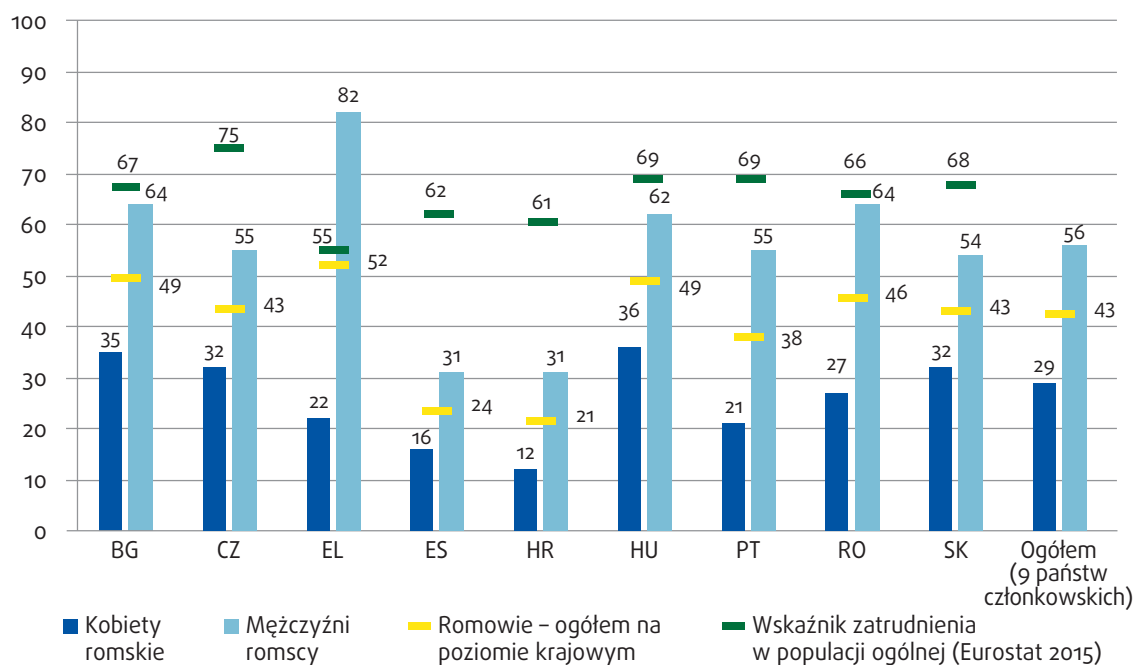
Odsetek osób wykonujących pracę za wynagrodzeniem różni się znacznie pod względem wieku (tabela 2), przy czym we wszystkich państwach objętych badaniem występują podobne prawidłowości. Ogółem 48 % osób w wieku 25–54 lat i 38 % osób w wieku 20–24 lat pracuje za wynagrodzeniem. Sytuacja osób starszych jest jednak znacznie gorsza: średnio tylko 24 % Romów w wieku 55–64 lat pracuje za wynagrodzeniem, w tej samej grupie wiekowej w UE-28 natomiast odsetek ten wynosi średnio 53 %. Jedynie w Portugalii (49 %) i Grecji (48 %) wskaźniki pracy za wynagrodzeniem w przypadku Romów w wieku powyżej 55 lat są zbliżone do wskaźników zatrudnienia w populacji ogólnej, ale w odniesieniu do wszystkich grup wskaźniki są znacznie niższe od celu wyznaczonego w strategii „Europa 2020”, tj. wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75 %. Sytuacja młodych Romów – w wieku 16–24 lat – jest równie tragiczna: średnio tylko 27 % wykonuje pracę za wynagrodzeniem, a w tej samej grupie wiekowej w UE-28 odsetek ten wynosi średnio 33 %.

22 Z definicji tej wyłączono osoby nieodpłatnie pomagające w przedsiębiorstwach rodzinnych.

23 W badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. nie pytano o „jakąkolwiek pracę za wynagrodzeniem w ciągu ostatnich 4 tygodni”, więc bezpośrednie porównanie z wynikami z 2016 r. nie jest możliwe.

24 Obliczony wskaźnik pracy za wynagrodzeniem nie jest ściśle porównywalny ze wskaźnikiem zatrudnienia Eurostatu opartym na koncepcji MOP, w ramach którego definiuje się jako zatrudnioną osobę w wieku co najmniej 15 lat, która pracowała przez co najmniej jedną godzinę za wynagrodzeniem lub dla osiągnięcia korzyści lub zysku przez rodzinę w ciągu tygodnia odniesienia lub która nie pracowała podczas tygodnia odniesienia, ale była zatrudniona lub prowadziła działalność i była czasowo nieobecna. Wskaźnik pracy za wynagrodzeniem obliczony w badaniu dotyczącym Romów jest oparty na ewidencji gospodarstw domowych i kwestionariuszu dla respondentów na temat deklarowanej aktualnej działalności głównej. Wyłączono osoby nieodpłatnie pomagające w przedsiębiorstwach rodzinnych. Jeżeli jako działalność główną respondent deklarował „bierność zawodową” lub „pracę niezarobkową”, pytano go, czy wykonywał „jakąkolwiek pracę w ciągu ostatnich czterech tygodni, aby zarobić trochę pieniędzy”. To pytanie miało na celu również uchwycenie pracy nieformalnej i drobnych prac, które mogą przyczynić się do przetrwania rodziny i które mogą być szczególnie istotne dla niektórych romskich gospodarstw domowych.

Rysunek 5: Wskaźnik pracy za wynagrodzeniem w odniesieniu do romskich kobiet i mężczyzn^a w wieku 20–64 lat, z uwzględnieniem samozatrudnienia i pracy dorywczej lub pracy w ciągu ostatnich czterech tygodni, w porównaniu ze wskaźnikiem zatrudnienia z 2015 r. na potrzeby strategii „Europa 2020” (Eurostat)^b, według państwa członkowskiego UE (%)

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w wieku 20–64 lat w romskich gospodarstwach domowych (n = 17 806); wyniki ważone.

^b Wskaźnik zatrudnienia z 2015 r. na potrzeby strategii „Europa 2020”: Eurostat t2020_10 (pobrano 13/09/2016). Oblicza się go poprzez podzielenie liczby zatrudnionych osób w wieku 20–64 lat przez całkowitą populację w tej samej grupie wiekowej. Wskaźnik ten jest oparty na koncepcji MOP i badaniu siły roboczej.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Tabela 2: Wskaźnik pracy za wynagrodzeniem w odniesieniu do Romów w wieku 20–64 lat, z uwzględnieniem samozatrudnienia, pracy dorywczej i pracy w ciągu ostatnich czterech tygodni, według grupy wiekowej i państwa (%)^{a, b, c}

Państwo członkowskie UE	20–24 lata	25–54 lata	55–64 lata	Ogółem 20–64 lata
BG	45	55	31	49
CZ	34	50	22	43
EL	45	55	48	52
ES	24	25	16	24
HR	22	22	(19)	21
HU	47	56	22	49
PT	28	37	49	38
RO	43	52	22	46
SK	35	48	23	43
Ogółem	38	48	24	43

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w wieku 20–64 lat w romskich gospodarstwach domowych (n = 17 806); wyniki ważone.

^b Na podstawie ewidencji gospodarstw domowych i kwestionariusza dla respondentów na temat deklarowanej aktualnej działalności głównej. Jeżeli jako działalność główną respondent deklaruwał „bierność zawodową”, pytano go, czy wykonywał „jakąkolwiek pracę w ciągu ostatnich czterech tygodni, aby zarobić trochę pieniędzy”. Wyłączono osoby nieodpłatnie pomagające w przedsiębiorstwach rodzinnych.

^c Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na 20–49 obserwacjach nieważnych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważnych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważnych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

2.2.3. Młodzież niekształcąca się, niepracująca ani nie szkoląca się

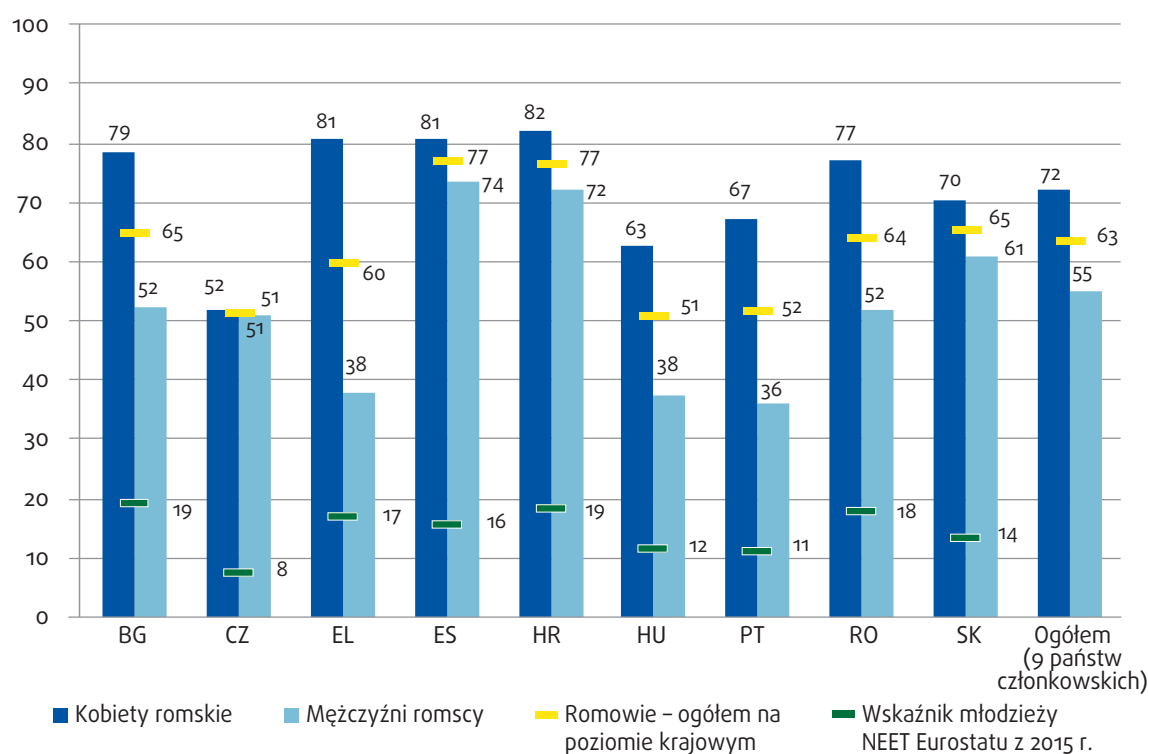
Eurostat co roku publikuje dane dotyczące osób w wieku 15–24 lat, które nie kształcą się, nie pracują ani nie szkolą się (tzw. młodzież NEET – „neither in employment, nor in education or training”). Jest to ważny wskaźnik, jeżeli chodzi o odsetek młodzieży, której najwyższym uzyskanym poziomem wykształcenia jest wykształcenie średnie I stopnia i która nie pracuje, nie kształci się ani nie szkoli się.

Podobny wskaźnik obliczony dla Romów w wieku 16–24 lat na podstawie wskaźników pracy za wynagrodzeniem z badania EU-MIDIS II pokazuje, że odsetek młodych Romów jako główna działalność niekształcących się, niepracujących ani dalej nie szkolących się wynosi średnio 63 % – w porównaniu z 12 % w populacji ogólnej w tej

samej grupie wiekowej w UE-28²⁵. Różnica między młodymi Romami i populacją ogólną jest szczególnie duża w Czechach, gdzie odsetek Romów niekształcących się, niepracujących ani nie szkolących się jest sześć razy większy niż w populacji ogólnej (rysunek 6).

Wyniki pokazują również istotne zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn. Średnio w dziewięciu państwach objętych badaniem 72 % romskich kobiet w wieku 16–24 lat nie pracuje ani się nie kształci, w przypadku młodych romskich mężczyzn natomiast odsetek ten wynosi 55 %. Zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn jest największe w Grecji, Portugalii i na Węgrzech. W Grecji 81 % Romek w wieku 16–24 lat nie pracuje, nie kształci się ani nie szkoli się, a w przypadku młodych Romów odsetek ten wynosi 38 %. Analogiczne odsetki wynoszą 67 % w Portugalii i 63 % na Węgrzech wśród młodych romskich

Rysunek 6: Młodzież romska w wieku 16–24 lat jako główna działalność niekształcąca się, niepracująca ani nie szkoląca się, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w wieku 16–24 lat w romskich gospodarstwach domowych (n = 4 189); wyniki ważone.

^b Na podstawie kwestionariusza dla gospodarstw domowych i kwestionariusza dla respondentów na temat deklarowanej aktualnej działalności głównej.

^c Wskaźnik młodzieży NEET Eurostatu z 2015 r.: *edat_lfse_20* (pobrano 13/10/2016). Odsetek populacji w wieku 15–24 lat, który nie jest zatrudniony, nie uczestniczy w dalszym kształceniu ani szkoleniu, na podstawie koncepcji MOP.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie;; wskaźnik młodzieży NEET Eurostatu z 2015 r., Populacja ogólna

²⁵ Porównywalność danych dotyczących młodzieży NEET EU-MIDIS II i Eurostatu jest ograniczona ze względu na inną definicję i różne przedziały wiekowe. Uwzględnienie 15-latków dałoby wartości niższe o kilka punktów procentowych w odniesieniu do osób niekształcących się, niepracujących ani nie szkolących się. Wskaźnik dotyczący młodzieży NEET stosowany przez Eurostat opiera się na koncepcji MOP, która odnosi się do przepracowaniu co najmniej jednej godziny w ubiegłym tygodniu, podczas gdy w EU-MIDIS II pytano o deklarowaną działalność główną.

kobiet oraz odpowiednio 36 % i 38 % wśród romskich mężczyzn z tej samej grupy wiekowej.

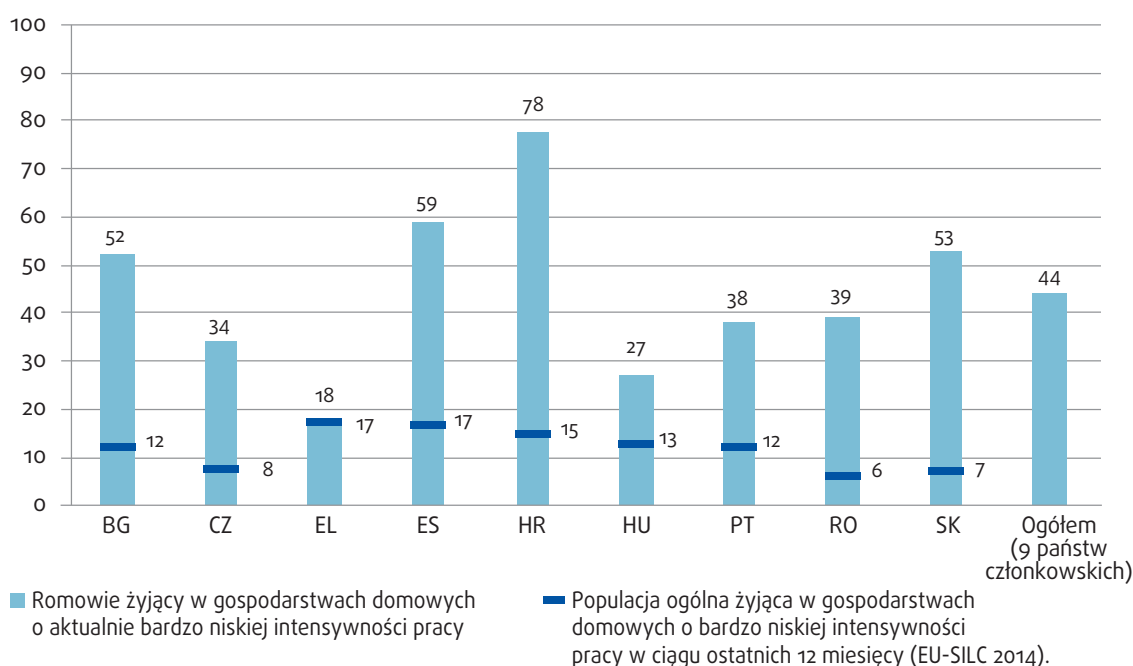
2.2.4. Niska intensywność pracy gospodarstw domowych

Jednym ze składników głównego wskaźnika włączenia społecznego „osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym”, określonego w strategii „Europa 2020” są „osoby żyjące w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy”.

Intensywność pracy to stosunek liczby członków gospodarstwa domowego w wieku produkcyjnym – 18–59 lat, wyłączając kształcące się osoby w wieku 18–24 lat – którzy aktualnie pracują, do całkowitej liczby osób w wieku produkcyjnych w tym gospodarstwie domowym. Intensywność pracy definiuje się jako „niską”, jeżeli wynosi mniej niż 20 % całkowitego potencjału gospodarstwa domowego²⁶.

Pomimo ograniczonej porównywalności wyniki pokazują ogromną różnicę pomiędzy Romami a populacją ogólną we wszystkich państwach objętych badaniem – z wyjątkiem Grecji (rysunek 7). Średnio 44 % Romów żyje

Rysunek 7: Romowie w wieku 0-59 lat żyjący w gospodarstwach domowych o aktualnie niskiej intensywności pracy, według państwa członkowskiego UE (%) ^{a, b, c}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w wieku 0–59 lat w romskich gospodarstwach domowych (n = 33 785); wyniki ważone.

^b Osoby żyjące w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy definiuje się jako osoby w każdym wieku (0–59 lat) żyjące w gospodarstwach domowych, w których członkowie gospodarstwa domowego w wieku produkcyjnym (18–59 lat) pracowali mniej niż 20 % ich całkowitego potencjału, obliczonego na podstawie ich aktualnego statusu aktywności.

^c Wskaźnik niskiej intensywności pracy Eurostatu za 2014 r.: ilc_lvhl11 (pobrano 13/09/2016). Osoby żyjące w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy definiuje się jako osoby w każdym wieku (0–59 lat) żyjące w gospodarstwach domowych, w których członkowie w wieku produkcyjnym (18–59 lat) pracowali mniej niż 20 % ich całkowitego potencjału w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2014, Populacja ogólna

²⁶ Istnieje ograniczona porównywalność intensywności pracy według definicji Eurostatu, zgodnie z którą jest to stosunek liczby miesięcy, które członkowie gospodarstwa domowego w wieku produkcyjnym (osoby w wieku 18–59 lat, z wyłączeniem dzieci pozostających na utrzymaniu i młodzieży w wieku 18–24 lat) przepracowali w ciągu roku odniesienia do dochodu, do całkowitej liczby miesięcy, które ci sami członkowie gospodarstwa domowego teoretycznie mogliby przepracować. W przypadku osób, które zadeklarowały, że pracują w niepełnym wymiarze czasu pracy, liczbę miesięcy przepracowanych jako ekwiwalent pełnego czasu pracy szacuje się na podstawie liczby godzin zazwyczaj przepracowanych w okresie przeprowadzania wywiadu. Definicja zastosowana na potrzeby EU-MIDIS II zapewnia informacje dotyczące wyłącznie aktualnej sytuacji i nie uwzględnia pełnego i niepełnego wymiaru czasu pracy, a zatem może prowadzić do niedoszacowania niskiej intensywności pracy.

w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy, co obliczono jako przybliżony wskaźnik Eurostat za 2014 r. Dla porównania – zgodnie z tym wskaźnikiem 11 % mieszkańców UE-28 żyje w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy. Najmniejszą różnicę w stosunku do populacji ogólnej można zaobserwować w Grecji (18 % wobec 17 %), co można wyjaśnić wysokim odsetkiem samozatrudnionych Romów. Największą różnicę zaobserwowano natomiast w Chorwacji (78 % wobec 15 %) i na Słowacji (53 % wobec 15 %).

2.3. Edukacja

Prawo do nauki jest chronione na mocy art. 28 Konwencji ONZ o prawach dziecka – ratyfikowanej przez wszystkie państwa członkowskie UE – oraz art. 14 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Państwa członkowskie UE są zobowiązane do zapewnienia wszystkim dzieciom równego dostępu do edukacji, w szczególności kształcenia obowiązkowego. Według UNESCO osoby, które nie ukończyły co najmniej kształcenia obowiązkowego, są wysokim stopniu zagrożone życiem w ubóstwie i mają ograniczone możliwości rozwinięcia umiejętności uczenia się i osiągnięcia swojego pełnego potencjału²⁷.

W zaleceniu Rady z 2013 r. dostęp do edukacji uznano za kluczowy obszar tematyczny. Stanowi ono, że państwa członkowskie UE powinny podejmować skuteczne działania w celu zapewnienia równego traktowania chłopców i dziewcząt romskich i ich pełnego dostępu do dobrej jakościowo, powszechnej edukacji oraz w celu zapewnienia kończenia przez wszystkich uczniów romskich co najmniej edukacji obowiązkowej. Wskaźniki przedstawione w niniejszej sekcji odzwierciedlają kluczowe działania sugerowane w tym zaleceniu.

2.3.1. Udział w edukacji

Wczesna edukacja

Wczesna edukacja i rozwój są ważnym czynnikiem warunkującym przyszłe szanse życiowe. Zapewnienie romskim dzieciom równego startu w życiu w porównaniu z rówieśnikami, którzy nie są Romami, jest kluczowe dla przełamania cyklu międzypokoleniowego dziedziczenia ubóstwa²⁸. W unijnych strategicznych ramach europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ET 2020) zwrócono uwagę na potencjał wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przy rozwiązywaniu problemów gospodarczych i związanych z włączeniem społecznym. Określono w nich poziom odniesienia, który służy zapewnieniu, aby co najmniej 95 % dzieci romskich w wieku od czterech lat do wieku rozpoczęcia kształcenia obowiązkowego w szkole podstawowej uczestniczyło we wczesnej edukacji²⁹.

Wyniki EU-MIDIS II pokazują, że spośród dziewięciu państw objętych badaniem wyłącznie Hiszpania (95 %) i Węgry (91 %) osiągnęły poziomy uczestnictwa zbliżone do celu określonego w ET 2020 (rysunek 8). W pozostałych państwach, z wyjątkiem Bułgarii (66 %), mniej niż połowa romskich dzieci w wieku od czterech lat do wieku rozpoczęcia kształcenia obowiązkowego uczestniczy we wczesnej edukacji.

W porównaniu z badaniem dotyczącym Romów z 2011 r. wyniki EU-MIDIS II wskazują na wzrost wskaźników uczestnictwa we wszystkich państwach z wyjątkiem Portugalii i Rumunii. Wskaźniki te są jednak niższe od unijnego poziomu odniesienia wyznaczonego dla uczestnictwa we wczesnej edukacji, który należy osiągnąć do 2020 r., i pozostają znacznie niższe od wskaźników dla populacji ogólnej.

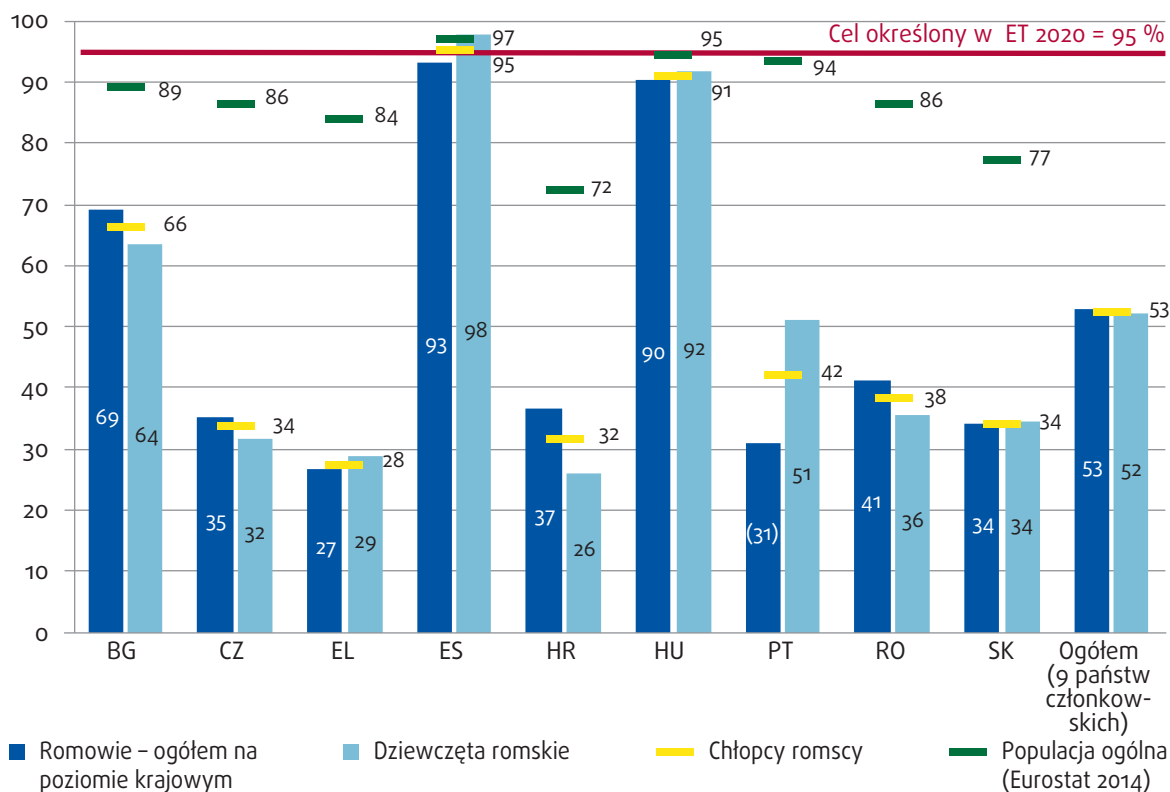
27 UNESCO (2010), s. 155.

28 Bank Światowy (2012).

29 Eurostat (2016).

Rysunek 8: Dzieci w wieku od 4 lat do wieku (obowiązującego w danym państwie) rozpoczęcia kształcenia obowiązkowego uczestniczące we wczesnej edukacji, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c, d}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w wieku od czterech lat do obowiązującego w danym państwie wieku rozpoczęcia kształcenia obowiązkowego w szkole podstawowej w romskich gospodarstwach domowych ($n = 1\,776$); wyniki ważone.
^b Pytanie zawarte w badaniu, na które respondent odpowiadał w odniesieniu do wszystkich dzieci, jeżeli regularnie uczęszczają one do publicznych lub prywatnych placówek opieki nad dziećmi (w tym żłobka, przedszkola itd.).
^c Różne grupy wiekowe odnośnie do uczestnictwa we wczesnej edukacji w różnych państwach: 4–6 lat w Bułgarii i Chorwacji; 4–5 lat w pozostałych państwach³⁰. Wiek jest obliczany w ujęciu rocznym, dlatego dane liczbowe nie uwzględniają wcześniejszego lub późniejszego rozpoczęcia kształcenia poszczególnych dzieci w szkole podstawowej.
^d Eurostat: cel określony w programie kształcenia i szkolenia 2020 –educ_uoe_enra10 (pobrano 20/10/2016) z wykorzystaniem danych pochodzących z rejestrów placówek edukacyjnych.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat 2014, Populacja ogólna

Wiek obowiązku szkolnego

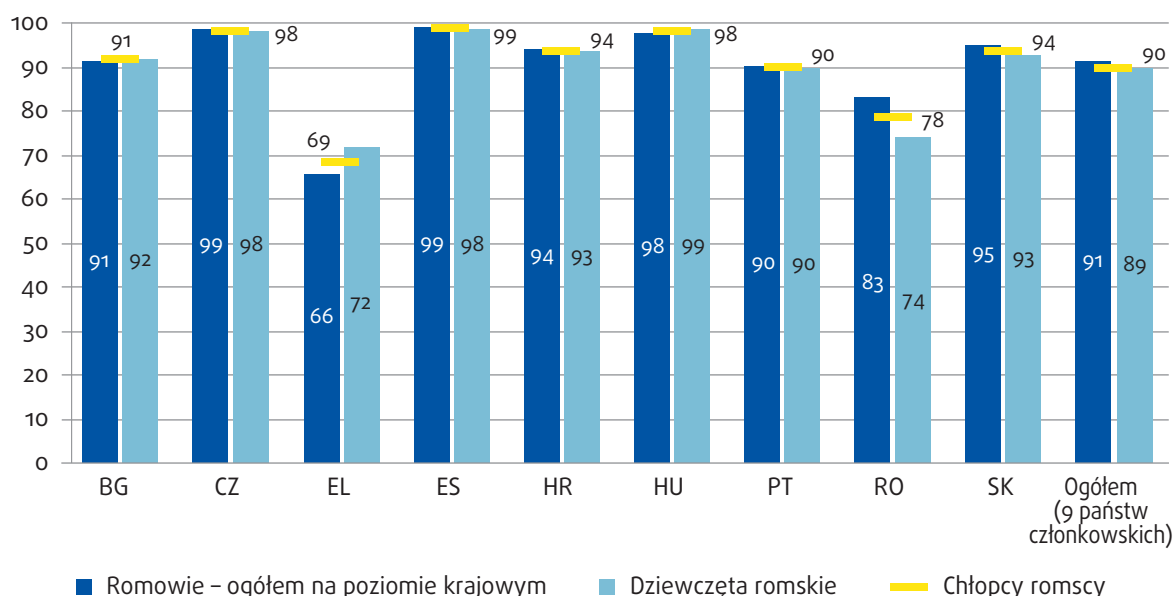
Wszystkie dzieci w wieku określanym jako „wiek obowiązku szkolnego” są prawnie zobowiązane do uczęszczania do szkoły. W trzech spośród dziewięciu państw niemal wszystkie romskie dzieci, które powinny być objęte kształceniem (przedszkolnym, podstawowym, średnim I stopnia lub średnim II stopnia), uczęszczają do szkoły – 99 % w Hiszpanii, 98 % w Czechach i 98 % na Węgrzech (rysunek 9). W Rumunii i Grecji odsetek dzieci romskich w wieku obowiązku szkolnego, które uczęszczają do szkoły, wynosi odpowiednio 77 % i 69 %. W porównaniu z badaniem dotyczącym Romów z 2011 r. w EU-MIDIS II stwierdzono nieznacznie wyższe współczynniki skolaryzacji dla kształcenia obowiązkowego

w większości państw – z wyjątkiem Rumunii i Słowacji, w których to krajach nie nastąpiła żadna istotna zmiana. Chorwacja nie została uwzględniona w badaniu dotyczącym Romów z 2011 r.: dane EU-MIDIS II pokazują, że wskaźniki uczestnictwa w kształceniu obowiązkowym (94 %) są wyższe od średniej w porównaniu z pozostałymi państwami objętymi badaniem.

Wskaźniki uczestniczenia przedstawione na rysunku 9 nie ujawniają jednak całego obrazu sytuacji. Poza „uczestniczeniem” w obowiązkowym kształceniu ważne jest, aby dzieci uczęszczały do szkoły na poziomie odpowiadającym ich wiekowi. Tabela 3 pokazuje, że w państwach objętych badaniem nie zawsze tak się dzieje.

³⁰ Komisja Europejska/EACEA/Eurydice (2015).

Rysunek 9: Dzieci w wieku obowiązku szkolnego (obowiązującym w danym państwie) uczestniczące w kształceniu, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych w obowiązującym w danym państwie wieku obowiązku szkolnego (n = 7 364); wyniki ważone.
^b Różne grupy wiekowe dla wieku obowiązku szkolnego w państwach, obowiązujące w roku szkolnym 2015/2016: wiek rozpoczęcia kształcenia w latach – 7 (BG), 6 (CZ, ES, HR, PT, RO, SK) oraz 5 (EL, HU); wiek ukończenia – 17 (PT), 16 (RO), 15 (BG, ES, HU, SK) oraz 14 (CZ, EL, HR) (Źródło: Komisja Europejska/EACEA/Eurydice (2015)). Wiek jest obliczany w ujęciu rocznym, dlatego dane liczbowe nie uwzględniają wcześniejszego lub późniejszego rozpoczęcia kształcenia poszczególnych dzieci w szkole podstawowej.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Tabela 3: Współczynniki skolaryzacji Romów na odpowiednim poziomie kształcenia w porównaniu z populacją ogólną, według grupy wiekowej i państwa członkowskiego UE (%)^{a, b}

Państwo członkowskie UE	Wiek ^c	Poziom kształcenia (ISCED 2011) ^g	Romowie			Populacja ogólna	
			Współczynnik skolaryzacji netto ^d	Współczynnik skolaryzacji ogółem ^e	Nieuczestniczący w kształceniu na żadnym poziomie	Współczynnik skolaryzacji netto	Współczynnik skolaryzacji ogółem
BG	7–14	ISCED1+2	89	93	7	88	95
	15–18	ISCED3	40	57	43	83	87
	19–24	ISCED4+	-	-	97	37	41
CZ	6–14	ISCED1+2	89	98	(2)	86	93
	15–18	ISCED3	45	67	33	81	96
	19–24	ISCED4+	-	-	93	35	47
EL	6–14	ISCED1+2	69	73	27	95	95
	15–17	ISCED3	(9)	21	79	88	94
	18–24	ISCED4+	-	-	97	36	43
ES	6–14	ISCED1+2	89	99	(1)	95	95
	15–17	ISCED3	20	44	56	78	94
	18–24	ISCED4+	-	6	94	34	51

Tabela 3: Współczynniki skolaryzacji Romów na odpowiednim poziomie kształcenia w porównaniu z populacją ogólną, według grupy wiekowej i państwa członkowskiego UE (%)^{a, b}

Państwo członkowskie UE	Wiek ^c	Poziom kształcenia (ISCED 2011) ^g	Romowie			Populacja ogólna	
			Współczynnik skolaryzacji netto ^d	Współczynnik skolaryzacji ogółem ^e	Nieuczestniczący w kształceniu na żadnym poziomie	Współczynnik skolaryzacji netto	Współczynnik skolaryzacji ogółem
HR	7-14	ISCED1+2	95	97	(3)	89	92
	15-18	ISCED3	35	47	53	86	90
	18-24	ISCED4+	-	-	94	40	51
HU	6-13	ISCED1+2	86	99	(1)	77	88
	14-18	ISCED3	28	59	41	72	93
	18-24	ISCED4+	-	7	93	35	55
PT	6-14	ISCED1+2	88	97	(3)	94	95
	15-17	ISCED3	(20)	74	26	74	100
	18-24	ISCED4+	-	-	96	28	45
RO	6-14	ISCED1+2	77	85	15	85	89
	15-18	ISCED3	22	34	66	80	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	32	36
SK	6-14	ISCED1+2	90	94	6	83	88
	15-18	ISCED3	33	58	42	74	91
	18-24	ISCED4+	-	6	94	33	50
Ogółem (9 państw członkowskich)		ISCED1+2	86	93	7	90	93
		ISCED3	30	52	48	79	92
		ISCED4+	2	5	95	34	47

Uwagi: ^a W odniesieniu do Romów: spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych w zależności od danego państwa wieku (od 6 do maksymalnie 24 lat) odpowiadającym danemu poziomowi kształcenia ISCED 2011 w państwach w roku szkolnym 2015/2016³¹ (kształcenie podstawowe: n = 6 195; kształcenie średnie: n = 2 865; kształcenie policealne: n = 3 651).

W odniesieniu do populacji ogólnej: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu: bezwzględna liczba dzieci w wieku odpowiadającym danemu poziomowi kształcenia skolaryzowana na tym poziomie kształcenia [educ_uae_enrpo5, educ_uae_enrso2, educ_uae_enrso5, educ_uae_enrso8, educ_uae_enrto2] oraz bezwzględna liczba dzieci w wieku odpowiadającym danemu poziomowi kształcenia [demo_pjan], wszystkie dane pobrane 19/10/2016.

^b Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

^c W badaniu EU-MIDIS II nie pytano o daty urodzin, lecz notowano wiek w dniu przeprowadzania wywiadu.

^d Współczynnik skolaryzacji netto: odsetek dzieci w danym wieku uczestniczących w kształceniu na poziomie, który odpowiada ich wiekowi, spośród całkowitej liczby dzieci w tym wieku. Współczynniki skolaryzacji netto dla kształcenia policealnego i wyższego w odniesieniu do Romów we wszystkich państwach opierają się na mniej niż 20 obserwacjach. Dlatego przedstawiona została wyłącznie całkowita wartość dla wszystkich państw, która i tak opiera się na małej liczbie obserwacji.

^e Współczynnik skolaryzacji ogółem: odsetek dzieci w danym wieku uczestniczących w kształceniu na dowolnym poziomie spośród całkowitej liczby dzieci w tym wieku.

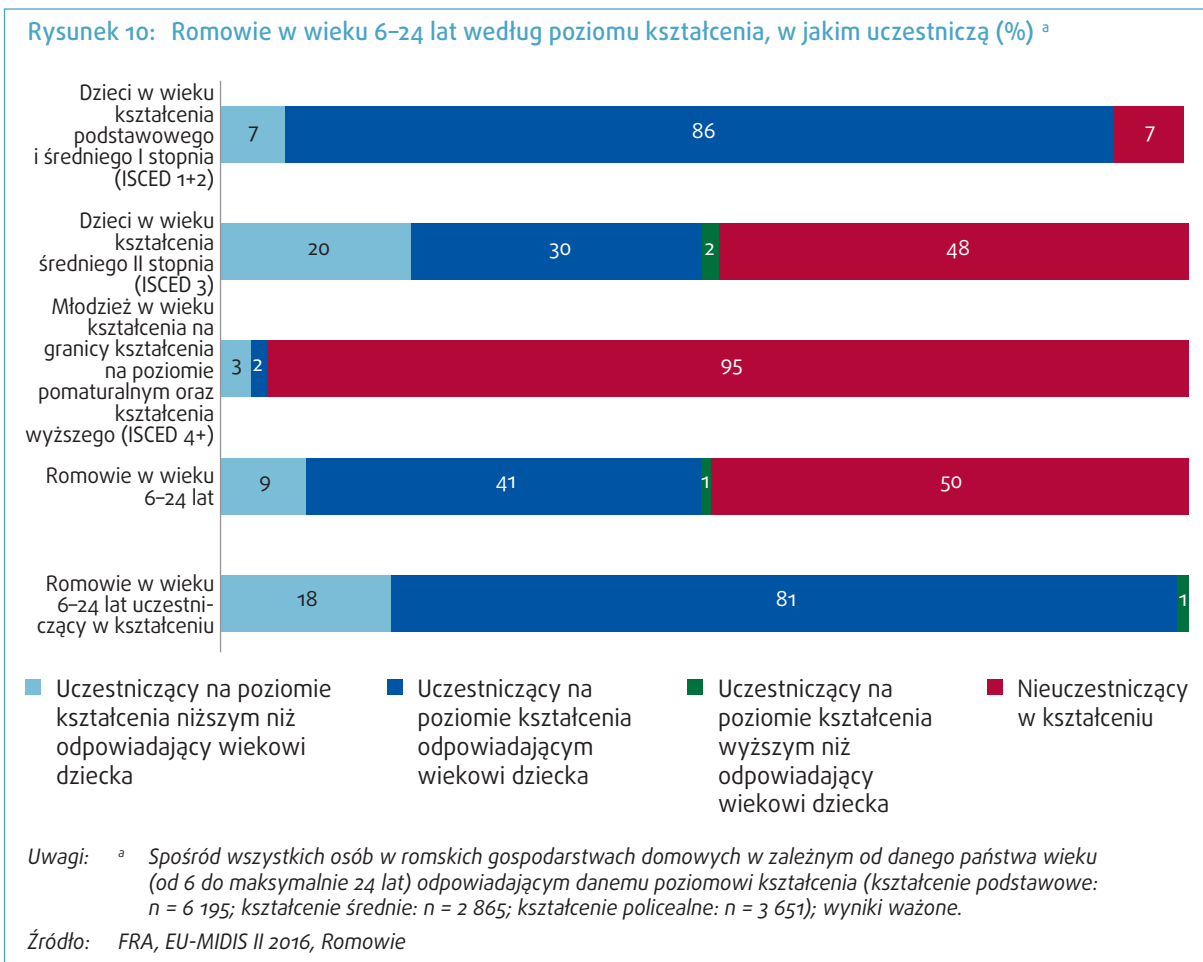
^f Obliczenia własne na podstawie Eurostat 2014.

^g Poziomy kształcenia na podstawie Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Kształcenia (ISCED) 2011, opracowanej przez UNESCO, aby ułatwić porównywanie statystyk i wskaźników dotyczących kształcenia pomiędzy państwami na podstawie jednakowych definicji uzgodnionych na szczeblu międzynarodowym.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat 2014, Populacja ogólna

W przypadku dzieci, które uczęszczają do szkoły na poziomie innym niż powinny, biorąc pod uwagę ich wiek – jaki jest to poziom kształcenia? Dane przedstawione na [rysunku 10](#) wskazują na to, że połowa Romów w wieku 6–24 lat nie uczęszcza do szkoły. Spośród tych, którzy to robią, zaledwie 1 % uczęszcza na poziomie

kształcenia wyższym niż odpowiadający ich wiekowi, a 18 % na poziomie kształcenia niższym niż odpowiadający ich wiekowi – albo dlatego, że osoby te powtarzały klasę, później zaczęły naukę, albo jedno i drugie. Ten odsetek jest najwyższy (20 %) wśród Romów w wieku odpowiadającym kształceniu średniemu II stopnia.

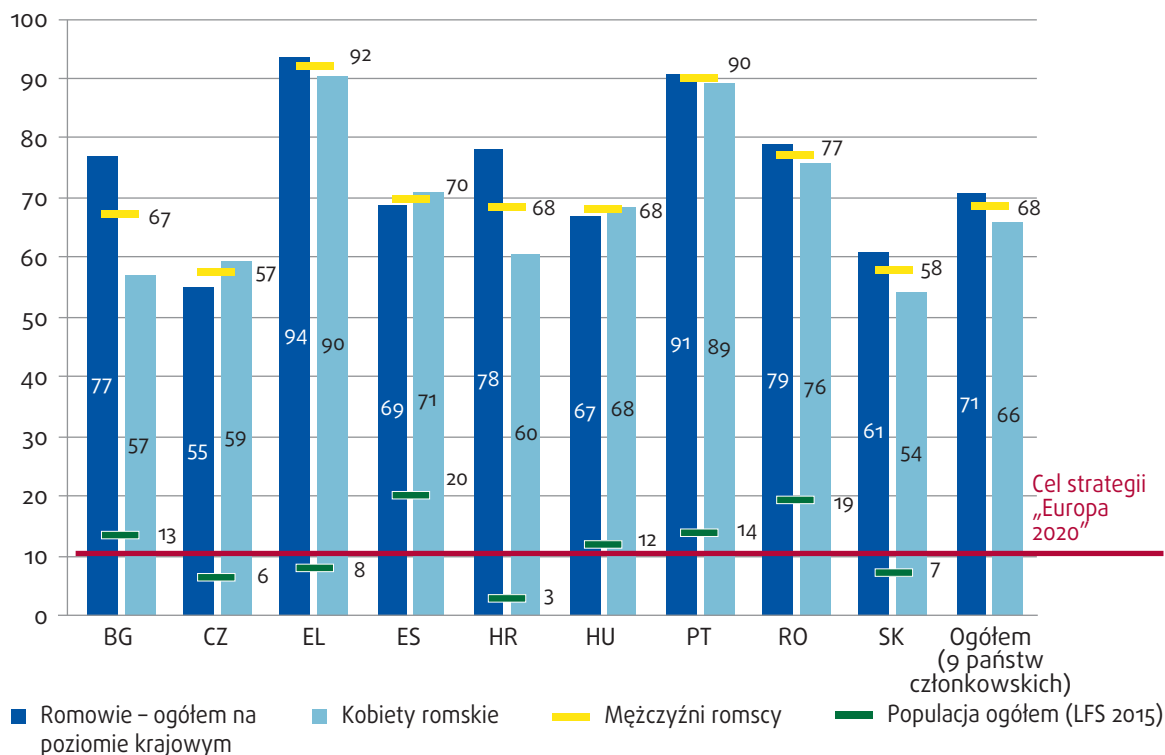

Osoby wcześniej kończące naukę i szkolenie

Osoby wcześniej kończące naukę to osoby „w wieku 18–24 lat posiadające wykształcenie średnie I stopnia i niekontynuujące dalszego kształcenia lub szkolenia”³². Zasadniczym celem strategii „Europa 2020” jest ograniczenie odsetka osób wcześniej kończących naukę do mniej niż 10 %. Wyniki badania wskazują, że cel ten może być nieosiągalny do 2020 r. w przypadku Romów we wszystkich państwach objętych badaniem ([rysunek 11](#)).

³² Zob. [strona internetowa](#) Komisji na ten temat.

Rysunek 11: Osoby wcześniej kończące naukę i szkolenie^d, w wieku 18–24 lat, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

- Uwagi:
- ^a Spośród wszystkich osób w wieku 18–24 lat w romskich gospodarstwach domowych (n = 4 152); wyniki ważone.
 - ^b Na podstawie kwestionariusza dla gospodarstw domowych. Wykorzystano tę samą definicję co w przypadku populacji ogólnej, z wyjątkiem udziału w kształceniu lub szkoleniu pozaformalnym. Nie pytano o to w badaniu EU-MIDIS II, ale Eurostat uwzględniła tę kwestię w odniesieniu do populacji ogólnej
 - ^c Wskaźnik Eurostatu z 2015 r.: *edat_lfse_14* (pobrano 12.09.2016). Odsetek populacji w wieku 18–24 lat posiadającej co najwyżej wykształcenie średnie I stopnia i niekontynuującej dalszego kształcenia lub szkolenia.
 - ^d Termin „osoby wcześniej kończące naukę” oznacza odsetek populacji w wieku 18–24 lat posiadający co najwyżej wykształcenie średnie I stopnia (poziomy 0, 1 lub 2 ISCED z 2011 r.) i niekontynuujący dalszego kształcenia lub szkolenia. Istnieją pewne odstępstwa od definicji Eurostatu. Eurostat uwzględniła osoby, które nie są objęte kształceniem i szkoleniem (formalnym lub pozaformalnym) w okresie czterech tygodni poprzedzających badanie siły roboczej. W badaniu EU-MIDIS II pytano o „aktualny udział w zajęciach szkolnych lub szkoleniu zawodowym”, a nie pytano dosłownie o kształcenie pozaformalne.

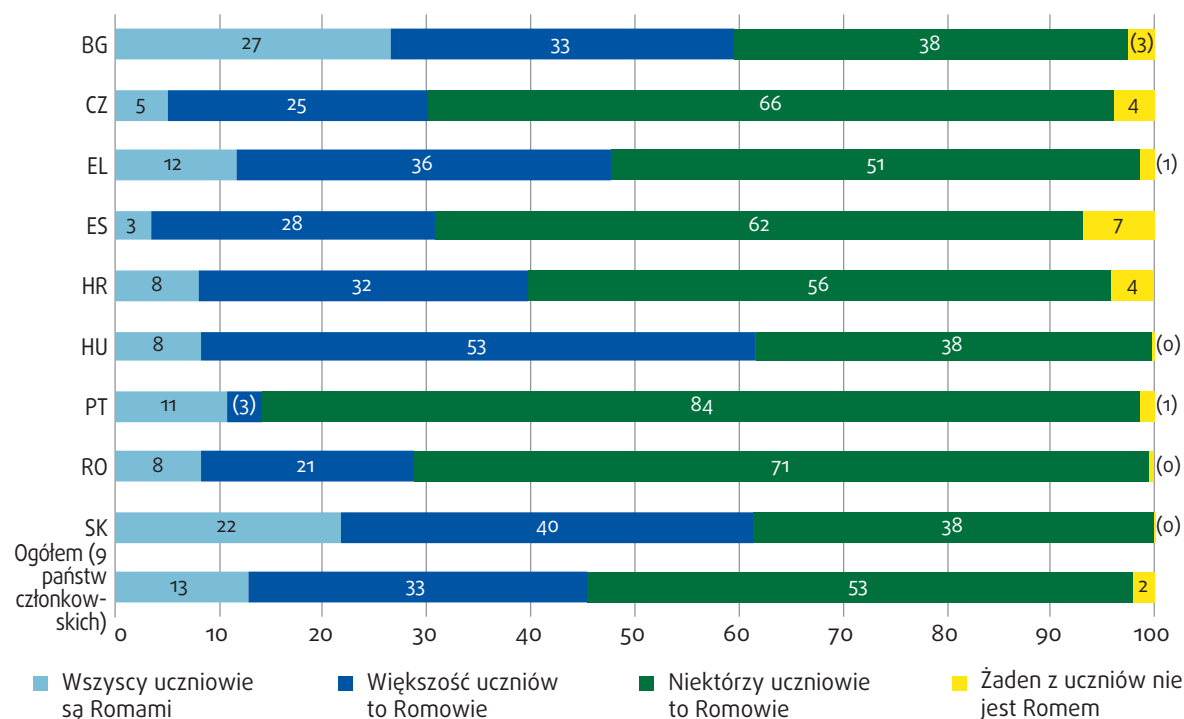
Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, Badanie siły roboczej (LFS) 2015, Populacja ogólna

2.3.2. Segregacja w edukacji

Zalecenie Rady z 2013 r. zobowiązuje do wyeliminowania segregacji w szkołach. Oficjalne statystyki dotyczące segregacji w szkołach nie istnieją. Dlatego w badaniu EU-MIDIS II poproszono respondentów o oszacowanie odsetka Romów wśród uczniów z klasy lub szkoły, w której uczą się dzieci należące do ich gospodarstw domowych, co umożliwi obliczenie przybliżonych wskaźników na potrzeby oceny poziomów segregacji w edukacji. Wyniki wykazują, że odsetek romskich dzieci

uczęszczających do szkół, w których wszyscy uczniowie są Romami, wynosi od 3 % w Hiszpanii do 27 % w Bułgarii (rysunek 12). Odsetek dzieci uczęszczających do takich szkół był mniejszy niż 10 % w Czechach (5 %), Chorwacji, na Węgrzech i w Rumunii (po 8 %). Na Słowacji (62 %), Węgrzech (61 %) i w Bułgarii (60 %) większość dzieci romskich uczęszcza do szkół, w których wszyscy uczniowie lub większość uczniów to Romowie. Należy zauważyć, że skład etniczny szkoły (nadreprezentacja dzieci z konkretnej grupy etnicznej) może odzwierciedlać demografię gminy, w której znajduje się szkoła.

Rysunek 12: Segregacja w szkole – odsetek dzieci romskich w wieku 6–15 lat w szkołach, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich uczących się osób w wieku 6–15 lat w romskich gospodarstwach domowych ($n = 6\ 518$); wyniki ważone.
^b Pytanie zawarte w badaniu, na które odpowiedzieli respondenci w odniesieniu do wszystkich uczących się dzieci w wieku 6–15 lat: „Proszę teraz pomyśleć o szkole, do której uczęszcza [IMIE]. Ilu uczniów w tej szkole według Pana/Pani to Romowie: wszyscy, większość, niektórzy lub żaden z nich?”
^c Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na 20–49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Segregacja w klasach jest podobna do segregacji w szkołach. Odsetek dzieci romskich w klasach, w których „wszyscy uczniowie są Romami”, wynosi od 4 % w Hiszpanii do 29 % w Bułgarii. Jeśli klasy, w których większość uczniów stanowią Romowie, uznać za klasy segregowane, odsetek dzieci objętych edukacją w klasach segregowanych wynosi od 19 % w Portugalii do 63 % na Słowacji³³.

Kierowanie dzieci romskich do szkół specjalnych jest szczególną formą segregacji edukacyjnej. Jak wyjaśniono w kwestionariuszu, „szkoły specjalne” są szkołami dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Mogą obejmować szkoły, które kształcą dzieci mające trudności w uczeniu się, niepełnosprawne fizycznie lub rozwojowo lub z problemami behawioralnymi. W zaleceniu

Rady z 2013 r. wymaga się zaprzestania praktyki nieodpowiedniego umieszczania uczniów romskich w takich szkołach. Praktyka ta jest szczególnie rozpowszechniona w Czechach i na Słowacji: odpowiednio 16 % i 18 % uczących się romskich dzieci w wieku 6–15 lat uczęszczało do szkół specjalnych w 2016 r. W obu tych państwach odnotowano już najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do „szkół specjalnych” w 2011 r. W badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. zapytano, czy dziecko *kie-dykolwiek* uczęszczało do szkoły lub klasy specjalnej, w której większość stanowili Romowie, nawet przez krótki okres; w EU-MIDIS II zapytano o *aktualne* uczęszczanie do szkół specjalnych. Mimo że dane za 2016 r. nie są bezpośrednio porównywalne, wyraźnie wskazują na niewystarczające postępy³⁴.

33 Możliwość porównania z badaniem dotyczącym Romów z 2011 r. jest ograniczona, gdyż kategorie odpowiedzi w badaniu z 2011 r. były następujące: „wszyscy są Romami”, „wielu jest Romami”, „niektórzy są Romami”, „żaden nie jest Romem” lub „klasa mieszana”. Kategoria „klasa mieszana” była trudna do zinterpretowania, dlatego została pominięta w badaniu z 2016 r.

34 Pytanie to zadawano wyłącznie w Bułgarii, Chorwacji, Grecji, na Węgrzech, w Rumunii i na Słowacji.

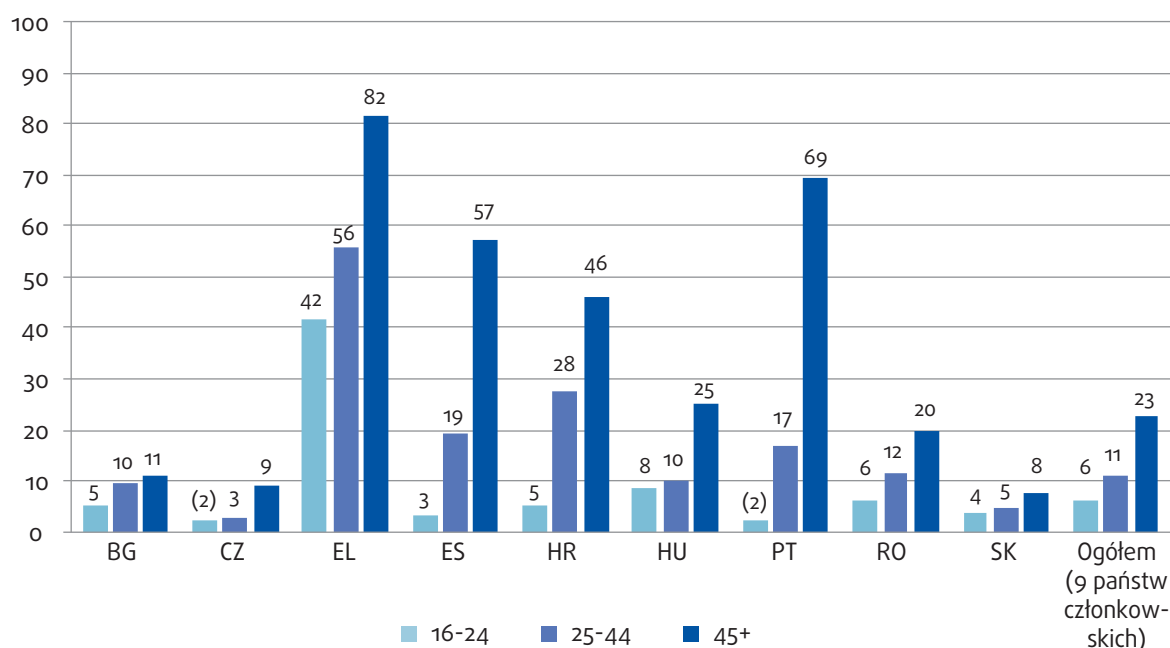
2.3.3. Poziom wykształcenia

Nieukończone kształcenie formalne

Wyniki badania EU-MIDIS II wskazują na utrzymujący się niski poziom wykształcenia populacji romskiej. Najwyższy

odsetek Romów bez jakiegokolwiek wykształcenia formalnego we wszystkich trzech grupach wiekowych znajduje się w Grecji (rysunek 13). Wysoki odsetek odnotowano również w Portugalii, Hiszpanii i Chorwacji, a niski w Czechach, na Słowacji i w Bułgarii.

Rysunek 13: Romowie, którzy nie ukończyli żadnego poziomu kształcenia formalnego (ISCED 0) według grup wiekowych i państw członkowskich UE (%)^{a, b, c, d}

- Uwagi:
- ^a Spośród wszystkich osób w wieku co najmniej 16 lat w romskich gospodarstwach domowych (n = 21 896); wyniki ważone.
 - ^b Pytanie zawarte w badaniu, na które odpowiedzieli respondenci w odniesieniu do wszystkich 16-latków: „Jaki najwyższy poziom wykształcenia uzyskał(-a) [IMIĘ]?”.
 - ^c Zastosowano klasyfikację ISCED 2011.
 - ^d Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

2.4. Zdrowie

W marcu 2014 r. przyjęto wieloletni program działania UE w obszarze zdrowia – „Zdrowie na rzecz wzrostu gospodarczego”³⁵ – na lata 2014–2020, w którym powiązано zdrowie z dobrobytem gospodarczym, jako że zdrowie wpływa na wyniki gospodarcze. W zaleceniach Rady z 2013 r. wezwano do podjęcia skutecznych działań w celu zapewnienia równego traktowania Romów w dostępie do powszechnych usług opieki zdrowotnej.

2.4.1. Pokrycie ubezpieczeniem zdrowotnym i niezaspokojone potrzeby w zakresie opieki medycznej

Dostępność ubezpieczenia zdrowotnego jest głównym wyznacznikiem dostępu do systemu opieki zdrowotnej i jest wyraźnie wymienione w zaleceniach Rady z 2013 r. Ochrona ubezpieczeniowa została również uwzględniona w zestawie podstawowych europejskich wskaźników zdrowotnych (wskaźnik 76)³⁶. W badaniu EU-MIDIS II zapytano respondentów, czy odpowiedni krajowy

³⁵ Więcej informacji – zob. [strona internetowa](#) Komisji na temat programu.

³⁶ Zob. [stronę internetową](#) Komisji Europejskiej dotyczącą wskaźników.

podstawowy system ubezpieczeń aktualnie obejmuje ich wydatki na opiekę zdrowotną oraz czy posiadają jakiegokolwiek dodatkowe ubezpieczenie zdrowotne.

Wyniki wskazują, że 95–98 % Romów w Hiszpanii, Portugalii i na Słowacji jest objętych albo krajowym podstawowym schematem ubezpieczenia zdrowotnego, albo dodatkowym ubezpieczeniem (rysunek 14). Tylko 45 % Romów w Bułgarii i 54 % Romów w Rumunii zadeklarowało, że znajduje się w takiej sytuacji.

Dla porównania – zgodnie z danymi Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD)³⁷ pokrycie ubezpieczeniem zdrowotnym w przypadku populacji ogólnej wynosi od 94 % do 100 % w Czechach, na Węgrzech, w Portugalii, na Słowacji i w Hiszpanii; w Grecji 86 % populacji ogólnej jest objęte publicznym lub prywatnym ubezpieczeniem zdrowotnym³⁸.

Różnice pomiędzy odsetkiem Romów objętych ubezpieczeniem zdrowotnym w badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. a analogicznym odsetkiem w niniejszym badaniu

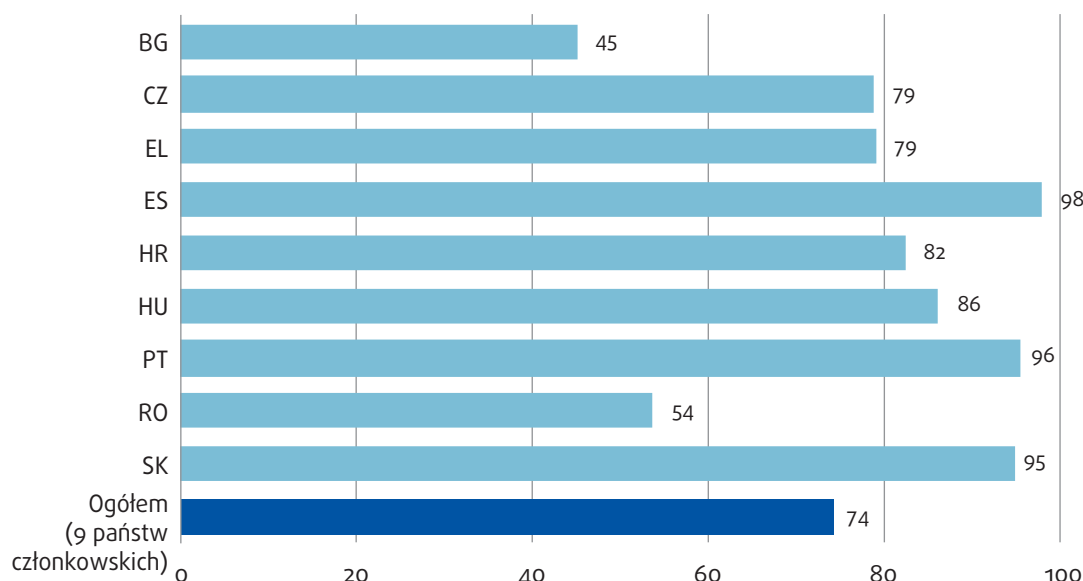
są stosunkowo niewielkie. Bułgaria i Rumunia nadal wykazują najniższe wskaźniki pokrycia ubezpieczeniem³⁹.

W badaniu zapytano również respondentów, czy w okresie minionych 12 miesięcy potrzebowali badania lub leczenia, a jeśli tak, to czy byli badani i leczeni, a jeśli nie, to dlaczego. Ogółem, w zależności od państwa, od 1 % do 7 % respondentów wskazało, że niemożliwe było uzyskanie przez nich niezbędnej opieki lub leczenia. Wyniki dla Czech, Węgier, Portugalii i Hiszpanii – gdzie zarejestrowano najniższe wskaźniki dotyczące niezaspokojenia potrzeb w zakresie opieki medycznej – są mniej wiarygodne z powodu małej liczby obserwacji.

2.4.2. Długotrwałe ograniczenia aktywności

W badaniu EU-MIDIS II zapytano respondentów, czy ich zwykła aktywność była ograniczona (poważnie lub nie) z powodu długotrwałych problemów zdrowotnych. Odpowiada to 35. podstawowemu europejskiemu wskaźnikowi zdrowotnemu („długotrwałe ograniczenie

Rysunek 14: Romowie w wieku co najmniej 16 lat, którzy wskazali, że są objęci krajowym podstawowym ubezpieczeniem zdrowotnym lub dodatkowym ubezpieczeniem, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b}

Uwaga: ^a Spośród wszystkich romskich respondentów (n = 7 826), z wyłączeniem tych, którzy odmówili udzielenia odpowiedzi; wyniki ważone.

^b Pytanie zadane w ramach badania: „Czy [KRAJOWY PODSTAWOWY SCHEMAT UBEZPIECZENIA ZDROWOTNEGO] obecnie pokrywa Pana/Pani wydatki związane z opieką zdrowotną? Czy posiada Pan/Pani jakiegokolwiek dodatkowe ubezpieczenie zdrowotne?”

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

37 Eurostat nie udostępnia danych na temat pokrycia ubezpieczeniem zdrowotnym w UE.

38 Zob. [strona internetowa](#) OECD na temat statystyk dotyczących stanu zdrowia.

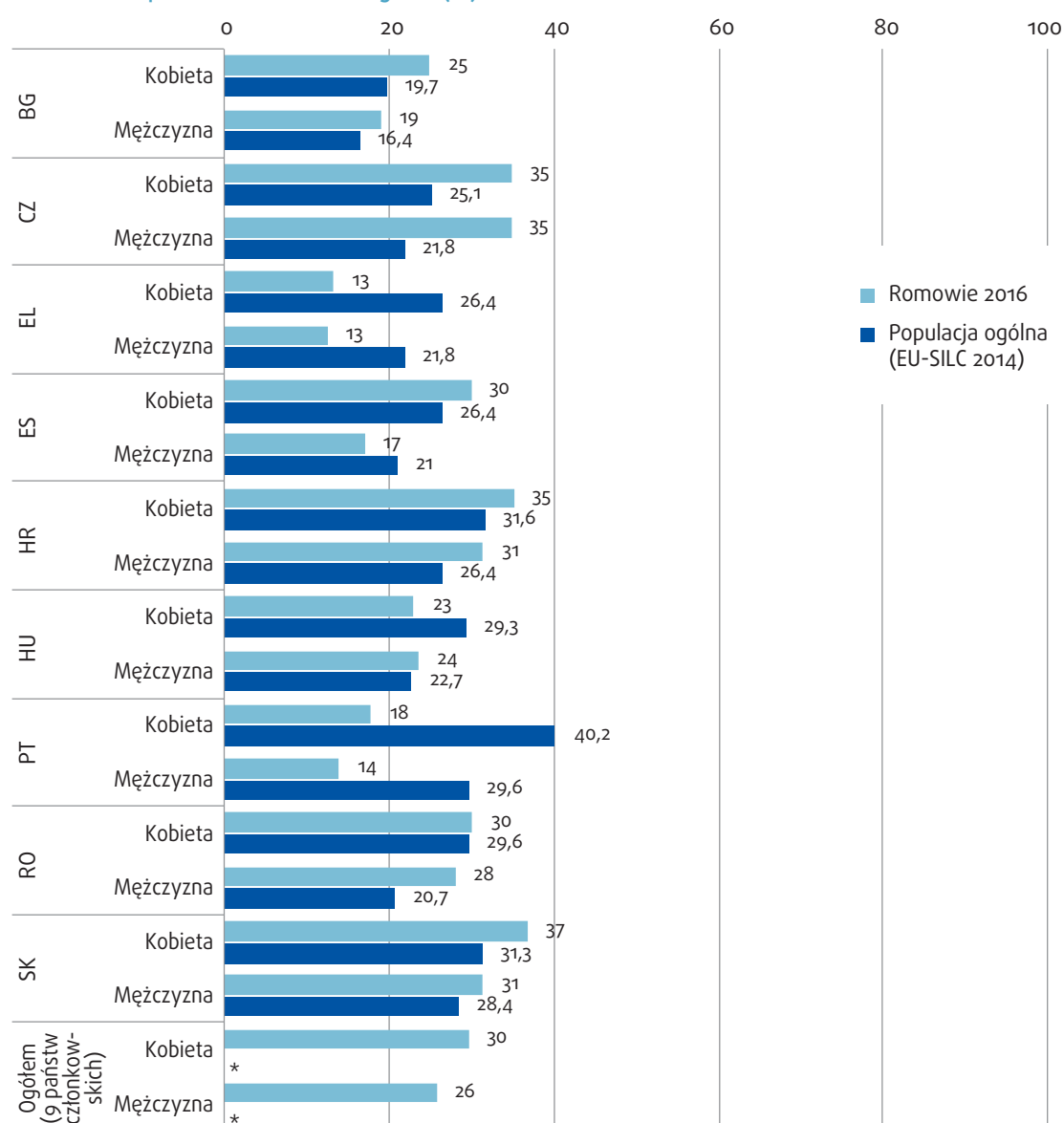
39 W badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. zapytano: „Czy posiada Pan/Pani jakąkolwiek formę ubezpieczenia zdrowotnego w [państwo objęte badaniem]?”

aktywności”). Zgłoszony „wskaźnik ograniczenia aktywności” wskazuje, że w Chorwacji, Czechach i na Słowacji około jedna trzecia Romów (odpowiednio 33 %, 35 % i 34 %) wskazała, że ich codzienna aktywność była w jakiś sposób – albo poważnie, albo do pewnego stopnia – ograniczona z przyczyn zdrowotnych. W Bułgarii, na Węgrzech, w Rumunii i Hiszpanii odsetek Romów deklarujących długotrwałe ograniczenia aktywności wynosił od 22 % do 29 %, podczas gdy wskaźnik

ograniczenia aktywności Romów w Grecji wynosił 13 %, a w Portugalii 16 %.

W czterech państwach – Bułgarii, Czechach, Chorwacji i Słowacji – odsetek Romów doświadczających długotrwałego ograniczenia aktywności jest wyższy niż analogiczny odsetek w populacji ogólnej. W Rumunii problem ten dotyczy romskich mężczyzn, a w Hiszpanii – romskich kobiet (rysunek 15). Ponadto wśród Romów w sześciu

Rysunek 15: Długotrwałe ograniczenie aktywności kobiet i mężczyzn, Romowie i populacja ogólna, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Uwagi: * Nie dotyczy.

^a Wyniki EU-MIDIS II oparte są na wszystkich respondentach ($n = 7\ 909$), z wyłączeniem tych, którzy odmówili udzielenia odpowiedzi; wyniki ważone. Wykorzystano tę samą definicję co w przypadku populacji ogólnej.

^b Wskaźnik Eurostatu za 2014 r.: [hlth_silc_06], pobrano 20 października 2016 r. W bazie danych Eurostatu wyniki dotyczące ograniczenia aktywności mężczyzn w Czechach oznaczono jako mało wiarygodne.

^c Z uwzględnieniem respondentów, którzy stwierdzili, że okresie ostatnich sześciu miesięcy ich codzienna aktywność była „poważnie ograniczona” lub „ograniczona, ale nie w stopniu poważnym” wskutek problemów zdrowotnych.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2014, Populacja ogólna

z dziewięciu państw objętych badaniem kobiety częściej niż mężczyźni deklarowały, że ich codzienna aktywność była poważnie lub do pewnego stopnia ograniczona wskutek problemów zdrowotnych – jest to prawidłowość, którą można również dostrzec w przypadku populacji ogólnej. Największe różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami zarejestrowano w Hiszpanii, gdzie 17 % romskich mężczyzn twierdziło, że ich codzienna aktywność była ograniczona, podczas gdy niemal jedna trzecia kobiet (30 %) uważa, że problemy zdrowotne w jakiś sposób ograniczyły ich aktywność. Z drugiej strony w Czechach, Grecji i na Węgrzech istnieje niewielka różnica lub nie ma różnicy między romskimi kobietami i mężczyznami.

2.5. Mieszkalnictwo

Dostęp do mieszkania jest podstawowym prawem człowieka. Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych gwarantuje prawo do odpowiednich warunków mieszkaniowych. Dyrektywa w sprawie równości rasowej (2000/43/WE) zapewnia ochronę i gwarancje równego traktowania w dostępie do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług, włącznie z zakwaterowaniem. Dostęp do bezpiecznego mieszkania wyposażonego w podstawową infrastrukturę jest kluczowym aspektem włączenia społecznego. Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym stwierdziła, że wykluczenie mieszkaniowe stanowi jedną z najcięższych form ubóstwa i deprivacji, która „może pozbawić gospodarstwa domowe nie tylko ogrzewania lub chłodzenia, lecz również ciepłej wody, elektryczności i innych podstawowych domowych artykułów pierwszej potrzeby”⁴⁰. Zapewnienie dostępnego, odpowiedniego mieszkania socjalnego jest przede wszystkim obowiązkiem polityki krajowej i regionalnej. W zaleceniu z 2013 r. Rada wzywa państwa członkowskie do opracowania skuteczniejszych środków eliminacji segregacji przestrzennej, promowania niedyskryminacji w dostępie do lokali socjalnych oraz zapewniania dostępu do infrastruktury i usług użyteczności publicznej na potrzeby zakwaterowania, zgodnie z wymogami prawa krajowego⁴¹. Również cele zrównoważonego rozwoju ONZ 6. i 11. w znacznym stopniu odzwierciedlają kwestie mieszkalnictwa, a niektóre z ich zadań są szczególnie ważne w odniesieniu do Romów⁴².

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ i powiązane z nimi zadania

Cel 6: Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi.

Zadanie 1. Do 2030 r. zapewnić powszechny i sprawiedliwy dostęp do bezpiecznej wody pitnej po przystępnej cenie.

Zadanie 2. Do 2030 r. zapewnić wszystkim ludziom dostęp do odpowiednich i godziwych warunków sanitarnych i higieny oraz wyeliminować praktyki defekacji na otwartej przestrzeni, przy czym należy zwrócić szczególną uwagę na potrzeby kobiet, dziewcząt i osób w szczególnie trudnej sytuacji.

Cel 11: Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu.

Zadanie 1. Do 2030 r. zapewnić wszystkim ludziom dostęp do odpowiednich, bezpiecznych i przystępnych cenowo mieszkań oraz podstawowych usług, a także poprawić warunki życia w slumsach.

2.5.1. Dostępność przestrzeni

Dostępność wystarczającej przestrzeni osobistej w domu jest kluczowym wskaźnikiem jakości warunków mieszkaniowych. Eurostat mierzy jakość warunków mieszkaniowych i zwraca szczególną uwagę na wskaźnik przeludnienia, który mierzy się dostępnością przestrzeni w gospodarstwie domowym, biorąc pod uwagę rozmiar gospodarstwa domowego oraz wiek i sytuację rodzinną jego członków⁴³. W EU-SILC również mierzy się średnią liczbę pomieszczeń na osobę według stanu własności i rodzaju zabudowy. Wskaźnik ten można porównać z ustaleniami EU-MIDIS II dotyczącymi gospodarstw domowych Romów. Wyniki wskazują na to, że niewystarczająca przestrzeń pozostaje problemem romskich gospodarstw domowych, co przyczynia się do poważnej deprivacji mieszkaniowej. Wyniki pokazują istotne różnice pomiędzy społecznością romską i populacją ogólną (rysunek 16).

W porównaniu z badaniem dotyczącym Romów z 2011 r. we wszystkich państwach poprawił się wskaźnik „dostępności przestrzeni”. Największą poprawę można zaobserwować w Rumunii, Portugalii i Hiszpanii.

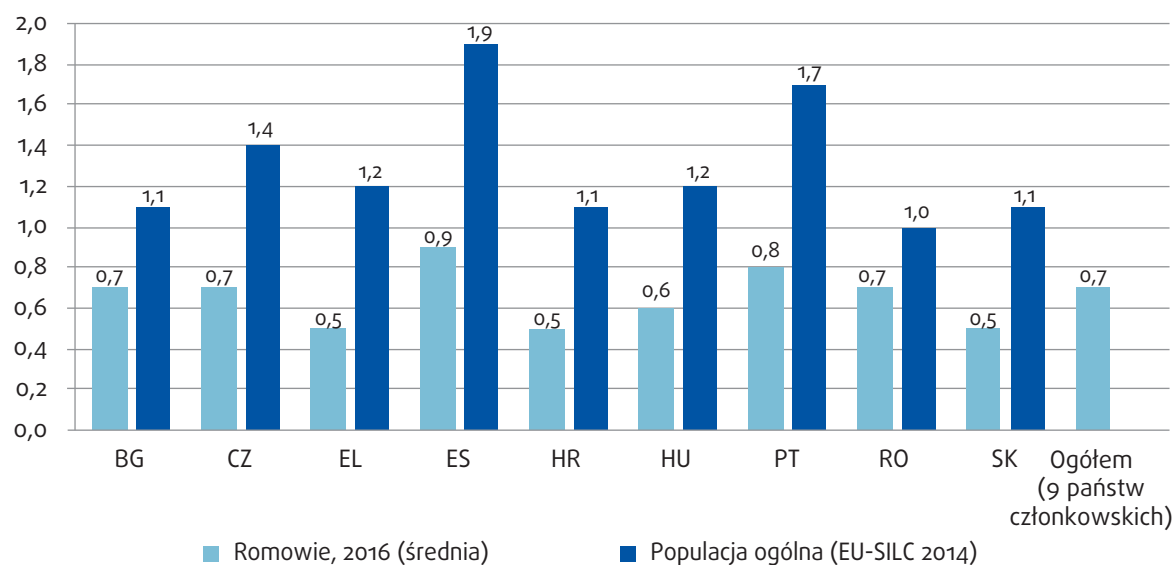
40 Komisja Europejska (2010), s. 5.

41 Zob. zalecenie Rady z 2013 r., s. 4.

42 Zob. 6 i 11. cel zrównoważonego rozwoju.

43 Wyjaśnienie statystyk Eurostatu dotyczących warunków mieszkaniowych – zob. [strona internetowa Komisji](#).

Rysunek 16: Średnia liczba pomieszczeń na osobę w gospodarstwie domowym, Romowie i populacja ogólna (średnia arytmetyczna)^{a, b}, według państwa członkowskiego UE

Uwagi: ^a Wszystkie osoby mieszkające w romskich gospodarstwach domowych (n = 33 648), wyniki ważone.

^b Na podstawie średniej arytmetycznej liczby pomieszczeń na osobę w gospodarstwie domowym (bez kuchni); dla populacji ogólnej, na podstawie danych Eurostatu, EU-SILC 2014 [ilc_lvho03, pobrano 08.09.2016].

Źródła: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2014, Populacja ogólna

2.5.2. Dostęp do infrastruktury publicznej i podstawowych udogodnień

Deprywację mieszkaniową ocenia się poprzez różne wskaźniki braków mieszkaniowych. Obejmują one brak podstawowych urządzeń sanitarnych, takich jak: wanna, prysznic lub znajdująca się w mieszkaniu toaleta ze spłuczką, a także ogólne warunki mieszkaniowe, takie jak przeciekający dach, zbyt ciemne mieszkanie lub pleśń na ścianach lub ramach okiennych.

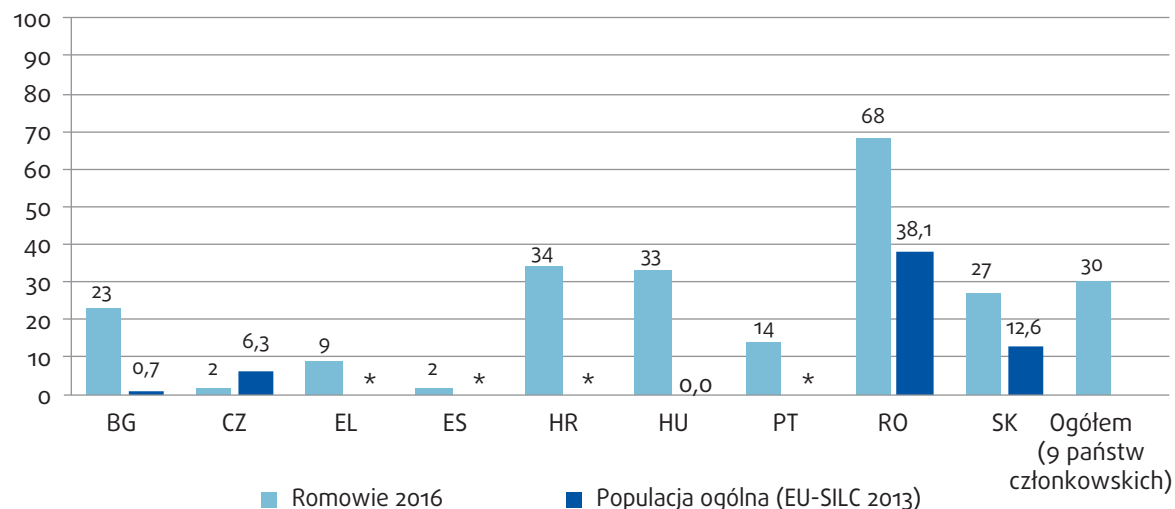
Dostęp do energii elektrycznej jest kluczowym wskaźnikiem włączenia społecznego, jako że ma zasadnicze znaczenie dla codziennej aktywności, takiej jak sprząkanie i gotowanie oraz dostarczanie światła, by dzieci mogły odrabiać pracę domową. Wyniki EU-MIDIS II wskazują na nieznaczną poprawę w porównaniu z wynikami badania dotyczącego Romów z 2011 r. Niemal wszyscy Romowie żyją w gospodarstwach domowych z dostępem do energii elektrycznej w Bułgarii, Czechach, Hiszpanii i na Węgrzech (97–98 %), podobnie jak 88 % Romów w Portugalii i 89 % Romów w Grecji. We wszystkich dziewięciu państwach członkowskich odsetek populacji ogólnej z dostępem do energii elektrycznej jest zbliżony do 100 %.

Sytuacja jest gorsza w przypadku dostępu do czystej wody pitnej poprzez podłączenie do sieci wodociągowej z dostępem publicznym. Wyniki EU-MIDIS II pokazują, że

z wyjątkiem Czech i Hiszpanii odsetek Romów żyjących w gospodarstwach domowych pozbawionych dostępu do wody wodociągowej w mieszkaniu jest znacznie wyższy niż w przypadku populacji ogólnej (rysunek 17). W przypadku Romów wynosi on od 9 % w Grecji do 68 % w Rumunii. W porównaniu z wynikami badania dotyczącego Romów z 2011 r. sytuacja wydaje się lepsza na Słowacji, w Bułgarii, Grecji i Rumunii.

Chociaż w dziewięciu państwach członkowskich UE wielu Romów mieszka w gospodarstwach domowych pozbawionych dostępu do wody wodociągowej w mieszkaniu, jeszcze wyższy odsetek żyje w gospodarstwach domowych bez toalety i prysznica lub łazienki w mieszkaniu. Odsetek ten wynosi od 17 % w Portugalii do 44 % w Bułgarii i 79 % Rumunii. Romskie gospodarstwa domowe w najmniejszym stopniu pozbawione podstawowych udogodnień sanitarnych znajdują się w Czechach (4 %) i Hiszpanii (1 %). Według danych Eurostatu w siedmiu spośród dziewięciu państw członkowskich – w Czechach, Grecji, Chorwacji, Hiszpanii, Węgrzech, Portugalii i Słowacji – niemal cała populacja ogólna żyje w gospodarstwach wyposażonych w tę infrastrukturę. Dla porównania – w Bułgarii i Rumunii niemal 12 % i 31,2 % populacji ogólnej również nie ma dostępu do tej infrastruktury (rysunek 18). Niemniej jednak sytuacja Romów jest znacznie gorsza. W porównaniu z 2011 r. zauważono poprawę w Bułgarii, Republice Czeskiej, Rumunii i Słowacji.

Rysunek 17: Romowie mieszkający w gospodarstwach domowych bez dostępu do wody wodociągowej w mieszkaniu, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Uwagi: * Nie dotyczy.

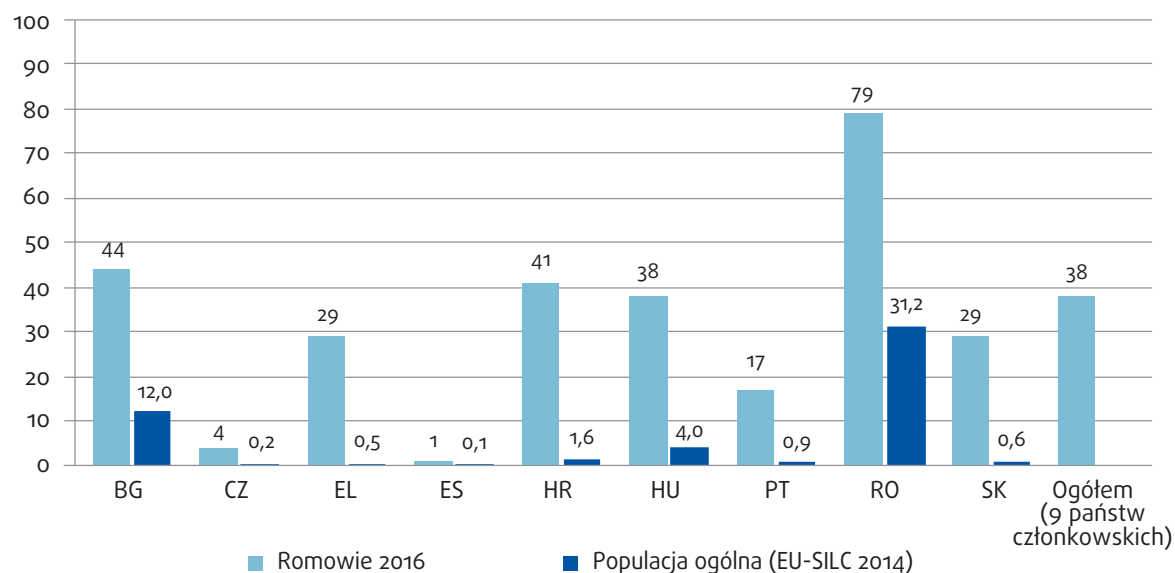
^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych (n = 33 767); wyniki ważone.

^b Na podstawie odsetka osób żyjących w romskich gospodarstwach domowych pozbawionych dostępu do wody wodociągowej w mieszkaniu; dla populacji ogólnej na podstawie danych Eurostat, EU-SILC 2013 (najnowsze dostępne dane), „ludność podłączona do publicznej sieci wodociągowej” [end_wat_pop], pobrano 8 września 2016 r.

^c Dane dotyczące populacji ogólnej nie są dostępne dla wszystkich państw. Brak dostępu do wody wodociągowej uważa się za zjawisko rzadkie, a stosowne dane nie są w UE publikowane regularnie.

Źródła: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2013, Populacja ogólna

Rysunek 18: Romowie mieszkający w gospodarstwach domowych bez dostępu do toalety i prysznica lub łazienki w mieszkaniu, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych (n = 33 764); wyniki ważone.

^b Na podstawie odsetka osób „mieszkających w gospodarstwach domowych bez toalety i prysznica lub łazienki w mieszkaniu”. Dla populacji ogólnej – [ilc_mdhoos, pobrano 8 września 2016 r.].

Źródła: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2014, Populacja ogólna

Jeśli wziąć pod uwagę różne wskaźniki jakości warunków mieszkaniowych jako całość, znaczna część Romów żyje w gospodarstwach domowych pozbawionych dostępu do niezbędnej infrastruktury publicznej oraz podstawowych udogodnień. Naraża ich to na poważną deprivację mieszkaniową. Co ciekawe, podczas gdy w Bułgarii i na Węgrzech niemal wszystkie gospodarstwa domowe mają dostęp do energii elektrycznej, niższy odsetek Romów w tych państwach członkowskich żyje w gospodarstwach domowych mających dostęp do wody wodociągowej oraz do toalety lub wanny w mieszkaniu.

2.5.3. Jakość warunków mieszkaniowych i otaczające środowisko

W porównaniu z populacją ogólną więcej romskich budynków mieszkalnych ma poważne problemy związane z jakością warunków mieszkaniowych. Odsetek osób zgłaszających, że w ich budynku mieszkalnym przecieka dach, są zawilgocone ściany, podłogi lub fundamenty lub występują zagrzybienia na ramach okiennych lub podłogach, jest najwyższy w Portugalii, zarówno w odniesieniu do Romów, jak i populacji ogólnej (tabela 4). Dostępność

światła w budynkach mieszkalnych jest kolejną ważną cechą wpływającą na jakość życia. W przypadku tego wskaźnika różnica między Romami a populacją ogólną jest jeszcze bardziej widoczna. Romowie w Portugalii, Słowacji, na Węgrzech i w Chorwacji zgłaszają najwyższy odsetek osób posiadających niewystarczającą ilość światła w swoich budynkach mieszkalnych.

We wszystkich państwach wartość obu wskaźników jakości zakwaterowania w przypadku Romów jest niższa niż dla populacji ogólnej.

Znaczna liczba Romów uważa, że zanieczyszczenie, brud i inne problemy środowiskowe – takie jak dym, kurz i nieprzyjemny zapach lub zanieczyszczona woda – stanowią problem, szczególnie w Czechach i Portugalii, gdzie odpowiednio 41 % i 36 % wskazuje, że jest to problem. Dotyczy to niemal co trzeciego Roma w Słowacji i Chorwacji i więcej niż co czwartego na Węgrzech, w Hiszpanii, Bułgarii i Grecji. Rumunia jest jedynym państwem, w którym odsetek Romów żyjących w zanieczyszczonym środowisku jest niższy niż w przypadku populacji ogólnej (tabela 5). Sytuacja w zakresie przestępczości, przemocy i wandalizmu na obszarze lokalnym jest bardziej

Tabela 4: Romowie żyjący w budynkach mieszkalnych z przeciekającym dachem lub z zawilgoconymi ścianami, lub z innymi problemami związanymi ze strukturą budynku oraz w budynkach mieszkalnych, które są zbyt ciemne, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Państwo członkowskie UE	Budynek mieszkalny uważany za zbyt ciemny		Budynek mieszkalny z przeciekającym dachem, zawilgoconymi ścianami, podłogami lub fundamentami, lub zagrzybionymi ramami okiennymi lub podłogami	
	Romowie 2016	Populacja ogólna 2014	Romowie 2016	Populacja ogólna 2014
BG	17	6,8	33	13,2
CZ	17	3,8	21	9,2
EL	18	6,6	37	13,7
ES	15	5,2	26	17,1
HR	23	5,5	43	11,7
HU	25	9,2	44	26,9
PT	39	9,7	66	32,8
RO	14	5,8	26	12,7
SK	30	3,2	38	7
Ogółem (9 państw członkowskich)	20		32	

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w romskich gospodarstwach domowych („Budynek mieszkalny z przeciekającym dachem...”: n = 33 632; „Budynek mieszkalny uważany...”: n = 33 679; wyniki ważone.

^b „Budynek mieszkalny z przeciekającym dachem...” na podstawie „odsetka ogółu populacji żyjącego w budynkach mieszkalnych z przeciekającym dachem, zawilgoconymi ścianami, podłogami lub fundamentami, lub zagrzybionymi ramami okiennymi lub podłogami”. Dla populacji ogólnej, EU-SILC [ilc_mdh001, pobrano 11 września 2016 r.].

^c „Budynek mieszkalny uważany...” na podstawie „odsetka ogółu populacji uważającego swoje budynki mieszkalne za zbyt ciemne”. Dla populacji ogólnej, EU-SILC [ilc_mdh004], pobrano 11 września 2016 r.].

Źródła: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2014, Populacja ogólna

Tabela 5: Środowisko budynków mieszkalnych – Romowie żyjących na obszarach dotkniętych zanieczyszczeniem, przestępczością, przemocą lub wandalizmem, w porównaniu z populacją ogólną, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Państwo członkowskie UE	Zanieczyszczenie, brud lub inne problemy środowiskowe		Przestępczość, przemoc lub wandalizm na danym obszarze	
	Romowie 2016	Populacja ogólna 2014	Romowie 2016	Populacja ogólna 2014
BG	27	15,7	9	26,8
CZ	41	13,7	46	13,5
EL	28	23,2	22	16,1
ES	27	10,2	42	11,9
HR	31	5,7	22	2,5
HU	24	15	23	13,9
PT	36	13,7	11	11,6
RO	11	16,8	5	14,9
SK	33	12,2	33	8,7
Ogółem (9 państw członkowskich)	25		23	

Uwagi: ^a Spośród wszystkich osób w gospodarstwie domowym („Zanieczyszczenie”: n = 33 370; „Przestępczość...”: n = 32 883); wyniki ważone.

^b „Zanieczyszczenie” na podstawie „odsetka populacji ogólnej zgłaszającego problemy związane z zanieczyszczeniem, brudem lub inne problemy środowiskowe na lokalnym obszarze, takie jak dym, pył, nieprzyjemne zapachy lub zanieczyszczona woda na lokalnym obszarze”. Dla populacji ogólnej, EU-SILC [ilc_mddwo2, pobrano 11 września 2016 r.].

^c „Przestępczość, przemoc i wandalizm” na podstawie odsetka populacji ogólnej doświadczającego przestępstw, przemocy i wandalizmu na lokalnym obszarze. Dla populacji ogólnej, EU-SILC [ilc_mddwo3, pobrano 20 września 2016 r.].

Źródła: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie; Eurostat, EU-SILC 2014, Populacja ogólna

zróznicowana. Najwyższy odsetek Romów dotkniętych takimi problemami żyje w Czechach i Hiszpanii (odpowiednio 46 % i 42 %). Dla porównania – zaledwie 9 % Romów zgłasza problemy z przestępczością, przemocą i wandalizmem w Bułgarii, mimo że 26,8% populacji ogólnej wskazuje problemy związane z tymi kwestiami.

2.6. Dyskryminacja i świadomość praw

Poszanowanie praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości, jest zasadniczą wartością stanowiącą podstawę traktatów Unii Europejskiej. Artykuł 21 Karty praw podstawowych UE zakazuje dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne. Dyrektywa w sprawie równości rasowej (2000/493/WE) zakazuje dyskryminacji na tym tle w obszarach zatrudnienia, edukacji, ochrony socjalnej, w tym ubezpieczenia społecznego i opieki zdrowotnej, oraz dostępu do towarów i usług, w tym do zakwaterowania⁴⁴. Dziesiąty cel

zrównoważonego rozwoju ONZ, który dotyczy zmniejszenia nierówności w krajach i między krajami, odnosi się do kwestii dyskryminacji w kontekście nierówności⁴⁵.

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ i powiązane z nimi zadania

Cel 10: Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami.

Zadanie 2. Do 2030 r. umożliwić i promować uczestnictwo w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym wszystkich ludzi, bez względu na wiek, płeć, niepełnosprawność, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, status ekonomiczny bądź inne czynniki.

Zadanie 3. Zapewnić równe szanse oraz zmniejszać istniejące nierówności poprzez eliminowanie dyskryminujących praw, polityk i praktyk oraz promować odpowiednią legislację, polityki i działania w tym zakresie.

44 Dyrektywa w sprawie równości rasowej s. 22–26.

45 Zob. 10. cel zrównoważonego rozwoju.

2.6.1. Ogólna częstość występowania dyskryminacji

Przedmiotowe badanie miało na celu ustalenie ogólnej częstości występowania dyskryminacji poprzez ustalenie odsetka respondentów romskich, którzy czuli się dyskryminowani ze względu na kolor skóry, pochodzenie etniczne oraz religię lub przekonania religijne. Respondentom, którzy wskazali, że czują się dyskryminowani ze względu na co najmniej jedną z tych przyczyn, zadano dodatkowe pytania, aby ustalić, czy ostatni incydent miał miejsce w ciągu ostatnich 12 miesięcy. We wszystkich dodatkowych pytaniach w badaniu zastosowano ogólne pojęcie „pochodzenie romskie”, aby uwzględnić pochodzenie etniczne i kolor skóry.

Średnio 41 % Romów w dziewięciu państwach członkowskich UE doświadczyło dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie przynajmniej raz w ciągu ostatnich pięciu lat, w przynajmniej jednym z obszarów codziennego życia, o które pytano w badaniu, takich jak poszukiwanie pracy, w pracy, mieszkalnictwo, opieka zdrowotna i edukacja. Co czwarty Rom (26 %) zgłosił, że ostatni incydent postrzeganej dyskryminacji miał miejsce w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie.

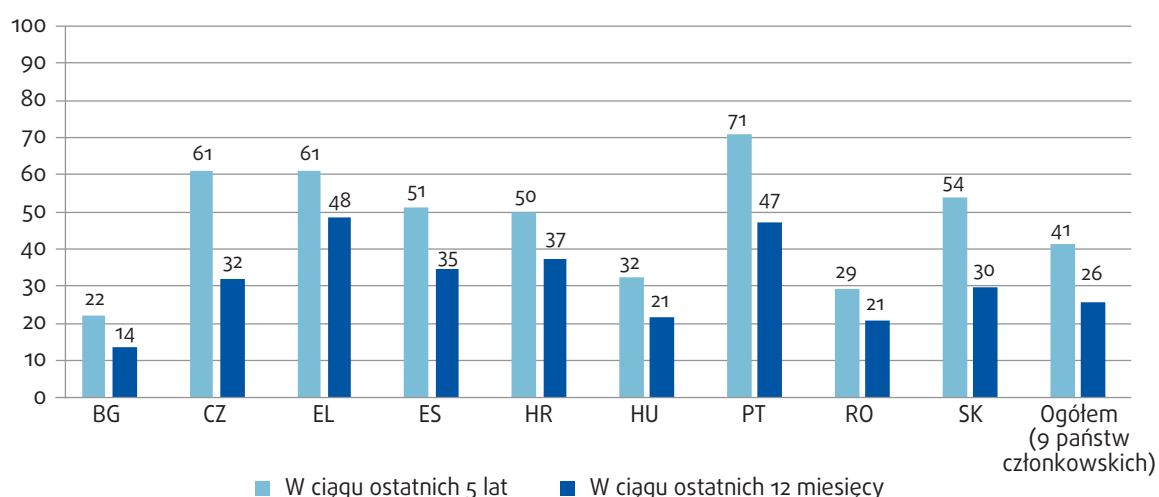
Tabela 6 przedstawia częstość występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie w różnych obszarach

życia w dziewięciu państwach członkowskich UE, w których badano populację Romów. Ogólnie rzecz biorąc i zgodnie z wynikami dwóch wcześniejszych badań dotyczących Romów – EU-MIDIS I i badania dotyczącego Romów z 2011 r. – większość Romów czuje się dyskryminowana ze względu na pochodzenie romskie w kontakcie z usługami publicznymi i prywatnymi, takimi jak urzędy administracji, transport publiczny lub w dostępie do restauracji lub barów (19 %) oraz w trakcie poszukiwania pracy (16 %).

Niemniej jednak liczba Romów, którzy czuli się dyskryminowani przy poszukiwaniu pracy w ciągu ubiegłych 12 miesięcy, jest znacznie niższa niż zgłoszona w badaniu EU-MIDIS I (38 % w 2008 r. w porównaniu z 16 % w 2016 r.). Może to odzwierciedlać poprawę pod względem projektu wyboru próby w badaniu, jak również znaczny spadek zgłoszonych wartości. W porównaniu z ustaleniami badania dotyczącego Romów z 2011 r. znaczny spadek w tym określonym obszarze można natomiast zauważyć wyłącznie w Bułgarii, Czechach, na Węgrzech i w Rumunii; ogółem spadek ten wyniósł osiem punktów procentowych. Jednocześnie częstość występowania dyskryminacji w trakcie poszukiwania pracy znacznie wzrosła w przypadku Romów w Portugalii.

Tabela 7 przedstawia pięcioletnie wskaźniki częstości występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie w różnych obszarach. Wzór rozmieszczenia

Rysunek 19: Ogólna częstość występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 5 lat i ostatnich 12 miesięcy, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

- Uwagi:
- ^a Spośród ogółu respondentów romskich zagrożonych dyskryminacją ze względu na pochodzenie romskie w przynajmniej jednym z obszarów codziennego życia, o które pytano w badaniu („w ciągu ubiegłych 5 lat”: $n = 7\ 745$; „w ciągu ubiegłych 12 miesięcy”: $n = 7\ 875$); wyniki ważone.
 - ^b Dziedziny życia codziennego, o które pytano w badaniu: poszukiwanie pracy, praca, edukacja (w odniesieniu do siebie lub jako rodzic), opieka zdrowotna, mieszkalnictwo oraz inne usługi publiczne lub prywatne (administracja publiczna, restauracja lub bar, transport publiczny, sklep).
 - ^c O doświadczenia związane z dyskryminacją w „dostępie do opieki zdrowotnej” zapytano wyłącznie w odniesieniu do ubiegłych 12 miesięcy, co wyjaśnia zróżnicowaną liczebność próby (n) dla dwóch okresów odniesienia.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Tabela 6: Częstość występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 12 miesięcy w różnych obszarach życia, według państwa członkowskiego UE (%)^d

Państwo członkowskie UE	Podczas starań o pracę ^a	W pracy ^a	Edukacja (w odniesieniu do siebie lub jako rodzic) ^a	Mieszkalnictwo ^a	Inne usługi sektora publicznego/prywatnego ^{a, c}	Opieka zdrowotna ^a	Ogółem ^b
BG	7	3	(4)	(3)	10	(3)	14
CZ	28	6	9	25	17	8	32
EL	24	10	(10)	(1)	43	20	48
ES	13	5	7	14	30	7	35
HR	29	(9)	15	(29)	27	10	37
HU	13	4	9	(8)	15	4	21
PT	47	11	(2)	(5)	38	5	47
RO	10	6	4	(6)	17	12	21
SK	22	5	7	(8)	23	11	30
Ogółem (9 państw członkowskich)	16	5	7	12	19	8	26

Uwagi: ^a Spośród wszystkich respondentów romskich zagrożonych dyskryminacją ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 12 miesięcy w określonym obszarze; wyniki ważone.

^b Spośród wszystkich respondentów romskich zagrożonych dyskryminacją w co najmniej jednym obszarze życia codziennego, o który pytano w badaniu, w ciągu ostatnich 12 miesięcy (n = 7 875); wyniki ważone.

^c Pozostałe usługi publiczne/prywatne obejmują: klub nocny, bar, restaurację, hotel, urzędy administracji publicznej lub infrastrukturę publiczną, transport publiczny i sklep.

^d Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na mniej niż 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Tabela 7: Częstość występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 5 lat w różnych obszarach życia, według państw członkowskich UE (%)^d

Państwo członkowskie UE	Poszukiwanie pracy ^a	W pracy ^a	Edukacja (w odniesieniu do siebie lub jako rodzic) ^a	Mieszkalnictwo ^a	Inne usługi sektora publicznego/prywatnego ^{a, c}	Ogółem ^b
BG	21	11	6	(14)	11	22
CZ	61	17	19	65	40	61
EL	63	38	20	44	52	61
ES	34	23	15	45	37	51
HR	50	17	22	53	32	49
HU	33	11	15	22	18	32
PT	76	40	13	75	45	71
RO	34	19	10	(13)	21	29
SK	53	18	16	30	44	54
Ogółem (9 państw członkowskich)	40	17	14	41	28	41

Uwagi: ^a Spośród wszystkich respondentów romskich zagrożonych dyskryminacją ze względu na pochodzenie romskie w ciągu ostatnich 5 lat w określonym obszarze; wyniki ważone.

^b Spośród wszystkich respondentów romskich zagrożonych dyskryminacją w ciągu ostatnich 5 lat w co najmniej jednym obszarze życia codziennego, o który pytano w badaniu (z wyjątkiem dostępu do opieki zdrowotnej) (n = 7 745); wyniki ważone.

^c Pozostałe usługi publiczne/prywatne obejmują: klub nocny, bar, restaurację, hotel, urzędy administracji publicznej lub infrastrukturę publiczną, transport publiczny i sklep.

^d Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na mniej niż 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

wskaźników częstości występowania dyskryminacji jest podobny w przypadku porównania ze wskaźnikiem dla okresu 12 miesięcy, z wyjątkiem obszaru „dostęp do mieszkalnictwa”. Jest to obszar obejmujący działania, które nie są częste, dlatego pięcioletni okres odniesienia ma większe znaczenie. Wyniki dotyczące minionych pięciu lat wskazują, że częstość występowania dyskryminacji w dostępie do mieszkań (41 %) jest równie wysoka, jak w obszarze „poszukiwanie pracy” (40 %) w tym samym okresie.

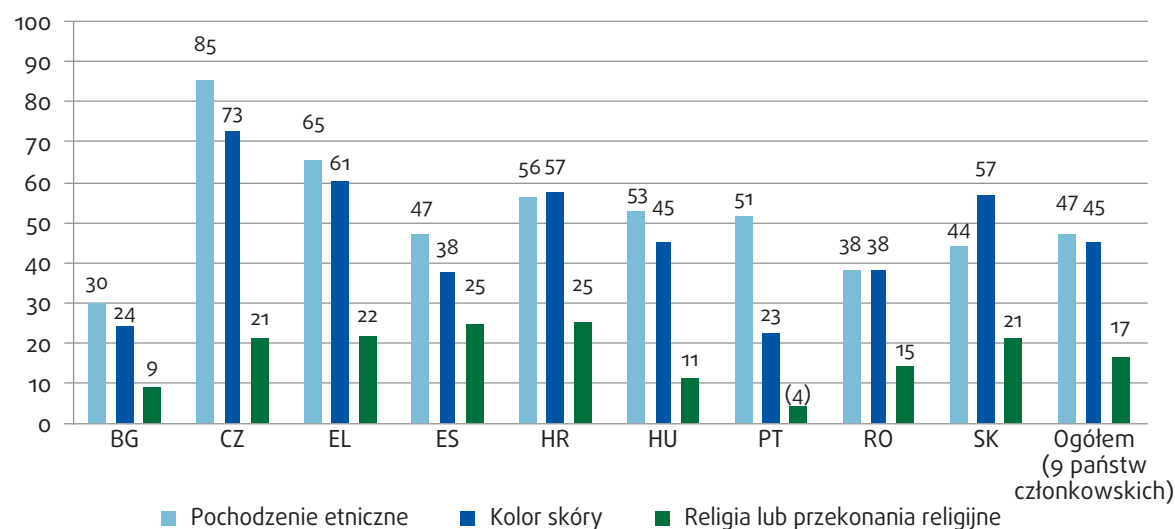
2.6.2. Postrzegane rozmiary dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne

Respondentów poproszono o ocenę, jak bardzo powszechna jest w ich państwach dyskryminacja ze względu na kolor skóry, pochodzenie etniczne, religię lub przekonania religijne. Odsetek Romów, którzy czuli się dyskryminowani, jest nieznacznie niższy niż odsetek tych, którzy uważają, że dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne lub kolor skóry jest

bardzo powszechna w ich społeczeństwie – ustalenia te odzwierciedlają fakt, że respondenci nie tylko oceniają własne doświadczenia, ale też doświadczenia członków rodziny oraz przyjaciół. Niemal co drugi Rom uważa, że dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne lub kolor skóry jest w jego kraju powszechna lub bardzo powszechna (rysunek 20).

Wyniki badania specjalnego Eurobarometru nr 437 w sprawie dyskryminacji w UE w 2015 r. (rysunek 21) pokazują, że – przeciętnie – duży odsetek populacji ogólnej w dziewięciu państwach członkowskich UE również uważa, że dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne jest dość powszechna lub bardzo powszechna w ich państwie⁴⁶. Niemniej jednak istnieją znaczne różnice pomiędzy przeciętnym postrzeganiem tego zjawiska wśród Romów i populacji ogólnej. Odsetek osób, które uważają, że dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne jest powszechna w danym państwie, jest wyższy wśród populacji ogólnej (rysunek 21) niż wśród Romów (rysunek 20) we wszystkich państwach objętych badaniem, z wyjątkiem Czech i Chorwacji. W Czechach

Rysunek 20: Romowie, którzy uważają, że dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne, kolor skóry lub przekonania religijne jest w ich kraju bardzo powszechna lub dość powszechna, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c, d}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich romskich respondentów (n = 7 947); wyniki ważone.

^b Pytanie zadane w ramach badania: „Czy w odniesieniu do następujących rodzajów dyskryminacji może Pan/Pani powiedzieć, czy Pana/Pani zdaniem jest ona bardzo rzadka, dość rzadka, dość powszechna, bardzo powszechna w [PAŃSTWO]: dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne, kolor skóry, religię lub przekonania religijne?”

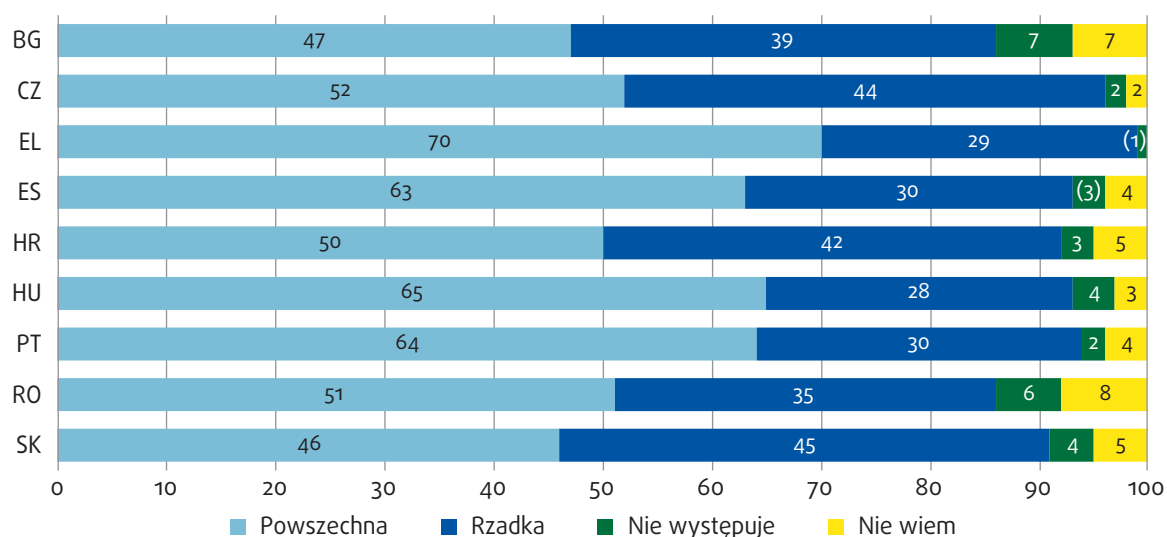
^c Dla celów niniejszej analizy kategorie odpowiedzi „bardzo powszechna” i „dość powszechna” zostały połączone.

^d Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na mniej niż 20–49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

⁴⁶ Dla państw UE-28 średnia wynosi 64 % dla dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne oraz 50 % dla dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania. Zob. Komisja Europejska (2015), s. 14.

Rysunek 21: Rozmiary dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne postrzegane w populacji ogólnej w dziewięciu państwach członkowskich UE (badanie specjalne Eurobarometru nr 437), według państwa (%)^{a, b, c}

- Uwagi:
- ^a Pytanie Eurobarometru: Czy w odniesieniu do następujących rodzajów dyskryminacji możesz stwierdzić, czy Twoim zdaniem jest on bardzo powszechny, dość powszechny, dość rzadki czy bardzo rzadki w [TWOIM KRAJU]: dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne?
 - ^b Kategorie odpowiedzi występowania „bardzo powszechna” i „dość powszechna” oraz „bardzo rzadka” i „dość rzadka” zostały połączone i przedstawione odpowiednio jako „powszechna” i „rzadka”.
 - ^c Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na mniej niż 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: Komisja Europejska, specjalne badanie Eurobarometru 437 „Dyskryminacja w UE w 2015 r.”

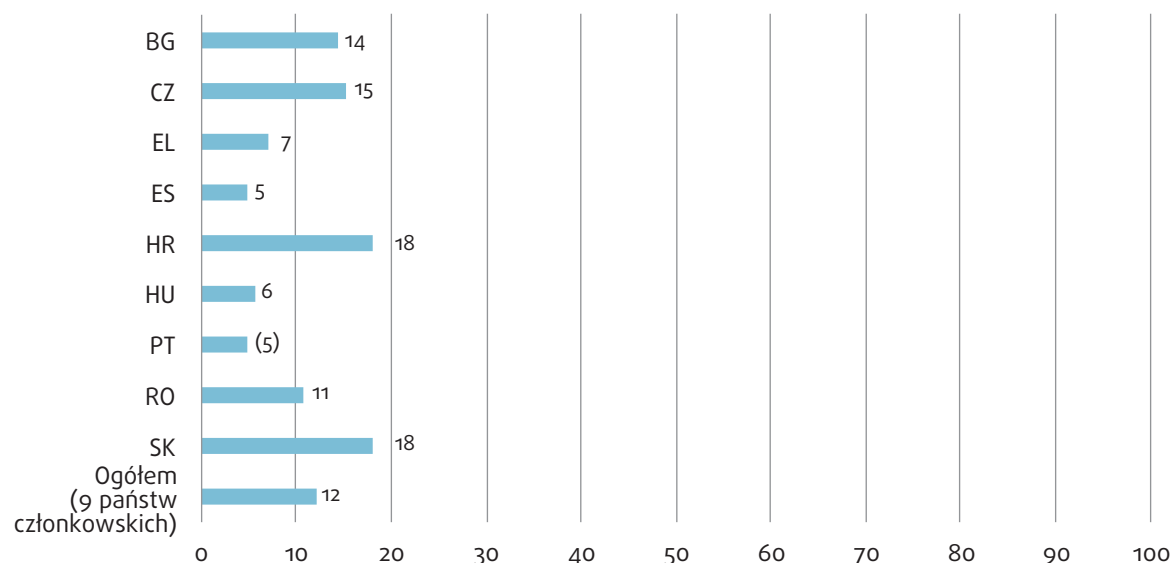
52 % populacji ogólnej uważa, że dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne jest powszechna, w porównaniu z 85 % Romów. W Chorwacji różnica nie jest tak znaczna: 56 % Romów w porównaniu z 50 % populacji ogólnej.

2.6.3. Zgłaszanie incydentów dyskryminacji

Wyniki badania pokazują, że wśród Romów nadal powszechnie nie zgłasza się incydentów dyskryminacji. Średnio zaledwie 12 % respondentów, którzy czuli się dyskryminowani ze względu na pochodzenie rromskie,

przynajmniej raz w okresie ostatnich 12 miesięcy zgłosiło incydent władzom lub złożyło skargę (rysunek 22). Niskie wskaźniki zgłaszania incydentów – na przykład w Grecji na poziomie 7 % – należy interpretować w kontekście wysokich wskaźników częstości występowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, który to wskaźnik w Grecji wynosi 48 %. Jeśli spojrzeć na wyniki EU-MIDIS I – w którym 21 % Romów objętych badaniem w siedmiu państwach członkowskich Unii Europejskiej wskazało, że zgłosiło władzom ostatni incydent dyskryminacji – nie widać poprawy w obszarach zgłaszania dyskryminacji lub składania skarg.

Rysunek 22: Romowie, którzy złożyli skargę dotyczącą ostatniego incydentu dyskryminacji ze względu na pochodzenie romskie, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

- Uwagi:
- ^a Spośród wszystkich romskich respondentów, którzy wskazali, że do ostatniego incydentu dyskryminacji ze względu na kolor skóry lub pochodzenie etniczne doszło w ciągu ostatnich 12 miesięcy (n = 3 730); wyniki ważone.
 - ^b Pytanie: „OSTATNIM RAZEM, gdy czuł(-a) się Pan/Pani dyskryminowany(-a) ze względu na pochodzenie romskie, czy zgłosił(-a) Pan/Pani ten incydent lub złożył(-a) skargę w tej sprawie?”
 - ^c Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na mniej niż 20–49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

2.6.4. Wiedza o organizacjach wsparcia, organach ds. równości, przepisach i kampaniach dotyczących dyskryminacji

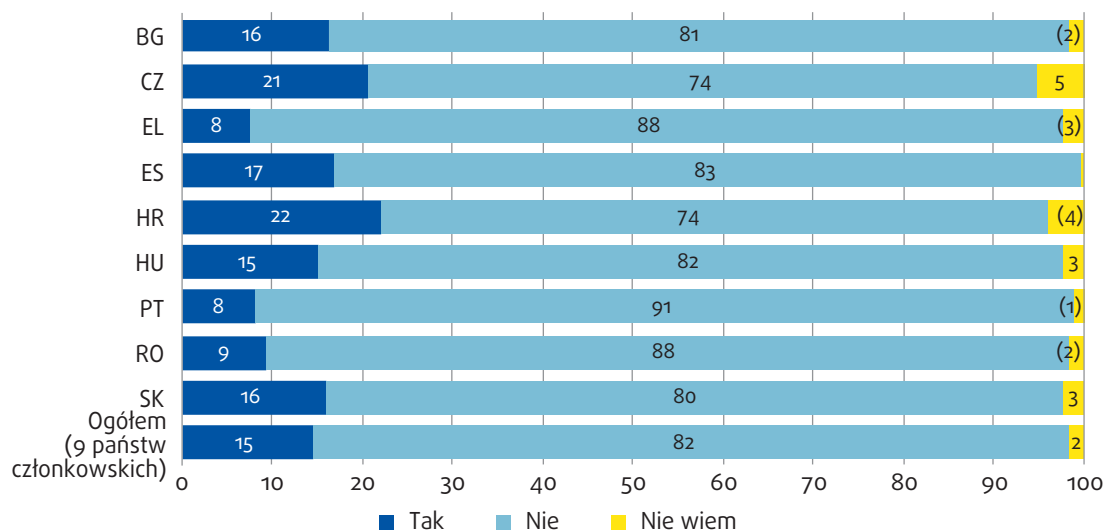
Poziom wiedzy o organizacjach, które oferują wsparcie i porady w przypadkach dyskryminacji, zbadano, pytając respondentów, czy rozpoznają jeden lub więcej spośród trzech wcześniej wybranych organów ds. równości. Ponadto zadano ogólne pytania o ich wiedzę na temat dowolnych organizacji, które oferują wsparcie i doradztwo osobom, które były dyskryminowane, niezależnie od przyczyny dyskryminacji.

Podobnie jak w przypadku wyników EU-MIDIS I, większość respondentów (82 %) nie zna żadnej takiej

organizacji w swoim kraju (rysunek 23). W Portugalii, Grecji i Rumunii prawie nikt z Romów objętych badaniem nie wiedział o takich służbach i organizacjach wsparcia, co może tłumaczyć niską liczbę zgłoszeń. Gdy pada nazwa organizacji lub organu ds. równości, ogółem 29 % respondentów romskich wskazuje, że rozpoznaje organizację, niemniej jednak wyniki te różnią się w zależności od państwa.

Średnio 36 % respondentów romskich wie, że istnieją przepisy zabraniające dyskryminacji ze względu na kolor skóry, pochodzenie etniczne lub religię (rysunek 24), podczas gdy jedna trzecia (35 %) twierdzi, że nie ma takich przepisów, a 27 % nie wie, czy takie przepisy istnieją. Wyniki znacznie różnią się w zależności od państwa, przy czym najniższy poziom wiedzy odnotowano w Portugalii.

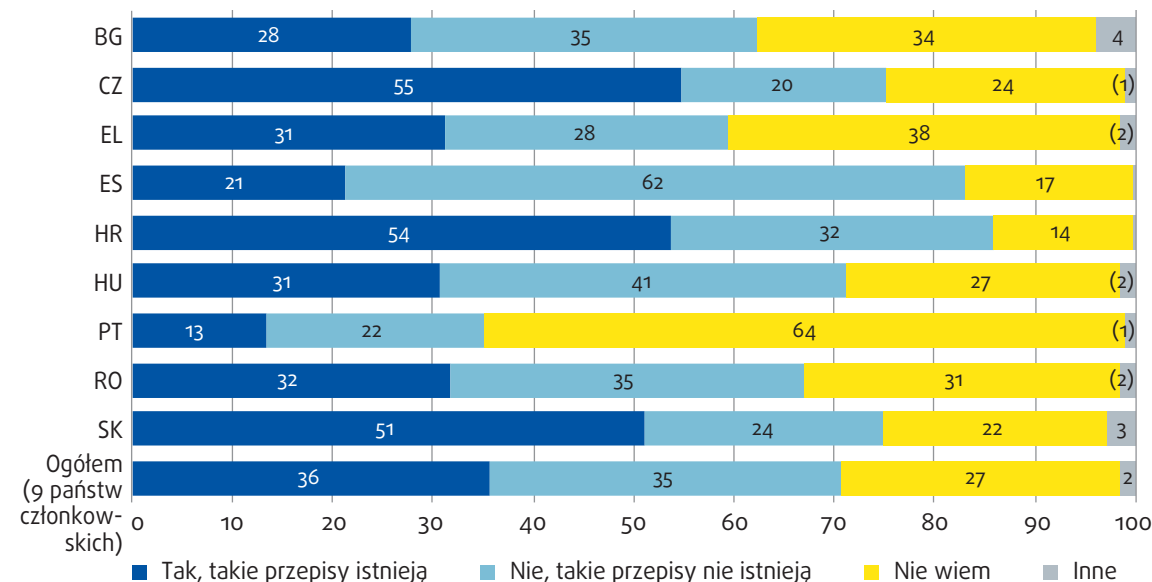
Rysunek 23: Wiedza Romów o organizacjach, które oferują wsparcie lub doradztwo ofiarom dyskryminacji (niezależnie od przyczyny dyskryminacji), według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich romskich respondentów (n = 7 947); wyniki ważone.
^b Pytanie zadane w ramach badania: „Czy zna Pan/Pani jakąkolwiek organizację w [PAŃSTWO], która udziela porad lub wsparcia osobom, które doświadczyły dyskryminacji – z jakiegokolwiek przyczyny?”
^c Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na mniej niż 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Rysunek 24: Wiedza wśród Romów o przepisach zabraniających dyskryminacji ze względu na kolor skóry, pochodzenie etniczne lub religię, według państwa członkowskiego UE (%)^{a, b, c}

Uwagi: ^a Spośród wszystkich romskich respondentów (n = 7 947); wyniki ważone.
^b Pytanie: „Czy według Pana/Pani wiedzy istnieją w [PAŃSTWO] przepisy, które zabraniają dyskryminacji ze względu na kolor skóry, pochodzenie etniczne lub religię?”
^c Wyniki oparte na małej liczbie odpowiedzi są statystycznie mniej wiarygodne. W związku z tym wyniki oparte na mniej niż 20-49 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem lub oparte na komórkach o mniej niż 20 obserwacjach nieważonych są podane w nawiasach. Wyniki oparte na mniej niż 20 obserwacjach nieważonych w grupie ogółem nie zostały opublikowane.

Źródło: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romowie

Badanie w skrócie

Wybrane ustalenia przedstawione w niniejszym sprawozdaniu opierają się na badaniu przeprowadzonym wśród Romów w dziewięciu państwach członkowskich UE. Badanie Romów było częścią badania EU-MIDIS II przeprowadzonego przez FRA, w którym zgromadzono dane na temat doświadczeń i opinii imigrantów i mniejszości etnicznych we wszystkich 28 państwach członkowskich UE. Metodyka zastosowana w EU-MIDIS II opiera się na doświadczeniach uzyskanych w trakcie przeprowadzania pierwszego badania FRA na temat imigrantów i mniejszości etnicznych w 2008 r. (EU-MIDIS I) oraz badania dotyczącego Romów w 2011 r. W porównaniu z wcześniejszymi badaniami w EU-MIDIS II rozszerzono zestaw pytań oraz zwiększono pokrycie grup docelowych badania poprzez zastosowanie zaawansowanego podejścia do doboru próby.

Kryteria kwalifikacji

Ponieważ informacje mające znaczenie dla wyboru respondentów nie były dostępne w źródłach danych administracyjnych, respondenci EU-MIDIS II zostali ocenieni pod względem kwalifikowania się do wzięcia udziału w badaniu poprzez samookreślenie – jak miało to miejsce w EU-MIDIS I i badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. W trakcie przeprowadzania wywiadów na potrzeby określenia próby respondentów romskich, po skontaktowaniu się z gospodarstwem domowym i przedstawieniu badania, osoba przeprowadzająca wywiad zadawała pytania przesiewowe („Czy w gospodarstwie domowym mieszka ktoś w wieku co najmniej 16 lat, kto jest Romem?”), aby ustalić, czy w gospodarstwie domowym znajdują się osoby kwalifikujące się do wzięcia udziału w badaniu. W niektórych państwach termin „Romowie” został zastąpiony kartą zawierającą wykaz wszystkich pojęć powszechnie stosowanych w danym państwie i objętych terminem ogólnym „Romowie” przyjętym w badaniu.

Tylko jedna osoba na gospodarstwo domowe Romów była objęta wywiadem, w ramach badania zadawano natomiast szereg pytań na temat sytuacji każdego członka gospodarstwa domowego. W badaniu EU-MIDIS II zebrano informacje dotyczące 7 947 romskich gospodarstw domowych, obejmujących ogółem 33 785 członków gospodarstw domowych. Dlatego w zależności od rodzaju analizy (analiza na poziomie respondentów w porównaniu z analizą na poziomie gospodarstw domowych) wyniki przedstawione w niniejszym sprawozdaniu opierają się albo na doświadczeniach 7 947 respondentów (jeden na gospodarstwo domowe), albo 33 785 osób (wszystkie osoby żyjące w romskich gospodarstwach domowych). Liczba respondentów dostępna jako podstawa dla przedstawionych wyników jest wskazana pod każdą tabelą i wykresem.

Przeprowadzenie gromadzenia danych

Ipsos MORI, duży międzynarodowy ośrodek badań opinii z siedzibą w Wielkiej Brytanii, przeprowadził badania terenowe na potrzeby EU-MIDIS II pod nadzorem personelu FRA, który monitorował zgodność z restrykcyjnymi procedurami kontroli jakości. Personel FRA uczestniczył w sesjach szkoleniowych dla ankieterów oraz obserwował czynności związane z gromadzeniem danych.

Głównym trybem wywiadu w przypadku EU-MIDIS II były wywiady osobiste wspomagane komputerowo (CAPI), to jest wywiady osobiste przeprowadzane przez ankieterów z wykorzystaniem kwestionariusza elektronicznego. Wersja główna kwestionariusza badania w języku angielskim została przetłumaczona na dziewięć urzędowych języków państw, w których badano Romów. Mediana czasu trwania wywiadów z respondentami romskimi wynosiła 43 minuty.

Dobór próby

Celem badania EU-MIDIS II było uzyskanie probabilistycznej próby Romów w każdym z dziewięciu państw członkowskich UE, w których przeprowadzono wywiady z Romami. We wszystkich dziewięciu państwach gospodarstwa domowe Romów wybrano przez zastosowanie losowych technik doboru próby, tj. przy braku wykazów osób lub adresów ankieterzy postępowali zgodnie z wcześniej określonymi instrukcjami w losowo wybranych obszarach, aby skontaktować się z każdym n-tym gospodarstwem domowym. Obejmowało to podejście oparte na wieloetapowym losowaniu zespołowym, w którym – na pierwszym etapie – dane dotyczące rozmiaru populacji były gromadzone na najniższym możliwym poziomie regionalnym (na przykład dane ze spisów powszechnych lub innych źródeł). Informacje te posłużyły do przygotowania operatu losowania – wykazu obszarów objętych doborem próby, zwanych również jednostkami losowania pierwszego stopnia. W Hiszpanii, Portugalii i Grecji wykorzystano wiedzę ekspercką lokalnych romskich organizacji pozarządowych oraz operaty losowania dla pilotażowego badania dotyczącego Romów z 2011 r., by zidentyfikować pierwotne jednostki losowania i koncentracji Romów na obszarach. Pierwotne jednostki losowania wybrano z prawdopodobieństwem proporcjonalnym do rozmiaru populacji docelowej w obrębie warstwy. Wybór pierwotnych jednostek losowania został następnie uwarstwiony według regionu i poziomu urbanizacji, aby zagwarantować wystarczające pokrycie różnych części kraju, jak też obszarów wiejskich i miejskich. Aby zoptymalizować

wykorzystanie zasobów, w niektórych państwach pierwotne jednostki losowania o dużym zagęszczeniu/koncentracji były nadreprezentowane w próbie, a obszary o niskim zagęszczeniu zostały wykluczone z badania, jeśli uwzględnienie ich wiązałoby się z bardzo wysokimi kosztami przy niskim wpływie na ogólne wyniki.

W dziewięciu państwach, w których badano Romów, jednostki administracyjne, w których gęstość zaludnienia w odniesieniu do Romów była niższa od progu określonego dla danego państwa, zostały wyłączone z operatu losowania – na przykład jeśli w jednostkach administracyjnych znajdowała się mniejsza niż określona liczba romskich gospodarstw domowych (od 15 na Węgrzech do 200 w Hiszpanii) lub jeśli gęstość zaludnienia w przypadku Romów była niższa niż uzgodniony próg (5–10 % ogółu populacji na tym obszarze, w zależności od państwa). Progi były negocjowane z agencją działającą w terenie i uzależnione od ogólnych rozmiarów pierwotnych jednostek losowania. Wykluczenie obszarów o najniższym zagęszczeniu społeczności romskiej doprowadziło do nieznacznego zmniejszenia pokrycia wszystkich Romów w dziewięciu państwach członkowskich UE, co spowodowało, że w państwach, w których ankietowano Romów, pokrycie wynosi od 60 % do 80 %. Aby poprawić skuteczność doboru próby na obszarach, na których Romowie stanowili szacunkowo mniej niż 25 % populacji, w Bułgarii, na Węgrzech i w Rumunii zastosowano adaptacyjne losowanie zespołowe (ACS). Adaptacyjne losowanie zespołowe umożliwia badanie przesiewowe sąsiednich adresów wokół kwalifikującego się gospodarstwa domowego, aby znaleźć inne kwalifikujące się gospodarstwa domowe⁴⁷. Niezależnie od metody zastosowanej na potrzeby doboru próby gospodarstw domowych w każdym przypadku z gospodarstwa domowego wybierano jednego respondenta przy użyciu metody randomizowanej.

Ważenie

Przy analizowaniu wyników badania dane były ważone, aby odzwierciedlić wybór i prawdopodobieństwo odpowiedzi każdego gospodarstwa domowego i osoby fizycznej, na podstawie projektu wieloetapowego wyboru próby. Było to również potrzebne do skorygowania wyników ze względu na nierówne prawdopodobieństwo wyboru, które wykorzystano do poprawy efektywności gromadzenia danych (w niektórych państwach obszary o większym zagęszczeniu były nadmiernie reprezentowane w próbie). Współczynniki ważenia odpowiadają również za różnice w (szacowanym) rozmiarze populacji Romów w każdym państwie. Ponieważ liczebności prób nie są proporcjonalne do rozmiaru populacji Romów w poszczególnych państwach, państwa o większej populacji Romów otrzymały odpowiednio

większy współczynnik ważenia. Umożliwiło to obliczenie zagregowanych danych statystycznych przy łączeniu różnych państw.

Liczebność próby Romów

Docelowe liczebności prób dla każdego z dziewięciu państw członkowskich UE, w których przeprowadzono wywiady z Romami, opierały się na szacunkowej liczbie Romów mieszkających w poszczególnych państwach. W dziewięciu państwach członkowskich UE przeprowadzono łącznie 7 947 wywiadów z respondentami romskimi – od 508 wywiadów Grecji do 1 408 w Rumunii, jak przedstawiono w tabeli 8. Łącznie skontaktowano się z 35 400 adresami, aby uzyskać próbę 7 947 wywiadów, w tym z adresami nieprawidłowymi i niekwalifikującymi się do badania.

Tabela 8: Liczba Romów i romskich gospodarstw domowych objętych wywiadami w ramach EU-MIDIS II, według państwa członkowskiego UE

Państwo członkowskie UE	Gospodarstwa domowe/wybrani respondenci	Osoby fizyczne w romskich gospodarstwach domowych
Bułgaria	1 078	4 278
Chorwacja	538	2 800
Czechy	817	3 245
Grecja	508	2 719
Węgry	1 171	4 941
Portugalia	553	1 992
Rumunia	1 408	5 764
Słowacja	1 098	4 987
Hiszpania	776	3 059
Ogółem (9 państw członkowskich)	7 947	33 785

Porównywalność między różnymi badaniami

Jak dotąd w trzech badaniach FRA – EU-MIDIS I (2008 r.), badaniu dotyczącym Romów (2011 r.) i EU-MIDIS II (2016 r.) – gromadzono dane dotyczące Romów w sześciu państwach członkowskich UE: Bułgarii, Czechach, Grecji, Węgrzech, Rumunii i Słowacji. Ponadto Romowie w Portugalii i Hiszpanii zostali objęci zarówno badaniem dotyczącym Romów z 2011 r., jak i EU-MIDIS II. W badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. nie uwzględniono Romów w Chorwacji.

47 Opis tej metody – zob. Verma Vijay (2014).

Podczas gdy w EU-MIDIS I skupiono się na doświadczeniach respondentów związanych z dyskryminacją, wiktylizacją, zatrzymaniami przez policję oraz świadomością praw, w badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. i EU-MIDIS II zadawano szerszy zestaw pytań dotyczących różnych obszarów codziennego życia respondentów. Dlatego we wszystkich trzech badaniach zebrano dane dotyczące takich kwestii, jak dyskryminacja i świadomość praw, podczas gdy wyniki dotyczące innych kwestii, takich jak ubóstwo, poziom wykształcenia i warunki mieszkaniowe, zebrano wyłącznie w badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. i w EU-MIDIS II. W niektórych przypadkach brzmienie pytań uległo zmianie w kolejnym badaniu, co może ograniczać porównywalność wyników.

Wszystkie badania, EU-MIDIS I, badanie dotyczące Romów z 2011 r. i EU-MIDIS II, przeprowadzono z zastosowaniem podobnej metodyki, stosując wieloetapowy wybór respondentów. Aby zoptymalizować podejście do doboru próby, w EU-MIDIS II rozwinięto metodykę zastosowaną w 2011 r. Pomimo wykorzystania podobnych podejść metodologicznych w badaniach istnieją pewne ograniczenia, które należy uwzględnić przy porównywaniu wyników.

W EU-MIDIS II poprawiono metody doboru próby i ważenia opracowane na potrzeby badania dotyczącego Romów z 2011 r., dlatego wyniki EU-MIDIS II należy uznać za dokładniej odzwierciedlające sytuację i doświadczenia Romów w państwach objętych tymi dwoma badaniami. Romowie są przykładem grupy, do której trudno dotrzeć przy doborze próby, co oznacza, że uzyskanie reprezentatywnej próby jest trudniejsze w porównaniu z badaniami ankietowymi populacji ogólnej. Następujące kwestie wpływają na porównywalność obu badań.

Dane z EU-MIDIS II z 2016 r. zostały skorygowane z uwzględnieniem nierównego prawdopodobieństwa wyboru i wieloetapowego doboru próby. Wobec wyników badania z 2011 r. nie zastosowano żadnych wskaźników korygujących (zob. informacje na temat ważenia). Oznacza to, że nawet jeżeli próba w danym państwie jest podobna, dane z 2016 r. dają dokładniejsze wyniki.

Zasięg geograficzny

Zasięg geograficzny regionów na poziomie NUTS⁴⁸ był podobny w siedmiu z ośmiu państw, w których dane dotyczące Romów gromadzono zarówno w EU-MIDIS II, jak i w badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. Tylko w Grecji rozpiętość próby obejmowała więcej obszarów geograficznych w badaniu dotyczącym Romów z 2011 r. niż w EU-MIDIS II.

Różnice między próbami

Przy porównywaniu rozkładów próby z 2011 r. i próby z 2016 r. należy zauważyć, że wyniki oparte na badaniu z 2016 r. zawsze będą opierać się na próbie ważonej, inaczej niż w przypadku badania z 2011 r.

W badaniu z 2016 r. próba wskazuje we wszystkich państwach wyższy odsetek mniejszych gospodarstw domowych (gospodarstwa domowe jedno- lub dwuosobowe) w porównaniu z 2011 r. Związane jest to również z mniejszą liczbą dzieci (0 do 15) żyjących w gospodarstwach domowych w badaniu z 2016 r. i wyższą średnią grupą wiekową. Niemniej jednak w porównaniu z populacją ogólną romskie gospodarstwa domowe w EU-MIDIS II przeciętnie były młodsze, miały więcej dzieci i mniej było gospodarstw jednoosobowych. Ta zmiana w strukturze gospodarstw domowych między tymi dwoma badaniami wskazuje na ogólną zmianę demograficzną populacji romskiej na rzecz mniejszych gospodarstw domowych, ale też potwierdza przypuszczenie, że metodyka została ulepszona i objęła bardziej zróżnicowaną populację w 2016 r. Podział respondentów według płci jest podobny w ośmiu państwach, które objęto oboma badaniami.

Błąd próby

Wszystkie badania prowadzone na próbie są obciążone błędem próby ze względu na fakt przeprowadzania wywiadów w ramach badania tylko na ułamku populacji ogólnej. Dlatego wszystkie przedstawione wyniki są oszacowaniami punktowymi podlegającymi zróżnicowaniu statystycznemu. Niewielkie różnice wynoszące kilka punktów procentowych między grupami respondentów trzeba interpretować w obrębie zróżnicowania statystycznego, a wyłącznie bardziej istotne różnice między grupami populacji należy uznawać za dowody istnienia faktycznych różnic.

48 NUTS oznacza „wspólną klasyfikację jednostek terytorialnych do celów statystycznych”. Więcej informacji – zob. [strona internetowa](#) Eurostatu na temat klasyfikacji.

Źródła

Bank Światowy (2012), *Towards an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*.

Europejski Trybunał Obrachunkowy (ECA) (2016), *Unijne inicjatywy polityczne i wsparcie finansowe na rzecz integracji Romów – w ostatnim dziesięcioleciu osiągnięto istotne postępy, potrzebne są jednak dodatkowe działania w terenie*, sprawozdanie specjalne, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

Eurostat (2016), *Eurostat Statistics Explained – Europe 2020 indicators – education*.

FRA (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej) (2009), *EU-MIDIS – Main Results Report*, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

FRA (2012), *The situation of Roma in 11 EU Member States – Survey results at a glance*, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

FRA (2014), *Roma survey – Data in focus: Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States*, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

FRA (2016), *Measuring Roma inclusion strategies – a fundamental rights based approach to indicators*, dokument roboczy z UNECE.

Fundación Secretariado Gitano (red.) (2009), *Health and the Roma community: Analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain*, Cuadernos Técnicos nr 97, Madryt, 2009.

Komisja Europejska (2010), *Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej*, COM(2010) 758 final, Bruksela, 16 grudnia 2010 r.

Komisja Europejska (2015), *specjalne badanie Eurobarometru 437 „Dyskryminacja w UE w 2015 r.”*, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

Komisja Europejska (2016), komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Rozpoczęcie konsultacji w sprawie europejskiego filaru praw socjalnych*, COM(2016) 127 final, Strasburg, 8 marca 2016 r.

Komisja Europejska/EACEA/Eurydice (2015), *The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams. Eurydice – Fakty i liczby*, Luksemburg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

Rada Europy (2012), *Estimates and official numbers of Roma in Europe*, uaktualniono w dniu 2 lipca 2012 r.

UNESCO (2010), *EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized*, Paryż.

Verma Vijay (2014), *Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour*, Genewa: Międzynarodowe Biuro Pracy.

Willis, Gordon B. (2005), *Cognitive interviewing. A tool for improving questionnaire design*, Londyn, Sage, s. 3.

JAK OTRZYMAĆ PUBLIKACJE UE

Publikacje bezpłatne:

- jeden egzemplarz:
w EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)
- kilka egzemplarzy (lub mapy, plakaty):
w przedstawicielstwach Unii Europejskiej (http://ec.europa.eu/represent_pl.htm)
w delegaturach Unii Europejskiej w krajach poza UE: (http://eeas.europa.eu/delegations/index_pl.htm)
kontaktując się z Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_pl.htm)
lub dzwoniąc pod numer 00 800 6 7 8 9 10 11 (numer bezpłatny w całej UE) (*).

(*). Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna (niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

Publikacje płatne:

- w EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Okolo 80 % ankietowanych Romów żyje poniżej progu zagrożenia ubóstwem w swoim kraju; co trzeci Rom mieszka w budynku bez wody wodociągowej; co trzecie dziecko romskie żyje w gospodarstwie domowym, w którym ktoś poszedł spać głodny przynajmniej raz w poprzednim miesiącu, a dzieci romskie pozostają w tyle za rówieśnikami niebędącymi Romami pod względem edukacji – niniejsze sprawozdanie podkreśla niepokojącą, lecz nieuniknioną rzeczywistość: największa mniejszość etniczna w Unii Europejskiej nadal boryka się z dyskryminacją i nierównym dostępem do różnych podstawowych usług.

Uwydatniając utrzymujące się bariery w zakresie zatrudnienia, edukacji, mieszkalnictwa i opieki zdrowotnej, sprawozdanie to pokazuje również, że czterech na 10 ankietowanych Romów czuło się dyskryminowanych co najmniej raz w ciągu ostatnich pięciu lat, jednak tylko ułamek z nich podjął kroki w sprawie tego incydentu. Choć niniejsze sprawozdanie działa otęrażwająco, przedstawiono w nim istotne informacje, które mogą służyć jako wyjątkowe źródło informacji dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki, którzy dążą do zapewnienia, aby Romowie byli traktowani jednakowo pod względem przysługujących im praw podstawowych.

Sprawozdanie oparte jest na badaniu, w ramach którego zgromadzono informacje o niemal 34 000 osób mieszkających w romskich gospodarstwach domowych w dziewięciu państwach członkowskich UE, pozyskane z blisko 8 000 bezpośrednich wywiadów z Romami. Przedstawiono w nim wybrane wyniki przeprowadzonego przez FRA drugiego Badania Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji (EU-MIDIS II), którym objęto około 26 000 osób mieszkających w UE i mających pochodzenie imigranckie lub należących do mniejszości etnicznych. Badanie Unii Europejskiej na temat mniejszości i dyskryminacji stanowi główną część zobowiązania Agencji do gromadzenia i publikowania danych dotyczących grup nieuwzględnionych w badaniach populacji ogólnej. Jest to trzecie badanie Agencji poświęcone Romom.

FRA – AGENCJA PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wiedeń – Austria

Tel. +43 158030-0 – faks +43 158030-699

fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Urząd Publikacji

ISBN 978-92-9491-835-2